

1920, Anul 1, No. 1

ANALELE DOBROGEI

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

Sumarul:

1920

- I. N. Roman*: Către cititori.
C. Brătescu: Dobrogea în sec. XII: Bergean, Paristrion.
Ing. E. B. Lazarovici: Construcția și exploatarea portului Constanța.
Rozmarin: Rugăciune.
I. Benteiu: Nu mai plânge.
I. Benteiu: Idilă din munți (trad. din H. Heine).
D. Protopopescu: Băjenarii.
G. Duma: Vorbește Tomis.
B.: Reverie antică.
Rozmarin: Un glas iubit.
I. N. Roman: Proecte, cuvinte și gesturi bulgărești.
Folklor Dobrogean.
I. Dumitrescu: Insemnări despre Tătarii din Pervelia.
C. B.: Extrase din Dimitrie Cantemir.
RECENZII: *Ing. G. Stoenescu*, The Roumanians and their Lands.

CONSTANȚA

Tipografia „DACIA”, Strada G-ral Lahovari, No. 11

1920

*Manuscrisele se trimit D-lui C. Brătescu, profesor la
Școala normală din Constanța.*

Redacția lăsând autorilor toată libertatea, nu-și ia
asupra-și răspunderea convingerilor exprimate în articole.

1920. Anul 1, No. 1

ANALELE DOBROGEI

REVISTA SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

Sumarul:

- I. N. Roman*: Către cititori.
C Brătescu: Dobrogea în sec. XI: Bergean, Paristrion.
Ing. E. B. Lazarovici: Construcția și exploatarea portului Constanța.
Rozmarin: Rugăciune.
I. Bentoiu: Nu mai pânge.
I. Bentoiu: Idilă din munți (trad. din H. Heine).
D. Protopopescu: Băjenarii.
G. Duma: Vorbește Tomis.
B.: Reverie antică.
• *Rozmarin*: Un glas iubit.
I. N. Roman: Proecte, cuvinte și gesturi bulgărești.
Folklor Dobrogean.
I. Dumitrescu: însemnări despre Tătarii din Pervelia.
• *C. B.*: Extrase din Dimitrie Cantemir.
RECENZII: *Ing. G. Stoenescu*, The Roumanians and their Lands.

CONSTANȚA

Tipografia „DACIA”, Strada G-ral Lahovari, No. 1

1920

CĂTRE CETITORI

Un grup de intelectuali din Constanța — profesori, magistrați, avocați, ingineri, medici, etc., — a hotărât înființarea unei Societăți numită „SOCIETATEA CULTURALA DOBROGEANA”, pentru a promova studiul științific al trecutului și prezentului Dobrogei, răspândind în cercuri cât mai largi aceste cunoștințe prin ajutorul unei reviste, prin organizarea de conferințe, șezători și excursii, prin înființarea de biblioteci și prin fondarea unui muzeu regional dobrogean.

Necesitatea unei asemenea Societăți era de mult simțită. Trecutul istoric, atât de bogat, al provinciei noastre, cu toate neprețuitele lui vestigii: așezarea ei între cursul inferior al Dunărei și Marea Neagră, cu tot interesul ce înfățișează pentru dezvoltarea noastră economică și pentru slăbănirea gurilor marelui fluviu; pământul ei chiar, de o deosebită alcătuire, cu fauna și flora lui deosebită: în sfârșit, varietatea de origine a locuitorilor ei, cu credințele, obiceiurile, portul, năzuințele și manifestările lor intelectuale, oferă, într'aderăr, cercetătorilor, în toate direcțiunile, — istoricului și arheologului, geografului și geologului, economistului și sociologului, omului politic și literatului, — câmp vast de rodnică activitate și material prețios de studiu. Și dacă munca omului înrăurește mediul înconjurător, care poate fi o Societate constituită, apoi sigur și acest mediu poate ajunge să fie un factor hotărâtor pentru activitatea individuală, când poate să stimuleze și să-i puie la îndemână mijlocul de a se manifesta.

Din programul ce ne-am propus, îndeplinim astăzi primul punct: Revista. Ea va apărea, deocamdată trimestrial, sub titlul „ANALELE DOBROGEI” și sub

direcțiunea d-lui profesor Const. Brălescu, membru corespondent al Academiei Române, a căruia activitate în tot ce se referă la Dobrogea e în deobște cunoscută și al cărui nume singur e o bună cheazășie de competență și metodă științifică.

O altă revistă, în unele privințe asemănătoare, la care au scris mulți din colaboratorii noștri, a apărut acum câțiva ani la București sub titlul „Arhiva Dobrogei” condusă la început de d-l profesor Const. Moisil iar mai târziu împreună cu d-l profesor Const. Brălescu, și a adus remarcabile servicii cauzei ce noi înși-ne ne propunem a servi. Facem această laudabilă și recunoscătoare mențiune, cu îndoila observațiune că poate ar fi fost de dorit să se ajungă la gruparea tuturor forțelor care merg și lucrează în aceeași direcțiune, dar că Societatea noastră, fără a voi să atingă vre-un drept ori vre-o susceptibilitate, a crezut că e nevoie ca revista ei să apară în chiar metropola Dobrogei, cu program de activitate lărgit, care să îmbrățișeze, pe lângă comoara scumpă a cunoștințelor despre trecutul, și însuși prezentul, actualitatea vie, cu nesfârșita ei varietate de probleme și curente.

Condițiunile grele de imprimare în momentele de față vor scuza, măcar în parte, imperfecțiunile cu care „ANALELE DOBROGEI” se prezintă. Societatea noastră va face însă toate sacrificiile, ca să aducă, treptat, îmbunătățirile necesare, cu speranța că nu-i va lipsi concursul moral și sprijinul material al tuturor celor în măsură de a aprecia munca ce începem în asemenea împrejurări și cu asemenea sentimente.

IOAN N. ROMAN

DOBROGEA IN SEC. XII:

BERGEAN, PARISTRION

(PAGINI DE GEOGRAFIE MEDIEVALĂ)

Bergean...

Iată un nume în jurul căruia până astăzi nu s'a făcut lumină. Despre el, la prima vedere, n'am putea spune cu siguranță dacă într'adevăr a fost întrebuințat de populația Dobrogei în sec. XII d. Cr., ori de vre un neam strein în afară de Arabi; sau dacă nu e mai curând o deformare a numelui adevărat, ba poate chiar și un rezultat al ignoranței. *In acceptiunea sa mai restrânsă, indicând numai Dobrogea și Deliormanul, îl găsim la un singur scriitor și anume la geograful arab Edrisi din sec. XII (circa 1100—1164).*

Citind paginile de geografie ale acestui învățat medieval de la curtea regelui Roger I al Siciliei care, în dragostea sa pentru știință, puse între altele să i se construiască și o hartă a lumii pe o placă de argint,—chiar dacă pentru moment nu vom ajunge la nici o concluzie cu privire la ciudatul nume de Bergean, totuși, din știrile sale vom desprinde cel puțin o constatare de mare preț care, coroborată cu alte mărlurii aproape contemporane și cu cercetările moderne, să ne puie în măsură a ști ceva în plus despre *densitatea populației Dobrogei și despre activitatea ei comercială în sec. XII d. Cr.*

Edrisi și-a terminat opera în Ianuarie 1154. Geo-

grafia sa, — o chorografie — fu tradusă după mai multe manuscrise arabe și latine ¹⁾ de P. Amedée Jaubert și tipărită în limba franceză la Paris în 1840. Din cele 69 hărți alăturate la text în manuscrisul Asselin, traducătorul reproduce, ca specime, numai trei. E de remarcă că în aceste hărți apar și localități ce nu sunt menționate în textul lui Edrisi.

Asupra împrejurărilor în care a apărut această operă, iată ce scrie în prefață arabul nostru :

„....acest prinț (Roger I), grație interesului ce-l purta studiilor nobile și curioase, s'a ocupat de *statistica* întinselor sale state. El a voit să cunoască precis nu numai hotarele lor, drumurile de uscat și de apă, climatele în care se aflau, mările ce le scăldau coastele, canalele și fluviile ce le udau, — dar și să adauge la aceasta și cunoștința tuturor țărilor de pe fața pământului, care fu împărțită în 7 climate, întemeindu-se pe autoritatea scriitorilor ce s'au ocupat cu geografia și cari au avut grija să precizeze întinderea, sub-diviziunile și dependențele fiecărui climat. Pentru aceasta el consultă numeroase *opere* ²⁾. Inșă, în loc de a găsi în ele indicații clare, precise și amănunțite, el nu întâmpină de cât întunecimi și prilej de

1) În totul, patru manuscrise :

a) Unul, descoperit în biblioteca regală franceză, e o copie din anul 744 al Hegirei (1344) făcută în orașul Almeria de către Mohammed fiul lui Abdulah, fiul lui Abd-el-Motalleb.

b) Manuscrisul din colecția Asselin. Pare a fi fost copiat în Egipt sau Siria și e mai îngrijit ca cel precedent.

Hărțile ce-l însoțesc sunt grosolane. Conține și unele indicații de longitudine ale locurilor.

c) Un text arab, tipărit la Roma în 1592.

d) O versiune latină publicată la Paris în 1619 de Gabriel Sionit și Ioan Hersonitul sub titlul de «Geografia Nubiensis, id est accuratissima totius orbis, in septem climata divisi descriptio».

2) Cartea minunilor a lui Mas'udi ; cartea lui Abu-Nasser Said-el-Djihani ; cartea lui Abu'l-Casem Abdallah-ben-Khordadbeh ; cartea lui Ahmed ben-el A'dri ; cartea lui Abu'l-Casem Mohammed el-Haukali el-Baghdadi ; cartea lui Djanaka ben-Khacan el-Kimaki ; cartea lui Musa-ben-Casem el-Gardi ; cartea lui Ahmet ben Ia'cub, numit și Iacfuli ; cartea astronomului Is'hak ben-el-Hasan ; cartea lui Kedamah el Bassri ; cartea lui Ptolemeu Claudius și cartea lui Eresios din Antiochia. **Iată izvoarele lui Roger și ale lui Edrisi, izvoare arabe și grecești.**

îndoială. De aceea el chemă pe lângă sine *specialiști* în această materie și le puse întrebări, asupra cărora discută cu ei; dar nu scoase mai multă lumină. Văzând acestea, el se hotărâ să caute în țările sale *călători instruiți*; îi chemă în fața sa și-i întrebă cu ajutorul *tălmacilor*, fie pe toți la oală, fie separat. Ori de câte ori aceștia cădeau de acord și mărturia lor era unanim aceeași, faptul era admis și socotit ca sigur. În caz contrar, afirmarea lor era înlăturată și neglijată.

De această lucrare s'a ocupat peste 15 ani, fără răgaz, examinând el însuși toate chestiunile geografice, căutând adevărul și verificând exactitatea faptelor, numai ca să obțină cunoștințele complete pe care le doria.

Apoi el voi să știe pozitiv longitudinele și latitudinile locurilor, *distanțele dintre localitățile asupra cărora sunt numelele persoane căzuseră de acord*. Pentru aceasta el porunci să se pregătiască o planșă de desen. Cu ajutorul unui compas de fier el așeză punctele indicate în lucrările consultate, asupra cărora se fixase după mărturiile autorilor și a căror exactitate o probase prin confruntarea generală. În fine, el *ordonă să se loarne în argint curat și fără aliaj o planisferă* de o mărime enormă și în greutate de 150 livre romane, fiecare livră cântărind 112 drahme. Pe urmă, cu ajutorul unor meșteri dibaci, el gravă configurația celor 7 climate cu toate țările, coastele vecine sau îndepărtate ale mărilor, cu golfulurile și cursurile de ape; însemnă apoi țările pustii și țările cultivate; *distanțele dintre ele pe drumurile umblate*, fie în mile, fie în alte mă-uri cunoscute; însemnă porturile, punând în vedere meșterilor să respecte scrupulos modelul desenat pe hartă, fără a se îndepărta câtași de puțin dela conturul tras pe ea.

Pentru înțelegerea acestei planisfere, el puse să se scrie o *carte*, cuprinzând descrierea completă a orașelor și țărilor, natura culturilor și a așezărilor omenești, întinderea mărilor, munților, fluviilor, capurilor și adâncimile. Această carte trebuia să mai trateze despre felurile de cereale, fructe și alte plante pe care le rodește fiecă țară; despre însușirile acestor plante; despre artele și

meșteșugurile în care excelează locuitorii, despre comerțul lor de export și import; despre curiozitățile și celebritățile din cele 7 climate; despre starea populațiilor, moravurile, obiceiurile, religiile, îmbrăcămintea și graiul lor.

Eu (Edrisi) am dat acestei opere titlul de «*Desfătarea omului doritor de a cunoaște temeinic diferitele ținuturi ale lumii.*» Această carte s'a terminat în ultimile zile ale lunii „Chewâl“ în anul 548 al Hegirei (jumătatea lui Ianuarie 1154 d. Cr.).

Iată autorii, iată mijloacele lor de informație; să trecem acum la operă.

Și mai întâi, care e valoarea operei lui Edrisi.

Pentru înlesnirea descrierii sale, am văzut că arabilul nostru împarte lumea în climate și secțiuni. Dar împărțirea sa pentru noi, cu progresele realizate în geografie, n'are nici o valoare științifică. Așa s-ex. în climatul VII el pune Anglia, Polonia de nord, Danemarca, Suedia, Norvegia, Rusia, Cumania nordică, Cumania interioară, Bulgaria de la Volga, țara Bașchirilor și Pecenegilor, oceanul tenebros etc. O mai mare confuzie în gruparea țărilor cu climate așa de felurite sub un singur climat, nici că se poate. Nu e mai puțin adevărat că și noțiunea de climat are la geograful arab un sens ceva mai deosebit ca la noi.

Opera lui Edrisi pierde și mai mult în ochii noștri când o cercetăm în amănunțimi. Ea are contradicții și confuziuni regretabile. Vorbind s-ex. de Polonia, citează în această țară, ca râuri principale, Butent (Mureșul) și Tișa, despre care spune că *isvorăsc din munții ce despart Polonia de Rusia și curgând spre apus, se unesc spre a se vărsa în Dunăre la vest de Caworz (Carloviț)*¹⁾ Și nu mai departe de cât zece pagini în urmă²⁾ afirmă că cea mai mare parte a Ungariei este udată de Butent și Tisa, care-și au izvoarele în munții Kard (Carpați) ce despart Ungaria de Polonia și de țara Madjus (a păgânilor Cumani).

¹⁾ P. A. Jaubert: Geografie d'Edrisi, climatul VI, secți. 4 pag. 389—390.

²⁾ Idem pag. 379—380.

Edrisi nu cunoaște, în unele cazuri nici granițele precise ale statelor și scapă afirmări surprinzătoare cu privire la caracterul vegetal al unor regiuni. După dânsul Polonia sec. XII este o „țară a științei și a savanților greci“. În ea cresc „vița de vie și măslinul“ (?!).

* În sfârșit toponimia, în marea majoritate a cazurilor este desfigurată. În ortografia arabă un mare rol îl joacă punctele diacritice. Deplasarea, suprimarea, sau adăugarea unor asemenea puncte provoacă alterări ale numelor proprii; dacă se pune s-ex. un punct peste semnul care arată litera z, iese un r!; peste dj, un h! etc. Uneori se introduc chiar sunete nouă, se adaugă sau se trunchiază silabele, se schimbă vocalele și consoanele, ceea ce face ca la fie ce transcriere a manuscrisului original de către copiiști ignoranți în cele geografice, numele proprii să se desfigureze încontinuu. Iar traducerea franceză a geografiei lui Edrisi s'a făcut după reproduceri târzii ale unor asemenea copiiști. Dacă mai adăugăm la aceasta și incapacitatea urechii arabe de a prinde și a spiritului arab de a reda exact fonetismul numelor topice streine, precum și ignoranța, fatală pe acele vremuri, a scriitorilor în ceea ce privește țările mai depărtate, atunci ne putem da seama la ce grea încercare este pusă răbdarea aceluia care ar urmări identificarea toponimiei din geografia lui Edrisi.

Greutatea sporește și prin indicația false, sau în diferite unități de măsură—mle, parasange, zile de drum— a distanțelor dintre locuri și uneori și prin orientarea lor greșită: autorul te îndreaptă s-ex. spre nord, sau vest, când de fapt trebuie să mergi spre sud, sau est. Adesea o localitate nu poate fi găsită pe hartă în unul sau acelaș punct, dacă urmărim distanțele orașelor pe o cale, sau pe altă cale; căci Edrisi nu întrebuintează nici longitudini, nici latitudini, ca alți compatrioți ai săi, precum e un Cazwini, sau Abu'l-feda și nici nu dispune de observări astronomice, ceea ce ar înlesni atât de mult localizarea și identificarea numelor topice. *Izvoarele sale de informație au fost, după cum se vede în prefața reprodusă mai sus, aproape numai relațiunile căpătate dela călători și negustori, căci Sicilia acestui secol era un centru însemnat*

de concentrare a multor drumuri comerciale. Negustorul însă prin natura ocupațiilor sale, nu-și poate forma, mai ales în evul mediu, o convingere clară, energică și organizată asupra țărilor și locurilor. Orientarea, distanțele, localizarea precisă și toponimia exactă sunt lucruri care pentru el cad pe al doilea plan și fiecare dintre ei își întinde sfera afacerilor mai mult într'o anumite direcție, pe anumite linii de circulație, spre anumite târguri.

Singurul mijloc, prin urmare, de a face mai multă lumină într'un text cu atâtea întunecimi, ar fi să refacem chorografia țărilor în evul mediu după cronici și alte izvoare și apoi să urmărim localitățile pomenite de *Edisi dealungul drumurilor comerciale.* Aceasta este însă o muncă uriașe ce nu răsplătește în deajuns. Ar însemna să macini un munte întreg de piatră pentru câteva firicele de aur. Mai ales în ceea ce privește Dobrogea, cronicile bizantine din această epocă nu sunt tocmai bogate în știri, iar alte izvoare ori nu sunt, ori nu dau mai nimic.

Pomeneste *Anna Comnena* pe la sfârșitul sec. XI de părțile Dunărene, spunând că acolo sunt „țări și orașe“¹⁾ pe care „Sauromați, cari erau numiți de cei vechi și Mysi“, trecând Dunărea pe gheață, le pradă și se așează în hotarile imperiului bizantin.

Dintre orașele și locurile cuprinse în răsăritul Bulgariei, în Cadrilater și Dobrogea, scriitoarea noastră pomeneste următoarele:

Marele Preslav, Megale Peristhlaba, pe care îl așează greșit lângă Dunăre, «*peri ton Istron diakeimene*», de oarece se află lângă o ramură a râului Camcic, în dreptul unei clisuri a Balcanilor. Acesta e un „oraș ilustra“, care o-dinioară nu purta un nume barbar, ci se chema cu un

¹⁾ *Anna Comnena* Lib. III cap. 8 pag. 106 ed. Bonn: «*peri ton Istron apocrystallôthen ta eidon, hōsper ēpeirō toutō chrēsamenoi, ekeithien prōs hōmas metanistantai holon ethnōs tois hēmeterois epifortisthen horiois; kai deinōs elōizonto tas parakeimenas poleis kai hōras.*— Traducerea «țări și orașe» e după d-l N. Iorga: «Cele dintâi cristalizări de stat ale Românilor» în *Rev. istorică* An V No. 6--7 Iunie—Iulie 1919 pag. 106. Sauromați—Pecenegi, după N. Iorga.

nume grecesc *Megalopolis*, fiind un oraș mare.¹⁾ Astăzi se numește de turci *Eschi-Stambul*, iar de Bulgari cu numele vechiu reînviat *Preslav*.

Povestind apoi expediția împăratului Alexe Comnenul, tatăl ei, în potriya voevodului Tatu din Silistra, spune că legiunile byzantine au trecut Balcanii pe la pasul „*Sidera*” și au ajuns la râul „*Vicina*” care „curge din munții vecini”. Acest râu de sigur e Camcicul, dacă ne orientăm și după acel pasaj din Constantin Porphyrogenitul, în care povestește expedițiile Rușilor din sec. X, de la Nipru până la Constantinopole. El scrie: „de la Dunăre aceștia trec la *Conopa*; și de la *Conopa* la *Constanța*; la râul *Varna* (Provadia); și de la *Varna* ei ajung la râul *Ditzina*...”²⁾ etc. Dar acest nume n’are întru nimic a face cu *Vicina* dobrogeană din spre gurile Dunării, reședință a unui voevod, despre care ne vorbește Anna Comnena. E un dublet toponimic ca atâtea altele din această epocă a istoriei byzantine.

Dela râul *Vicina* legiunile trec spre nord și ocupă orașul „*Pliscova*”, astăzi satul *Aboba*, la N W de Novi-

¹⁾ *Anna Comnena* Lib VII cap. 3 pag. 342 — 343 «Megalè Peristhlabapolis de hautè perifanès peri ton Istron diakeimènè, pote men oun onoma, touto ehousa to barbaricon, all’ Hellenizousa peri ton prosègorian, megalè polis kai oasa kai legomenè».

Acest oraș a fost reședința țarilor Bulgari și a fost cucerit de Ioan Tzimiscees și numit Ioanopolis, în timpul expediției împotriva lui Swiatoslav, rusal din Chiev, încuibat la Silistra, la finele sec. X. Vasiliie Bulgaroctoul cucerii mai târziu marale și micul Preslav. Ca și Anna Comnena, Zonaras și Seylitzes pun Marele Preslav nu departe de Dorystolon—Silistra. Nicetas Choniates îl așează mai exact lângă muntele Haemului—Balcani, descriindu-l ca pe o cetate de cărămidă. Codinus afirmă că a fost zidit de Constantin cel Mare. După Ducange Notae în Alex. vol. II pag. 564 din cronica A. Comnena.

²⁾ *Const. Porphyrogeniti: De administrando imperio*. Bonn 1840 vol. III pag. 79: „eis to tou Danoubiou stonion erhontai; apo de tou Danoubiou katambanousin eis ton Kônopan, kai apo tou Kônopa eis Cōstantian, eis ton potamon Barnas, kai apo Barnas erhontai eis ton potamon tōu Ditzinan...”

Pazar, lângă linia ferată Rusciuc Varna¹⁾; apoi Dealul lui Simeon, numit de băștinași „Sfatul Schiților” și ajung la un râu ce se află la aproape 24 stadii de Silistra²⁾. În apropierea acestui din urmă oraș Anna Comnena cunoaște și localitatea „*Veترین*”, (Lib. VII cap 3 p. 344), care nu poate fi alta de cât satul *Veترین* de astăzi, așezat pe malul Dunării la vre-o 20 Km. spre apus de Silistra.

Ana Comnena mai cunoaște prin aceste părți dunărene, numite *Paristrion*, și un oraș *Glavinița*, pe care-l citează alături de *Dristra-Silistra*, când vorbește despre alianțele maniheanului Traulos cu Schiții ce locuiesc în această parte, adică cu Pecenegii, și cu conducătorii din pomenitele două orașe³⁾. Această Glavinița este alta de cât orașul episcopal, numit odinioară *Acroceraunia*, metropola *Dyrrhachiului*, din apusul peninsulei Balcanice. Numele, precum se vede, este slav.

În sfârșit, în Dobrogea propriu zisă, scriitoarea bizantină cunoaște pe lângă Silistra, și un oraș *Vicina*, capitală a unui voevodat dunărean. Pazajul în care se

1) Localitatea era înconjurată de un val de forma unui patrulater neregulat. Latura de N., frântă, are 4 Km lungime; cea de S. are 3 Km.; celelalte două laturi, de E. și W. au câte 6 Km. 500 m. În mijlocul acestui patrulater se află un alt val, incluzând un pătrat cu laturile cam de un Km. Probabil aici era *Plisca* sau *Pliscova*. Ea vine la vre-o 3 Km., spre N. de satul *Aboba*, care se află în partea de sud a marelui patrulater, pe malul unui râuleț ce străbate această întăritură cam în diagonală. Vezi harta M. S. M. austriac 1: 200.000 din 5/XII/913, foaia 45°, 43° Sumla. Orașul acesta a mai fost cucerit și de Vasile II Bulgaroțitul, după cum afirmă *Zonaras* și *Seylitzes*. După *Codinus*, el a fost zidit de Constantin cel Mare. După *Ducange: Notae* în *Alex adem* vol. II pag. 564.

2) *Anna Comnena*: Lib VII cap. 3 pag. 340: „... Kai tèn Sidèran meta tòn tagmatòn dièlthòn, tòn characa peri tèn Ditzinan epèxato. Potamos de houtos apo tòn parakeimenòn oròn rheòn.— ...ho de autocrator eata to periorthon taly eatalambanei tòn Pliscoban, k'akeithen eis acrolofian tina tòn tou Symeónos calommenou aneisin, hò kai Boulèterion tòn Scythòn eghàriòs onomazeto.— Despre orașul *Vicina*, vezi mai departe acest articol.

3) *Anna Comnena*. Lib. VI cap. 4 pag. 279-280: „ho de Traulos houtois me arecomuenos, spondas meta tòn to Paristrion nemomenou Scythòn epoièito, tous peri tèn Glavinitzan kai Dristran logemonas kai ta toutois parakeimena hypopoioomenos... etc.”.

Pentru Glavinița cealaltă din Albania, vezi Lib. III cap. 12 pag. 185; Lib. V cap. 1 pag. 223 și Lib. XIII cap. 5 pag. 200 și 202.

vorbește despre aceste orașe este de o mare însemnătate pentru istoria Românilor și în special a Dobrogei și de aceea îl vom reproduce în întregime. El a fost utilizat de d-l N. Iorga într-o comunicare făcută Academiei Române, dându-i o interpretare care, pentru noi, a fost o adevărată revelație. Iată acel pasaj :

„Un oare care neam Scytic (Pecenegii), hărțuit zilnic de Sauromați (Cumani), smulgându-se de la cei de acasă, se coborâ la Dunăre. Și având nevoie a se învoi cu aceia cari locuiau lângă Dunăre, după ce toți au venit la această părere, ajunseră la sfat cu căpeteniile *Tatu*, numit și *Halea*, cu *Seslav* și cu *Sacea*, — căci e necesar a le spune pe nume oamenilor de frunte la dânșii, de și corpul istoriei se pângărește cu dânșele, — dintre cari unul stăpâna *Silistra*, iar ceilalți *Vicina* și celelalte cetăți. Deci, învoindu-se cu ei, trecură Dunărea fără leamă și prădau țara vecină, așa în cât ajunseră a ocupa și unele orașele. Și, de acolo, având răgaz, arând, ei semănau meiu și grâu.¹⁾”

Pe acești voievozi din cetățile dunărene ale Dobrogei și stăpâni peste mici teritorii, asemenea ducatelor byzantine de graniță, d-l Iorga îi consieră ca primii organizatori ai unei vieți politice românești la Dunărea de jos²⁾. După desființarea definitivă a țaratului bulgar de către Vasile II Bulgaroctonul la 1018, Bizantinii și au întins din nou hotarele până la gurile Dunării, unde vor rămânea 168 ani, până la răscoala Asaneștilor din 1186. Voievodatele românești din Dobrogea dela finele sec. XI

1) Lib. VI cap. 14 pag. 323: «γενος τι Scythicon, παρα τον Sauromaton καθ' ημερας scythomenoi, aparantes τον οικοι, καταλθον προς τον Danoubin.

«Τος δε προς αναγκης εν αυτοις μετα τον κατα τον Danoubin οικομντον speisasthai, toutou syndoxantos pasin, eis homilian elthon meta τον eccritou, του τε Taton kai Hale onomazomenou kai του Sesthlabou kai του Sacza, — hoc gar kai tes eponymias menonesthai τον κατα τους ανιστον ανδρον, ει και το σωμα της historias toutois catamainetai — του μεν τον Dristran calchontos, τον δε τον Bizinan kai Talla. Speisamenoi goun mel'anton, adeos του λοιπον διαπεροντες του Danoubin, eleizonto τον παρακειμενον horizon, hos kai polihnia ting catashein. Kantenthen eccheirian lima shontes, arotizontes, espeiron keghrous τε kai pyrons»

2) Vezi N. Iorga: Cele dintai cristalizări de stat ale Românilor. Rev. istorică An. V. Nr. 6-7 pag. 103 și urm.

n'ar fi, prin urmare, de cât primele încercări de organizare politică și de independența românească la Dunărea de jos față de Byzantini, după cum voevodatele lui Litovoi și Seneslau din umbra Carpaților nu sunt de cât primele încheșări de organisme politice românești în sec. XIII față de Unguri. Aci stămarea însemnătate a pasajului citat din Anna Comnena.

Cioenirea între legiunile împăratului și rudele lui Tatu avu loc la Silistra. Voevodul însuși trecuse Dunărea după ajutoare de la Cumani. Când se întoarse, lupta se terminase cu dezastrul Byzantinilor. Atunci Cumanii, deși nu participaseră la luptă, fiindcă sosiseră prea târziu, cerură partea lor de pradă, spunând că dacă și-au părăsit locuințele și au străbătut drumuri așa de lungi, au făcut-o pentru aceea ca să fie părtași și la primejdie dar și la biruință. Și cum Schiții (Pecenegii) le refuzau din pradă, se încinse între ei o luptă atroce, în care aceștia fură bătuți și goniți până la țărmul lacului Razim, numit pe vremea aceasta *Ozolimni*, unde fură asediați mai mult timp. Relațiunile Annei Comnena asupra acestei lagune ne interesează în deosebi. Ea scrie:

„Lacul acesta, care acum se numește de către noi *Ozolimni*, este foarte mare, atât în întindere, cât și în circuit și nu stă mai pre jos de acelea care sunt pomenite de geografi. Se află spre miază noapte de eele „*O sută de movile*“ și într'ânsul curg râuri mari și foarte frumoase. *In partea sa de miază zi plutesc corăbii multe și mari și grele, de unde se poate vedea cât de adânc este.* De altfel numele de *Ozolimni* și l-a luat nu fiindcă se ridică dintr'ânsul vre-un miros rău și înciumat; ci fiindcă odinioară, sosind la țărmurile lui o hoardă de Huni — iar aceștia se numesc în graiul popular *Uzi* — și așezându-și tabăra acolo, după ei se numi și locul *Uzolimni*. Iar în istoriile cele vechi nu stă scris că a venit pe acolo vre-o armată de Huni ci, de bună seamă că aceasta s'a petrecut *in timpul împăratului Alex.* (1081—1118). Atunci dar, adunându-se tot tribul lângă lac, i-a dat și nume; ceea ce se relatează acum pentru întâia oară de către noi; de unde se vede că, *in timpul*

multelor și jeluirilor expediții ale împăratului Alexe adesea s'a întâmplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către dușmanii cari invadau¹⁾

În afară de acești Uzi și de Schiții sau Pecenegii cari, trecând prin vadurile Dunării, ajung până în Tracia, unde își află mormântul la Lebunion, Anna Comnena mai cunoaște spre gurile Dunării și poporul mult mai vechiu și mai statornic, al Vlahilor, cari trăiau sub conducerea unor căpetenii ale lor: *ecritoi*. Pe când împăratul Alexe se afla cu tabăra pe malurile „Limanului sacru“ pe lângă Anchial, iată «*sosește în timpul nopții Pudilus—probabil un Bădilă—o căpetenie a Vlahilor, care-l vestește că Cumanii au trecut Dunărea*»²⁾. Ei mai cunoaș'ce pe Vlahi și la clisurile răsăritene ale Balcanilor, pe unde ei dau drumul Cumanilor spre cetatea

1) Anna Comnena. Lib. VII cap. 5 pag. 353. «*ὅδε νυν παρ' ἡμῶν Ὀζολιμῆ ἐαυτονομάζοντῶν μεγιστὸν μὲν ἐστὶν κἀτὰ τὸ διάμετρον καὶ περίμετρον, καὶ τὸν ἵππον δέποτε φέμιζοντι παρα τοῖς γεογραφοῖς ἡμῶν μέδωνται εἰς μεγέθους λόγον ἐλλείποντα. Καί ται δὲ τὸν Ἑκατόν ἡονόν ὑπερθεῖν, καὶ εἰς αὐτὸν μεγιστοὶ τε καὶ ἐλλιστοὶ σὺρρεοὶσι ποταμοὶ, καὶ κἀτὰ νότον πολλὰς τε καὶ μεγάλας καὶ φορτῶν ἐστὶν ἀνεῖοντα νέας, ὅς εἰναι κἀντευθεν δέλον τοῖς ἄλλοις αὐτὸς ἵππος ἴσθι ἐστὶν. Ὀζολιμῆ δὲ ἐαυτονομάζοντα, οὐκ ἔστιν ἐκείνου τίνος καὶ ἡρυκοῦ ἀναδιδόντι ἀποφορὰν, ἀλλ' ἔστιν Ὀυννικῶν ποτε στρατίας ἐπιφοιτῶσας τὴν ἡμῶν—τὸν οὖν δὲ τὸν Ὀυννῶν Ὀυνζῶν ἡ ἐπιφοιτῶν ἀπεκαλεσε γλῶσσα—καὶ περὶ τὸν οὖν Ὀυνζῶν τὸν ἡμῶν ἀντισταμένους. Ὀυνζολιμῶν τὸν τοιαύτην προσέγοιεν ἡμῶν. μετὰ προσθηκῆς, οἰμαί, καὶ τὸν ἴσθι ἡμῶν. Καὶ ἀπο μὲν τὸν παλαιὸν συγγραμμάτων οὐκ ἠενεῖται πρὸς σὺνελθεῖν ἐνταῦθα Ὀυννικῶν στρατείας, ἐπὶ δὲ τὸν αυτοκράτορος Ἀλεξίου τότε πάντες ἡπανταχοῦθεν ἐκείσε σὺνερροῦντες τὸ τοπὸν δὲ δὲ κἀτὰ τὸν οὖν. Τα μὲν οὖν περὶ τὸν ἡμῶν ἡμῶν δὲ περὶ ἐκεῖ, ἡμῶν παρ' ἡμῶν νυν πρὸς ἱστοροῦμενα, ἡμῶν ἐνδεῖξαιμεθα, ἡμῶν τὸν αυτοκράτορος Ἀλεξίου τὰς πολλὰς καὶ πολλὰς στρατηγίας νυν ἀπ' ἡμῶν, νυν δὲ ἀπο τὸν ἐπισυρροῦντων ἐκείσε πολλὰς ἐλαμῶν ἡμῶν τοποὶ προσέγοιεν.*

Cele «*O sută de movile*» nu pot fi altele de cât **tumulii de lângă Mangalia**.

2) Anna Comnena. Lib. X cap. 2 pag. 40: «*ἐντεῦθεν δὲ κἀτὰ τὸν οὖν Πουδίλου τίνος ἐκείτου τὸν Βλαχῶν καὶ τὸν τὸν Κομανῶν δὲ τὸν Δανουβέως διαπεραῖόντι ἀπαγγεῖλάντων,...*». Poate că de la acest Pudilos-Bădilă derivă și numele localității Bădila de lângă Isaccea.

Goloe din Thracia ¹⁾; ceea ce însemnează că elementul românesc s'a putut menține foarte bine în părțile Mării Negre și în timpul invaziilor, ba chiar uneori el făcea cauză comună cu noii sosiți în prădarea imperiului.

Vorbind despre muntele Haemului (Balcanii), Anna Comnena are prilejul să facă și puțină etnografie, căzând de altfel în neplăcutul manierism de a întrebuița o nomenclatură anachronică pentru sec. XII. Ea scrie: *Muntele Haemului merge paralel cu Rhodope și începe la Pontul Euxin; apoi trecând pe lângă cataracte (Porțile de fier), se continuă spre Illyric și mai departe. „Iar pe laturile muntelui, de ambele părți, locuiesc multe și foarte bogate neamuri: Daci și Thraci spre miază-noapte, iar spre miază-zi aceeași Thraci și Macedonenii“²⁾.*

Când povestește despre expediția navală a lui George Euphorbenus în potruva Schișilor la Silistra, scriitoarea byzantină dă și următoarele relații asupra Dunării:

1) Lib. X cap. 3 pag. 11: «τὸν γοῦν Κομανὸν παρα τὸν Βλαχόντας διά τὸν εἰσισηρὸν ἀτραπὸν μεμαθηκότου καὶ ἑοῦτο τὸν Ζυγον ρηδιὸς διελέλυθον ἡμὰ ἰὸ ἰὸ Γολοε...»

De altfel cunoaște și pe Vlahii nomazi din sudul pen. Balcanice pe cari Byzantinii îi recunosc în preună cu Bulgarii, în vederea luptei cu Pecenegii. Lib. VIII cap. 3 pag. 395. Un sat valah: Ezeban (Tzeban ? N. Iorga) prin Macedonia: Lib. V cap. 5 p. 247.

2) Lib. XIV c. 8 pag. 209: «ἐκελευσθέντες δὲ τὸν Καταρυτὸν αὐτὸν πολλὰ καὶ πλουσιότατα ἔθνη νεμεταί Δακόν μὲν οὐτὸν ἑορειότερον καὶ τὸν Θεακόν, νοτιότερον δὲ Θρακόν τε αὐτὸν καὶ Μακεδονόν.»

Despre Daci mai vorbește și în Lib. III cap. 8 pag. 166, unde se spune că principii Dacilor «οἱ τὸν Δακὸν ἀρβήγεται», au rupt perliul tratatelor încheiate cu Byzantinii, pe care luera văzându-l Sarronmații, numiți și Mysi, trecută Dunărea pe ghiță și invadară în imperiul byzantin.

În Lib. XIV cap. 4 pag. 273 se spune că o parte din armata byzantină apăra Dunărea de irupțiile Cimareților și Dacilor. În sfârșit în Lib. VII cap. 4 pag. 331 se vorbește de Tzelgu care cu 80.000 de Sarronmați și Scythi și în tovarășia lui Solomon, conducătorul unei armate de Daci, trece Dunărea pe la vaduri și ajunge până la Charitopolis, unde începe să prade. Din aceste pasagi se vede că prin Daci trebuie să înțelegem populațiile din nordul Dunării, din Carpați și vecinătăți. Politiceste acești Daci ar însemna Ungarii, căci Solomon, de care se vorbește aici, era regele Ungariei, purtând în acest timp război cu fratele său Geisa, cu care Alexe încheiase tratatele. Însă etnograficeste, Dacii cari locuiesc la Nord de munții Haemului și prin Carpați, nu pot fi de cât mai ales Români.

«Acest fluviu curge din spre părțile apusene și, trecând prin cataracte, se varsă în Pontul Euxin prin cinci guri; și rostogolindu-și potopul de ape peste șesuri întinse, el este așa de bun pentru navigație, în cât poate purta corăbiile cele mai mari și mai grele. Și nu are un singur nume; ci partea de sus, mai aproape de izvor, se numește Danubius, iar partea de jos și mai apropiată de guri, cu un nume schimbat, Ister». ¹⁾

În sfârșit, regiunile vecine cu Dunărea, pe dreapta, poartă numele de *Paristrion*, nume ce pare a fi în această vreme—după d-l N. Iorga—„nu o indicație geografică oarecare, ci un termen administrativ și militar“²⁾.

Iată tot elementul geografic din Anna Comnena privitor la Dobrogea și regiunile vecine. ³⁾

Dar informațiile acestei scriitoare mai au și o altă însemnătate decât cea de ordine politică, sau chorografică. Ele ne arată că provincia de la gurile Dunării trecea în această vreme printr'o perioadă de relativă prosperitate, căci, în afară de știrile privitoare la navigația pe Dunăre și lacul Razim, încercările voevozilor dobrogeni de a în-

1) Anna Comnena. Lib. VII cap. 2 pag. 337: «δια pente τινόν stomάτων εις τον Ponton τον Euxeinou, megas te kai polys dia pollous pediados orhomenos kai nansiporos on, hos kai ton ploion ta megista te kai fortogolata touto to potamò epinèhesthai...» etc.

2) Iată și pasajele din Anna Comnena, din care se poate scoate sensul numelui *Paristrion*: Lib. VI cap. 4 p. 280: «σπονδας μετα τον το Paristrion nemomenon Skythou epoleito...» Lib. VII cap. 2 p. 334: «ho de Palaiologos Georgios kai Nikolaos ho Maurokatalon kai hoposoi alloi neoi kai aemazontes, to ton Haimon dielthein kai kata to Paristrion ten meta ton Scython analexasthai mahon». Lib. X cap. 2 p. 8: «Kairon de Parelelythotos epei to Paristrion tous Komanois meta tou psemlonymou katallabein nemathicon, etc.»

La Seylitzes: «paristrioi Seythai». La Nicetas în Man. Lib. 6 No. 1: «Paristrios pedias». Lib. 4 No. 1: «Paristria (ta kata Branitzoban kai Belegrada. V. Annam p. 190—271 et Not. ad pag. 242). La Seylitzes: «Doux ton paristrion». La Zonaras în Mich. Duce: «archon ton paristrion poleon». După Ducange: Notae in Alexiadem vol. II pag. 534—35 și 588. Prin numere: comandant al orașelor de lângă Dunăre, al acelor orașe care din timpuri vechi au fost zidite de Iustinian, după mărturia lui Procopius: De aedif. Iust. Lib. 4.

3) Pe harta afăturată toponimia din Anna Comnena e notată cu două liniițe: cea din Edrisi, cu o linieță; cea din G. Porphyrogenitu cu o linie punctată.

chega în jurul cetăților organisme politice nouă în corpul imperiului bizantin sunt fenomene ce nu se manifestă în viața unui popor de cât în momentul când acest popor, ridicându-se la o înflorire economică și la o densitate de populație destul de însemnată, ajunge la conștiința forței sale, care trebuie să se manifeste și în ordinea politică.

În această privință relațiunile geografice, căpătate prin călători și negustori, ale lui Edrisi, care-și termină opera la 1154, prin urmare abia câteva decenii după apariția în Dobrogea a voevodatelor mai sus amintite, confirmă în totul afirmațiile noastre de natură economică și antropogeografică.

Iată ce scrie arabul nostru :

«Revenind la orașele din *Bergean*, spunem că de la *Zakarra*, oraș în interiorul țării, despre care am făcut mențiune și în a doua (sic) secțiune, și până la *Bestrinos*, este cale de o zi.

De la *Bestrinos* la *Rosso-Castro*, 15 mile.

De aci până la *Meghala Therme*, 15 mile.

De la *Meghala Therme* la *Neo-Castro*, jumătate de zi.

De aci la *Ghuluni*, jumătate de zi.

De la *Ghuluni* la *Basca*, jumătate de zi.

De la *Basca* la *Akli*, jumătate de zi.

De aci la *Sllifanos*, localitate așezată la o zi spre răsărit de *Aniksoboli*, o zi.

De la *Aniksoboli* la *Agathoboli*, spre răsărit, o zi.

De la *Agathoboli* la *Kirkisia*, o zi.

De la *Kirkisia* la *Desina*, spre răsărit, o zi.

De la *Desina*, localitate așezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile.

Aceste diferite locuri se aseamănă mult între ele, pot fi cuprinse într'o descriere comună și cea mai mare parte dintre ele s'au menționat aci». ¹⁾

După aceea trece la înșirarea orașelor Rusiei.

Intr'altă parte, înșirând orașele maritime, de la Constantinopol spre nord, până la *Matrakha* — oraș vechiu

1) P. A. Jaubert. *Geographie d. Edrisi* pag. 397.

din peninsula Taman, lângă strâmtoarea Cherci —, scrie:

«Ca să mergi de la Constantinopole la Matrakha, de-alungul țărmurilor septentrionale ale mării, treci mai întâi prin Ablughis (Philopatium), care se află la 25 mile.

Apoi la Amidia (Midia), 25 mile.

Apoi la Agathopolis, 25 mile.

Apoi la Basilico, 25 mile.

La Sizeboli (Sozopolis) 25 mile.

La Akhiolu (Anhialos), 25 mile. Intre aceste două orașe marea înaintează un golf larg de 13 mile și cu un circuit, pe uscat, de 20 mile (golful Burgas).

De la Akhiolu la Eimen (Emineh), 25 mile.

De aci la *Barnas* (Varna), 50 mile.

De la Barnas la *Armocastro*, 25 mile (sic).

De la Armocastro la *Dunăre*, 3 mile (sic.)

De la acest fluviu la *Akliba*, o zi de navigație (sic).

De aci la gura lui *Dniest* (Nistru), o milă (sic).»

Apoi continuă cu orașele maritime din nordul Mării Negre. ¹⁾ Ele sunt trecute în secțiunea V din climatul VI.

Aceeași listă de orașe maritime ne-o dă Edrisi și în secțiunea IV din acelaș climat, însă cu oarecare schimbări, precum urmează :

«Itinerariul de la Constantinopole la gurile Dunării, adecă în locul unde se află orașul *Marış*, este acesta.

De la Constantinopole la Ablughis, 25 mile. Acest oraș se află pe o înălțime la 12 mile. Impăratul (bizantin) se duce acolo în toți anii, ca să se desfăteze la vânătoarea cu șoimii și petrece multă vreme. ²⁾

De la Ablughis la Midia, oraș înfloritor, plăcut așezat pe malul mării, 25 mile.

De aci la Agathopolis (în text : Akhteboli), 25 mile.

Apoi la Vasiliko, lângă mare, 25 mile.

De la Vasiliko la Sizeboli, lângă mare, 25 mile.

De aci la Akhiolu (Ahioli, Anhialos), 25 mile.

1) Op. cit. pag. 394—395. Sect. V, climatul VI.

2) Vezi și Geoffroy de Villehardouin p. 70, despre Philopas, Philopatium. Odon de Deuil, pag. 31, scrie cu privire la acest loc: «ambitus spatiosus et speciosus, multimodum venationem includens».

Lângă Alioli marea formează un golf larg de 12 mile (sic) și lung de 20 mile.

De la Ahioli la Eimen, lângă mare, 25 mile.

De la Eimen la *Bidulos* (Pyrgos), localitate așezată în vecinătatea mării, 50 mile.

De aci la *Armocastro*, 25 mile¹⁾

Apoi geograful arab trece la orașele dunărene, începând cu Akridisca (Grădiștea din Serbia) și terminând cu *Desina* din Dobrogea.

Am citat întreaga listă a orașelor maritime de la Constantinopole până la gura Nistrului, dintre care numai câte-va cad în Dobrogea, ca să se vadă pe deoparte caracterul bizantin al toponimiei orașelor și prin urmare și al populației: în majoritate negustori greci, — dar și pentru a arăta în ce măsură fonetismul numelor grecești suferă alterări sub pana arabului nostru. În general nomenclatura porturilor s'a păstrat mai bine și identificarea se poate face ușor. Dar aceasta își are explicarea sa: circulația pe apă era mult mai ușoară și mai frecventă în acele timpuri de cât pe uscat și mulțimea negustorilor și corăbierilor, cari frecventau porturile M. Negre, prelungindu-și cursele lor de afaceri până în Mediterana și până în Sicilia, putea transmite învățaților dela curtea lui Roger, relațiuni mai exacte asupra porturilor. Se mai observă în aceste două liste de orașe și oarecare nesigură în transcrierea unor nume; însă aceste variante, de bună seamă trebuiesc puse pe seama copiștilor și a transcrierilor greșite.

Mergând acum pe a doua linie comercială, aceea a l'unării, Edrisi citează ca localități: „Akridiska“ (Grădiștea, Gradisca), „Neocastro“, „nu departe de gura râului „Morfa“ (Morava)“; apoi „Bideni“ (Vidin) și „Best-Castrova“ (Nicopole?)

„De aci la *Deristra* (Silistra), oraș cu uliți largi, cu bazaruri numeroase și resurse îmbelșugate, spre răsărit“, aceeași distanță de o zi și jumătate.

1) *Climatul* VI, secț. IV pag. 385

Do la Deristra, pe uscat, la Berisklava (Preslavul mic, Devnia)¹⁾, oraş pe malul unui râu şi lângă o baltă, spre răsărit, patru zile.

De aci la *Desina*, oraş cu resurse abundente şi cu împrejurimi roditoare, spre răsărit²⁾ (sic), patru zile.

De aci îndreptându-ne spre sud (sic) la *Armocastro*, oraş vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare şi comerţ vioiu, aşezat pe panta unei coline plăcute care domină marea, două zile.³⁾

Apoi Edrisi trece la oraşele înşirate pe drumul de uscat de la «Bidhlos» de lângă Varna prin «Mighali Berisklava» (marce Preslav, Megalopolis), până la Constantinopole.

Urmând un alt drum negustoresc⁴⁾, geograful arab înşiră din nou localităţile din spre gurile Dunării, de data aceasta cu mai multe amănunte :

«De la *El-Mas*, oraş bine populat, al cărui teritoriu e îmbelşugat în fructe şi produse de tot felul şi ale cărui dependinţe sunt întinse, până la *Reknova*, lângă un munte, jumătate de zi.

De aci la *Rosso-Castro*, oraş important într'o câmpie, spre răsărit, jumătate de zi.

De la *Rosso-Castro* la *Mighali-Therme*, un orăşel încins de ziduri, jumătate de zi.

De aci la *Lino-Castro*, cetate şi târg negustoresc şi centru de comunicaţii pentru negustori, către răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Ghorlu*, localitate frumoasă foarte vizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri, spre răsărit, jumătate de zi.

De aci la *Basca*, orăşel, jumătate de zi.

De aci la *Akli* sau *Akla*, jumătate de zi. Acest din

1) Edrisi cunoaşte două Berisklawe: cea mare, Mighali Berisklava, Megalopolis a Bizantinilor, fosta capitală a ţarilor bulgari şi a doua Berisklawă, cea mică, mai spre răsărit, spre Varna, pe la Devnia, De aceasta e vorba aci.

2) Zice: spre răsărit, fiindcă la Edrisi Dobrogea nu se întinde de la N. spre S., ci de la W. spre E. Vezi harta.

3) Climatul VI, secţia VI pag. 385-386.

4) Climatul VI, secţia IV pag. 388-389.

urmă oraș se află așezat într'o câmpie extrem de roditoare și perfect cultivată. Moșiile sale sunt întinse și bine udate. La nord sunt munți înalți, dincolo de care curge Dunărea. În el se află industrii și meșteșugarii sunt foarte dibaci mai ales în lucrarea obiectelor de fier.

De la Akli la *Sllifanos*, oraș considerabil și care era și mai important înainte de vremea noastră, o zi. Vom da mai încolo indicațiuni asupra drumurilor ce duc de la acest oraș spre țările vecine.

Apoi Edrisi trece la înșirarea orașelor Poloniei.

Despre restul țării noastre nu ne vom ocupa aci. Un adânc întuneric domnește în opera lui Edrisi asupra României din stânga Dunării. El cunoaște la apus o *Ungarie*, la nord o *Polonie*, mai spre est o *Rusie* și o țară „*Madjus*“, adică a păgânilor—probabil Cumani, iar la sudul Dunării o *Getulie*, care corespunde în totul cu Dacia Aureliană, cuprinsă fiind între Morava Serbiei și aproximativ Iskerul Bulgariei; apoi o *Germanie*, prin care înțelege imperiul byzantin din peninsula Balcanică și, în fine, spre gurile Dunării, ținutul numit *Berqean*, adică Dobrogea și Deliormanul.

Dar această lipsă de știri asupra regiunilor din jurul Carpaților românești ni se pare foarte naturală. Geografia lui Edrisi se întemeiază aproape numai pe informații negustorești și țările cele mai frecventate de negustori sunt și cele mai bine cunoscute de dânsul. Însă în Dacia sec. XII cercetările istorice de până acum n'au putut scoate la iveală nici un centru comercial însemnat, nici un drum negustoresc mai umblat. Viața ce se desfășura împrejurul Carpaților pe atunci era mai ales o viață păstorească și agricolă, o viață patriarhală și simplă, cu puține necesități pentru viață, cu destulă nesiguranță în trai, cu mici organizări politice pe văi. Numai laturea de sud, pe unde trecea drumul cel mare de apă al Dunării și mai ales țărmul din dreapta, cu orașele sale întemeiate încă din timpul Romanilor, putea să se păstreze ca o arteră comercială care să înfrunte veacurile. De aceea și Edrisi citează de-alungul acestui fluviu mai multe târguri. De bună seamă că în sec. XII păstorii Carpaților

și plugarii câmpiilor române tot în aceste târguri dunărene, sau în cele care le făceau față la aceleași vaduri, își aduceu produsele lor pentru schimburi. Nu e de mirare dar ca în evul mediu, ca și în antichitate, tot Dobrogea să fie mai bine cunoscută, ca una care sta cuprinsă între cele două mari linii de circulație a avuțiilor: linia mării și linia Dunării.

Și acum să trecem la identificarea localităților.

Din punct de vedere al înlesnirii pe care ne-o oferă Edrisi în această operație, constatăm un mare regres față de antichitate. E o plăcere să reconstitui harta unei țări și să-i localizezi orașele după indicațiile de longitudine și latitudine ale unui Ptolemeu. Cu toate imperfecțiunile, fatale timpului său, totuși coordonatele acestui geograf antic îți dau mulțumirea de a ajunge la o imagine cartografică—s. ex. pentru Dobrogea—care numai în amănunte să difere de hărțile moderne. Gândiți-vă însă la una din hărțile medievale de mai târziu! Spiritul clar al clasicismului și bogăția cunoștințelor precise pare că se întunecă. Nici Edrisi nu face excepție de la această regulă generală.

La prima vedere s'ar părea că geograful arab ne dă destule criterii de orientare pentru localizarea și identificarea orașelor: numele lor și distanțele de la un târg la altul; direcția spre cutare punct cardinal către care duce drumul negustoresc și așezarea lângă cutare apă, lângă un munte, sau într'o câmpie, ba chiar une ori și oare care informații de natură arheologică. Însă numele sunt în mare parte desfigurate și trebuiesc reconstituite cu mult aparat de erudiție; punctele cardinale sunt adesea greșite—în Dobrogea în special tot ce vine spre nord e dat ca fiind spre răsărit; iar pe distanțe nu se poate pune nici un temei: o zi pe apă reprezintă un drum mai lung de cât o zi pe uscat; de asemenea o zi în câmpie față de una într'un ținut accidentat și lipsit de mijloace de comunicație mai ușoare. Mai adăugați și ignoranța și relațiunile false și atunci întunericul se lasă tot mai mult.

De toate aceste lipsuri însă nu e pe atâta vinovat

Edrisi, cât veacul lui. „Intenția noastră este să aducem în aceste explicațiuni cât mai multă limpezime posibilă“, mărturisește cu sinceritate geograful nostru.¹⁾ Și dacă, totuși, descrierea sa rămâne cu multe întunecimi, vorba cronicarului : „credem neputinței omenești“.

Așa dar Edrisi citează următoarele 21 târguri în *Bergean* : *Armocastro*, *Mariș* și *Akliba* în spre mare; apoi *Recran*, *Deristra*, desfigurată prin transcriere greșită în *Destrinos*, *Bestrinos*; *Rossocastro*; *Meghali Therme*; *Neocastro*; *Aniksoboli*, numit și *Acsunboli*; *Agathoboli*; *Linocastro*; *Ghortu*, sau *Ghuluni*; *Basca*; *Desina*; *Akli* sau *Akla*; *Stlifanos*; *Kirkisia*; *Tamtana*; *El-Mas*; *Bulhra* și *Recnova*.

Dintre acestea cel puțin 12 localități au nume evident bizantine și, prin urmare, ele trebuiesc căutate fie lângă Dunăre, fie lângă mare. Terminația unora în—*boli* „*Polis*“—oraș, sau în—*castro*, *castrum castru*, cetate, arată bine originea și caracterul lor. De aceea măcar aceste orașe trebuiesc căutate pe urmele vechilor cetăți și orașe elino-romane, pe care săpăturile arheologice le-au scos la iveală, sau pe care le găsim pomenite în scrierile vechi.

Care sunt aceste cetăți și orașe?

Pentru stabilirea lor, ne puteam referi la ultimele descoperiri arheologice făcute în Dobrogea de *Tocilescu* și d-l *V. Pârvan*; iar în Cadrilater, de studiile d-lui *Ernst Kalinka*.²⁾ Dintre scriitorii vechi, se poate utiliza *Procopius*, care ne dă toate castelele restaurate de Iustinian. Preferăm însă un istoric bizantin din sec. X, deci mai aproape în timp de epoca lui Edrisi și anume pe *Constantin Porphyrogenitul*, în a cărui operă găsim oare care informații. În geografia sa politică «*De thematibus*» (peri tōn thematōn), citează 14 orașe în prefectura Mysiei, care corespunde cu Dobrogea propriu zisă, fără Deliormanul Cadrilaterului : *Dionysopolis* (Balci), *Acrae* (Calliacra), *Callatis* (Mangalia), *Tomis* (Constanța), *Ister*

¹⁾ Edrisi : climatul VI, secl. V, pag. 391.

²⁾ *Analele Acad. Române*, XXXIV—XXXVIII etc; apoi E. Kalinka : *Antike Denkmäler in Bulgarien* Wien 1906.

(ruinele actuale ale Istropolei de lângă lacul Razim), *Halmyris* (o localitate lângă acelaș lac, mai spre nord), *Aegyssus* (Tulcea), *Noviodunum* (Isaccea), *Troesmis* (Iglița lângă Măcin), *Carpus* (Carsum-IIârsova), *Capidava* (azi Calachioi, sau General Cernat), *Axiopolis* (lângă Cernavoda), *Tropaeus* (Adam Clisi), *Zelpa* (Zeldepa, în jud. Constanța) și *Constantiana*, care pare a fi a aceeași localitate ca și Tomis.

Prefectura, sau eparhia Mysiei însă nu mai exista în timpul lui Const. Porphyrogenitul, ca provincie a imperiului byzantin. Împăratul ne dă prin urmare *nu* starea lucrurilor din sec. X, când trăia el, căci în acest secol Dobrogea nu aparținea imperiului, ci una mai veche „cum era vechea organizație“. ¹⁾ Dintre localitățile dobrogene, contemporane cu el, împăratul citează numai *Sulina*, *Connopa*, și *Constanța*. ²⁾ Totuși, din identificarea numelor date de Edrisi, vom vedea *dacă orașele romane și-au continuat viața lor până în sec. XII d. Cr.* Să încercăm :

Armocastro, o cetate la 25 mile spre nord de Varna și la 3 mile spre sud de Dunăre (distanțele sunt foarte reduse) și de unde până la Akliba plutești pe mare tot spre nord cale de o zi, nu poate fi decât Constanța, singurul oraș pe coasta Dobrogii, care a fost încins cu ziduri încă din vremea lui Ovidiu. Ruinele vechii cetăți se pot urmări și astăzi, ici colo, fie la fața pământului, fie prin beciurile locuințelor. Distanța de 3 mile până la Dunăre, nu ne surprinde. În hărțile mai vechi, însă cu mult posterioare lui Edrisi, se desenează un braț de Dunăre între Cernavoda și Constanța. De sigur o greșală, care totuși își are explicarea sa. Se știa pe de o parte că Dunărea intră pe valea Cara-su în interiorul Dobrogii și că odată cu ea intră și corăbiile, mai ales în timpul marilor inundații. Avem chiar știri din sec. XIX că în asemenea împrejurări vasele înaintau până la Megidia și mai departe, iar inundația înainta pe aproape trei sferturi din

¹⁾ C. Porphyr. De Thematibus. Bonn 1840. Lib. II pag. 44—47.

²⁾ C. Porphyr. De administrando imperio Bonn. vol. III 1840 pag. 79. Asupra acestor izvoare vom mai reveni într'altă lucrare.

lungimea văii. ¹⁾ Această stare de lucruri a încetat din anul 1862, când Englezii, construind calea ferată Cernavoda-Constanța, au închis gura văii cu un dig transversal de pământ. De altă parte laguna Razim a rămas navigabilă până în sec. XVIII. Pe malurile ei au înflorit orașe comerciale ca Istropole și cetăți cu caracter medieval negustoresc ca aceea de la Enisala, ca să nu pomenesc de cât cele două porturi mai însemnate. În sec. XI, după mărturia Anei Comnena, pe apele lagunei plutiau corăbii „multe și mari și grele“. Lacul Razim însă a fost socotit de scriitorii antichității ca a cincea și cea mai meridională gură a Dunării și nu fără oarecare dreptate; căci în lac se deschide brațul Dunavățul care, fiind pe atunci mult mai puternic de cât astăzi, îi îndulcia apa. În fine, acest lac se deschide în mare și prin gura Boazului, nu departe de Constanța, spre nord. Aceste împrejurări: pătrunderea Dunării pe valea Cara-su spre Constanța, apoi tradiția veche cum că fluviul se deschide în mare printr'o gură meridională nu departe de acest oraș, precum și lipsa de cunoștințe topografice pozitive, au făcut ca atât în hărțile din secolii trecuți, cât și în unele geografii să se certifice existența unui braț de Dunăre între Cernavoda și nordul Constanței.

Armocastro ca „oraș vechiu, cu clădiri înalte, cu câmpii roditoare și comerț vioiu, așezat pe panta unei coline plăcute ce domină marea“, după cum îl descrie Edrisi, nu poate fi, prin urmare, de cât Constanța. Acest oraș e pomenit ca existent și de C. Porphyrogenitul în sec. X, când vorbește de expedițiile spre Constantinopole

¹⁾ Vezi mărturia în Ionescu de la Brad: *Excursion agricole dans la plaine de la Dobrogea* 1850. E curios cum greșala de a socoti că Dunărea comunică cu marea pe valea Carasu, persistă chiar și la unii călători din sec. XVII, cari au umblat pe aceste locuri. Așa Evliya-Celebi scrie: «In vechime necredincioșii, de teama stăpânitorului Constantinopolei, precum și în urma deselor atacuri tătarăști, au săpat un val mare dela Ghinstengea până la Cernavodă și au legat Dunărea cu Caraharmanul. Cu modul acesta cetățile Bahadag, Tulcea, precum și localitatea Beștepe au fost transformate într'o insulă». Vezi trad. în Arhiva Dobrogeii anul II, No. 2 pag. 139.

ale piraților Ruși ce pornesc de pe Nipru în monoxyle ¹⁾; de asemenea și de Nicetas Choniates la începutul sec. XIII, când vorbește de cucerirea orașului de către Vlahii lui Ioniță Asanidul. ²⁾ În ambele cazuri însă se numește «Constantia». De ce Edrisi îi zice Armocastro, nu putem ști cu siguranță. Poate că explicarea am găsi-o în vorbele Anei Comnena, care scrie: «în timpul multelor și feluritelor expediții ale împăratului Alexe, adesea s'a întâmplat să se schimbe numele topice când de către el, când de către dușmanii cari invadau» ³⁾; și că acest Armocastro ar fi un al doilea nume ce n'a putut trăi față de celălalt mai vechiu, care a rămas.

Mariș. Despre acest oraș Edrisi pomenește numai în treacăt, fără a reveni asupra lui, când descrie «itinerariul de la Constantinopole la gurile Dunării, adecă în locul unde se află orașul Mariș». Ce oraș ar putea fi acesta?

Am văzut că Sulina apare pentru prima oară în literatura medievală în sec. X, la C. Porphyrogenitul. Însă rezonanța numelui ne împiedică, a-l identifica cu Mariș. În unele hărți mai vechi laguna Razim se numește Mariș. În antichitate ea se numia *Halmyris*, cuvânt a cărui etimologie e în strânsă legătură cu calitatea apelor cam sărate ale lacului: *halmyris*-apă sărată, salamură, teren sărat de lângă coaste. Dar pe malurile lui, scrierile vechi citează și localitatea *Halmyris*, pe care cercetările arheologice din Dobrogea încă n'au putut-o identifica. Știm numai atât că se afla în partea de nord a lagunei, pe

¹⁾ C. Porphyr. De adu. imp. pag. 79. Prin Ruși însă se înțeleg nu Rușii-slavi de azi, ci Rușii-Varegi-germani.

²⁾ Nicetas Choniates: Lib. III, cap. 7 pag. 706—707, 2. Vezi trad. de Mureș în An. Ac. Rom. XXVIII ser. II 1905—1906 pag. 426.

³⁾ Anna Comnena: Lib. VII cap. 5 pag. 353. În aceste timpuri, adesea aceeași localitate a purtat două nume, ambele grecești, până ce unul din ele a biruit. Așa s. ex. tot A. Comnena ne spune că Alexe Comnenul a zidit peste Heben (fl. Marița) aproape de Filipopole, un oraș pe care l-a numit «Alexiopolis, sau Neocastrum, pe care nume (de al doilea) l-a consacrat uzul». Lib. XIV cap. 9 pag. 305. Exemple de acestoa se găsesc destule.

atunci navigabilă. Se prea poate, dar, ca Mariș să fie o desfigurare din Halmyris. ¹⁾,

Akliba. Despre acest oraș se dau următoarele amănunte: „De la Armocastro (Constanța) la Dunăre, 3 mile; de la acest fluviu la Akliba, o zi de navigație; de aci la gura lui Dniest (Nistrul), o milă” (pag. 395). Un oraș la distanță așa de mică de gura Nistrului, nu poate fi de cât *Cetatea-albă*, sau Akkermanul. Chiar și harta lui Edrisi îl pune nu în Dobrogea și nici la Dunăre în Basarabia, ci pe malul Mării, aproape de îmbucătura Nistrului. Și atunci avem aface aci cu o substituire de nume, dându-se *Cetății-albe* numele *Chiliei-Akliba*; după cum și la Constanța avem o substituire de nume, pe cât se pare; Căci Armocastro e mai degrabă *Cetatea-albă*, Moncastro al genovezilor de mai târziu. ²⁾. Toate aceste confuzii sunt datorite, de sigur, ignoranței. Cu atât mai mult susținem că Akliba e *Cetatea-albă*, cu cât Edrisi mai pomenește un oraș:

Akli, sau *Akla*. Acesta apare pe hartă deosebit de Akliba și e pus pe Dunăre, deși nu tocmai la locul convenit. Despre el se dau următoarele știri: „De la Basca la Akli, o jumătate de zi” (pag. 397), înșirându-l în lista orașelor comerciale dunărene. Într’altă parte scrie: „De aci (dela Basca) la Akli, sau Akla, jumătate de zi. Acest din urmă oraș se află așezat într’o câmpie extrem de roditoare și perfect cultivată. Moșiile sale sunt înlinse și bine udale. La nord sunt munți înalți, dincolo de care curge Dunărea. În el se află industrii și meșteșugari foarte dibaci mai ales în lucrul obiectelor de fier”. (pag. 389).

• Să fie oare *Chilia*?

Așezarea într’o câmpie extrem de roditoare (a Ba-

¹⁾ De altfel numele de Halmyris era întrebunțat și în sec. XI-XII, căci îl pomenește Anna Comnena în cartea I cap. 4 pag. 26, însă nu în Dobrogea, ci în Tracia, la S. de Balcani, unde un râu se numia astfel: pari tou potamou Halmyron. Un dublet toponimic ca multe altele.

²⁾ N. Iorga: *Chilia și Cetatea-albă*, primele capitale.

sarabiei) și perfect cultivată. (poate!), cu moșii bine udate (da, lângă Dunăre), sunt amănunte care merg. Dar ce munți sunt aceia cari vin la miază noapte, dincolo de cari curge Dunărea? Să fie Carpații Moldovei și Dunărea din Ungaria? Iarăși se prea poate, cu puțină bună-voință față de orientare, mai ales dacă ținem în seamă de imaginea cartografică ce și-o făcea Edrisi asupra acestor locuri și de faptul că pentru el Dacia mai că nu există. Sunt prea precise amănuntele, între altele și acela cu meseriașii dibaci în lucratul fierului, ca să credem că Akli este o invenție a lui Edrisi. Negustorii arabi cercetau și ei M. Neagră alături de cei din Bizanț și din orașele Mediteranei; și până în sec. XIV îi găsim trecând din Asia Mică, dela Samsun și Kastamuni în Kipciac, la Caffa Crimeii, în țara Cazarilor, Rușilor și Bulgarilor dela Volga. ¹⁾ De bună seamă că în mare parte de la dâșii își va fi cules geograful arab Edrisi informațiile sale asupra astor locuri. De altfel nici fonetismul numelui nu se opune la această identificare. Din Ahillea, Chele, putea foarte bine să rezulte un Akli în gura unui arab.

Mai târziu Genovezii i-au zis Licostomo (gura lupului), nume de altfel tot grecesc, care a trăit o bucată de vreme alături de mai vechiul Chelè-Chilia și în urmă s'a pierdut. În regiuni unde popoarele se vântură des și conlocuesc mai multe la un loc, se întâmplă adesea ca aceeași localitate să aibă două nume și ca, odată cu schimbările etnografice, să se producă și o schimbare a toponimiei. Acesta e cazul și pentru Dobrogea. Nu e aproape o localitate în această provincie, care să fi avut o viață neîntreruptă din antichitate până astăzi. Satele și orașele au fost dărâmate și reînființate, multe sub alte nume, cu alte neamuri și de aceea, în multe cazuri toponimia e așa de grea de identificat. Prin așezarea sa geografică mai adăpostită, Chilia a fost ceva mai ferită de o desființare totală și de aceea și-a păstrat până astăzi numele cel vechiu. Dar ce-a mai rămas din vechea

¹⁾ N. Iorga: *Notices et extraits* XIII p. 361, 362 și *Chilia și Cet. albă* pag. 30.

toponimie daco-romană, cellică sau bizantină ? Doar câte-va urme înecate în masa covârșitoare a nomenclaturii turcești.

Deristra, numită și Destrinos, Bestrinos), prin transcriere greșită, este evident *Silistra*. Se spune despre ea că are «uliți largi, bazaruri numeroase și resurse îmbelșugate». Numele acestui oraș s'a modificat în cursul timpului : Durostorum la Romani, Dorystolon, Dristra, Drista, Theodoropolis (în sec. X sub Tzimiskes, la Bizantini; Drâst^{or} la Români în evul mediu; în perioada modernă ajunge sub numele de Silistra.

Rosso-castro, „oraș important într'o câmpie“, la 15 mile de Bestrinos (Silistra) spre răsărit, amintește prin numele său, care s'ar traduce prin „Cetatea Rușilor“, stăpânirea trecătoare a lui Swiatoslav în Dobrogea. Pe harta lui Edrisi el este așezat lângă Dunăre, la E de Silistra. Ar putea fi cetatea ale cărei ruine de zidărie se găsesc între Dunăre și lacul Oltina și se coboară de pe podiș până în apa fluviului. În dreptul ei balta Ialomitei are cea mai mică lățime și pe aci este mai ales vadul de trecere dintr'o parte într'alta a bălții. Locuitorii din Satulnou îi zic întăriturii «*La Cetate*». Până acum arheologii n'au explorat acest punct. Trebuie să adăugăm însă că indicația lui Edrisi de „oraș important într'o câmpie“ nu i se potrivește de loc.

Mighali Therme, grecescul Megalai Thermai, Băile mari, „un orașel încins de ziduri“, la 15 mile sau jumătate de zi spre est de Rossocastro. Dacă ne-am orienta numai după nume, am fi îndemnați să credem că e o localitate unde-va, lângă M. Neagră, sau pe țărmul vreunui liman. Ar fi în acest caz, poate, pe la *Humangia*, al cărei nume însemnează „Băiașii“, lângă lacul Razim, la hotarul între jud. Tulcea și Constanța. Însă Edrisi îl citează în lista orașelor dunărene, nu departe de Rosso-castro. Dacă ne-am orienta după distanță, dăm de peninsula dintre lacul Mârleanul și balta Vederoasa, unde podișului aplecat spre Dunăre și presărat cu multă piatrărie i se zice de asemenea „*La cetate*“. Nici acest loc

nu este explorat arheologiceste. Denumirea de „Băile mari“ însă nu i s'ar potrivi de loc. Ca orașel „încins de ziduri“ și purtând numele de „Băile mari“, credem că nu se poate identifica mai bine cu altă localitate de cât cu Mangalia, unde într'adevăr se văd urmele unui val roman de întărire și unde, pe lângă aceasta, sunt și băi de pucioasă.

Anixoboli, numit și *Aksunboli* (pag. 382) reproduce, prin fonetismul său, destul de credincios numele vechiului oraș din perioada elino-romană: *Axiopolis*, ale cărui urme se găsesc la sud de Cernavoda, în locul numit azi „*Cetatea Pătulului*“ sau Hinog. Pe harta lui Edrisi însă orașul e pus mai în centrul Dobrogii și nici textul nu-l citează în lista orașelor Dunărene, imediat după Mighali Therme. Dar aceasta n'ar fi o piedică serioasă.

Linocastro, «cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori», e dat la o distanță de jumătate de zi spre răsărit de Mighali-Therme. Pe hartă e așezat tot lângă Dunăre. Numele de asemenea e grecesc. Ar fi o «*cetate a lânii*», dacă am deriva pe acest Lino — din lēnos, nume care amintește „Cetatea-de-floci“ de mai târziu, de la gura Ialomiței. Însă în Dobrogea o cetate cu acest nume și așezată lângă fluviu, nu s'ar putea localiza mai bine în altă parte de cât la Hârșova. Acest oraș, așezat la un vad însemnat al Dunării, între Balta-Ialomiței și Balta-Brăilei de o parte, între Bărăganul Munteniei și stepa Cobrogii de alta, trecătoare a turmelor de oi în cursul tuturor veacurilor (și azi se zice: Vadul oii) și loc de ancorat pentru corăbii, care, între alte produse, vor fi încărcat aci și lâna atâtor turme, „Cetatea lânii“ mi se pare a se identifica foarte bine cu Hârșova, căreia i se potrivesc și indicațiile de „cetate și târg negustoresc și centru de comunicație pentru negustori.

Neocastro este pus de Edrisi tot la jumătate de zi distanță de Mighali-Therme. Pe hartă nu apare. De bună

seamă, dacă nu e aceeași localitate ca și Linocastro, trebuie să fie un loc întărit la Dunăre. I-ar corespunde bine ruinele de lângă satul *General Cernat*, numit pe vremea Turcilor „*Cale-chioi*“ și chiar azi „*Cala-chioi*“, adică „satul cetății“. Iar Neocastro însemnează Cetatea-nouă. Localitatea vine de la Hârsova puțin mai în susul Dunării, spre sud. Când scad apele, locuitorii culeg din nisip mulțime de monede bizantine, vârfuri de săgeți, diverse obiecte de metal coclit sau ruginit și tot soiul de urme de cultură materială medievală. O mică colecție se află în posesia mea.

Desina. Cu acest nume Edrisi notează o localitate ce se află de asemenea lângă Dunăre. El scrie: „De la Desina, localitate așezată nu departe de gura Dunării, până la mare, 40 mile“ (pag. 397). În altă parte afirmă că de la Berisklava (Preslavul mic, cam pe la Devnia, la apus de Varna) și până la Desina „oraș cu resurse abundente și cu împrejurimi roditoare“, sunt patru zile de drum, ceea ce corespunde bine cu distanța de pe la Varna până în nordul Dobrogii. Această Desină e o formă alterată din Ditzina, Vitzina, deci Vicina, orașul episcopal dobrogean din sec. XIV, de unde s'a și adus primul mitropolit al Țării Românești. Dacă nu e *Măcinul* de azi, ar putea fi sau *Niculitelul*, care din sec. XVII până într'al XIX se constată sub numele de „*Mănăstirea*“, sau o altă localitate nu departe de delta Dunării.

Un dublet toponimic, Ditzina, Vitzina, apare și în sec. X la C. Porphyrogenitul și la finele sec. XI la Anna Comnena lângă Marea Neagră, însă el desemnează un râu la sud de Varna, Camcicul și, prin urmare, nu se poate confunda cu Vicina Dobrogii.

Intre Linocastro și Akli, (Chilia), Edrisi mai citează două orașe:

Ghorlu, numit și *Ghuluni*, „localitate frumoasă, foarte vizitată de negustori, cari duc acolo diferite mărfuri“; apoi:

Basca, un „orașel“ la jumătate de zi de Ghorlu.

Ambele sunt porturi dunărene, cuprinse între Hârsova și Chilia. Prin urmare ar cădea la Galați și Tulcea. La pag. 382 Basca e numit și „*Bastres*“. Totuși și Isaccea trebuie să fi existat din această vreme și cu acest nume, care, după părerea noastră, derivă de la voevodul *Sacea* din sec. XI, atestat de Anna Comnena. Existența ei este menționată și la 1250 de un scriitor persan anonim, utilizat de Abulfeda. I se dă chiar longitudinea de $48^{\circ} 37'$ și latitudinea de 50° ¹⁾ Numele este, prin urmare, cu mult anterior venirii Turcilor în Dobrogea.

Stlifanos, *Agathoboli* și *Kirkisia* sunt localități din interiorul Dobrogii. Numele lor sunt grecești. *Kirkisia* ar cuprinde în el o „*ecclesia*“ biserică și ar însemna „biserica Domnului“. Nu cumva este orașul romano-bizantin, care sub Turci s'a numit „*Adam-clisi*“ (biserica Omului)? S'ar putea iarăși ca *Stlifanos* să fie *Istropolea* de lângă lacul Razim. Mărturia Annei Comnena cum că în partea de sud a lagunei plutesc vase „multe și mari și grele“, ne obligă să admitem în această parte un port comercial. Indicația lui Edrisi despre *Stlifanos* că este un „oraș considerabil și care era și mai important înainte de vremea noastră“, i se potrivește *Istropolei*. Pe hartă geografică arabă îl așază tot pe Dunăre, însă cam la jumătatea distanței între *Akli* (Chilia) și *Armocastro* (Constanța). Această parte de Dunăre însă, dintre Chilia și Constanța, pentru motivele arătate mai sus, când s'a vorbit despre *Armocastro*, trebuie socotită ca țarm al lacului Razim.

Cât despre „*Agathoboli*“—Orașul cel bun, din lipsă de ori ce criteriu pentru identificare, ne mulțumim numai a-l menționa.

Nu vom trece mai departe fără a face o constatare: cele mai multe târguri citate de Edrisi în Bergean sunt lângă Dunăre și nu lângă mare. Se pare, așa dar, că *linia fluviului a fost în toate timpurile mult mai vie,*

¹⁾ Vezi Lelowel: Atlas. Plasa XX Tabula geographica seculi XIII anonymi Persae.

mult mai însuflețită și mai cercetată de negustori, de cât linia mării. În porturile și la cetățile dunărene se adunau produsele de pe ambele maluri ale fluviului—așa a fost și în cele cinci secole de stăpânire turcească,—pe când neospitaliera coastă maritimă a Dobrogii abia a îngăduit întemeierea câtor-va porturi, dintre care unele, mai târziu, au trebuit să dispară nu numai prin sălbăticia invadatorilor, dar și prin vitregia naturii: așa s. ex. înfloritoarele porturi înnisipate ale lagunei Razim.

Buthra. Edrisi mai citează un oraș, Buthra, la apus de Bidhlos (Pyrgos din apropierea Varnei, pe care Lelewel îl identifică cu Balcicul), cale de 30 mile, sau o zi. E despărțit de un al doilea oraș „Bercanto”, printr’o distanță de asemenea de 30 mile. „Între prima și a doua dintre aceste două localități curge un râu, care se îndreaptă spre miază-zi, străbate *Sklava* (Berisklava Preslavul mic, Dewnia) și apoi se aruncă în mare”. (pag. 386). Râul nu poate fi decât *Provadia*. Bercanto la sud de râu, ar fi *Berkamis* din geograful Ravennat ¹⁾, deci *Provadia* de azi, despre care se face mențiune și în „*Vita sancti Everesti*” pe la anul 844. ²⁾

Cu cine s’ar putea identifica Buthra?

Lelewel înclină spre satul *Vetrina* de lângă Silistra. În cele din urmă îl identifică cu *Bazargic*, orașul despre care Cantemir ne spune că a fost întemeiat târziu de către Turci. ³⁾ Cred că greșește Lelewel. După toate probabilitățile, acest Buthra nu e de cât *Abrilus*, castrul și orașelul roman descoperit la *Ablat-calesi* în Cadrilater, spre miază-zi de Adam-Clisi, aproape de hotarul jud. Constanța. Acest castru e cunoscut și în istorie pentru lupta împăratului Decius cu Goții la 251 d. Cr. În împrejurimile lui sunt urme de «canabae» romane și, probabil, datează din aceeași epocă ca și Tropaeum Trajani de la nord. *Monedele romane și bizantine, găsite aci, arată viața sa destul de îndelungată.* Dar ceea ce ne

¹⁾ *Ravennatis anonymi cosmographia*. Berolini 1860 pag. 187.

²⁾ Vezi adnotații la cronica lui Leon Diaconul, ed. Bonn, pag. 475.

³⁾ *Cantemir*: Ist. imp. otom. vol. II p. 448 nota 32. Buc. 1876.

interesează mai mult, e că Abritus era un *nod de căi de comunicație*: un drum de piatră, numit de Turci „Taş-jolu“, ducea spre miază noapte până la Tropeul lui Traian, la Adam-Clisi; un altul se îndrepta spre răsărit, probabil spre Callatis-Mangalia; al treilea spre Marcianopolis (Devnia) și Odessos (Varna); al patrulea ducea la Nicopolis ad Istrum și al cincilea spre Durostor, sau Silistra.¹⁾ Deci, pe de o parte consonanța numelor Abritus-Butbra, de alta distanța de o zi între Pyrgos și Buthra ca și între Buthra și Bercanto (Provadia), ne îndeamnă să ne fixăm asupra localității Abritus.

Tamtana, citat în lista orașelor din imperiul byzantin la pag. 382, între *Birlos*, sau *Bidhlos* (Pyrgos) și *Delsina*, sau *Desina* (Vicina din nordul Dobrogei), este de asemenea un oraș dobrogean. S'ar putea să fie o desfigurare a numelui Tomis, *Tomitana* și prin urmare să indice orașul Constanța, cu atât mai mult cu cât numele acesta nu mai revine sub penna lui Edrisi când vorbește de Bergean Dobrogea; iar denumirea de Armocastro, pe care am identificat-o cu Constanța, nu apare în aceeași listă alături de Tamtana. Ar fi acelaș oraș cu două nume. D-l Ștefan Ciobanu în Revista istorică din April-Mai 1919 pag. 80 și următoarele, într'un articol intitulat «Orașelele din împrejurimile Bolgradului», menționează și localitatea veche „*Tanata*“, transmisă Moldovenilor sub numele de *Tintul* (mai corect *Tântul*), despre care și D. Cantemir se exprimă astfel: „Nu departe de gura Ialpugului se găsesc urmele unui mare oraș vechiu care, în genere, era numit Tint. Ștefan cel Mare l-a ridicat din ruine, dar în urmă Turcii l-au dat la pământ în așa chip, că în prezent abia se poate arăta locul unde a fost“²⁾ etc. De n'ar preciza Edrisi că Tamtana se află între Bidhlos și Delsina, deci în Dobrogea, poate că l-am identifica cu Tintul-Tanata Basarabiei. Sau, poate că ignoranța l-a făcut pe Edrisi să-l localizeze greșit... Cine ar putea să se descurce din atâtea întunecimi ale evului mediu?

¹⁾ Ernst Katinka: Antike Denkmäler in Bulgarien Wien 1906 col 349-351.

²⁾ D. Cantemir: Descriptio Moldaviae. Trad. rom. Tom II Buc. 1875 pag. 20.

El-Mas, după Lelewel, ar fi *Palmas*, *Palmalai*, din itinerariile romane, la 14 mile de Durostor și la 45 de Marcianopolis, deci un oraș din părțile apusene ale Cardilaterului E menționat și în *Tabula Peutingeriana* și de *Procopius* în *De aedificiis Iustiniani IV*, 7. Edrisi îl numește «oraș bine populat. al cărui teritoriu e îmbelșugat în fructe și produse de tot felul și ale cărui dependențe sunt întinse».

Rekran. Pe harta arabului mai apare și acest oraș lângă Dunăre, la apus de Silistra. De bună seamă că e *Turtucaia*, numită de vecinii noștri *Tutracan*. Între *El-Mas* și *Reknova*, care pare a fi același nume ca și *Rekran*, se dă distanța de o jumătate de zi. Dar dela *Reknova* până la *Rosso Castro* se dă de asemenea jumătate de zi, fără a trece prin Silistra. *Reknova* ar fi, așa dar, o altă localitate.

Ori câtă nesiguranță ar pluti în jurul acestor identificări, cu excepția unora dintre ele, — un lucru însă e sigur: *Dobrogea în sec. XII nu era o țară pustie, așa cum o cunoaștem în urma războaelor dintre Ruși și Turci; ci, din potrivă, o înfloritoare provincie a imperiului byzantin*. Invaziile barbare n'au reușit să stârpiască poporul acestui pământ. Provincia renaște mereu din ruinele și cenușa ei, întocmai ca paserea phoenix. Nu e într'adevăr strălucirea din perioada romană, ci un amurg de viață, în care totuși civilizația cea veche se continuă încă. Ea are o sumă de orașe, cetăți și orașele de-a lungul drumurilor comerciale de apă și de uscat și se îmbogățește printr'un comerț relativ viu: ba încă are și meșteșugari iscusiți în lucrarea fierului, atât de necesar pentru plugari.

Un al doilea fapt, tot pe atâta de sigur, este că *viala orășenească are un caracter pronunțat byzantin, negustorimea fiind mai ales grecească, dovadă toponimia*; căci numai dela asemenea negustori greci s'a putut transmite, prin intermediul corăbierilor și călătorilor, numele grecești ale orașelor până la arabul dela curtea regală a Siciliei.

În lumina acestor considerații, ce ni se impun din lectura lui Edrisi, — identificarea orașelor având pentru noi un rol mai secundar, — putem înțelege și mai bine evenimentele istorice din timpul Comnenilor, în special din timpul lui Alexe Comnenul, asupra cărora d-l N. Iorga, într'o comunicare făcută Academiei Române, ne-a dat o interpretare nouă.

Dacă negustorimea orașelor Dobrogene era mai ales grecească în sec. XII, în schimb poporul satelor vorbea o altă limbă, și mărturii despre existența Vlahilor în această provincie în evul mediu am adus destule într'un alt articol.

Intemeierea unor voevodate ca acelea ale lui Tatu, Sacea și Seslav în jurul cetăților bizantine dela Dunărea Dobrogii și în paguba imperiului bizantin, ne arată o forță nouă care se trezește în regiunea Paris-triei de atunci și care pornește de la poporul satelor spre orașe.

Dar această forță nouă nu se poate explica de cât printr'o creștere, o desime a populației și printr'o înflorire economică, despre care într'adevăr dă mărturie și geograful Edrisi.

Mișcarea de independență a Vlahilor de lângă M. Neagră va culmina în timpul dinastiei Asanizilor, pentru ca să decadă odată cu invazia Tătarilor din 1241 și cu trecerea Cumanilor în dreapta fluviului.

Câte-va cuvinte asupra numelui de *Bergean*.

Cel dintâi care a încercat o identificare a toponimiei dobrogene a lui Edrisi, a fost învățatul polon *Ioachim Lelewel*.¹⁾ Însă, pe deoparte, tendința sa vădită de a căuta și a vedea pretutindeni Slavi, ca și când neamul românesc, care prin numărul său întrece azi aproape pe toate neamurile vecine dinprejur, deci și pe Unguri, și pe Sârbi, și pe Bulgari, n'ar fi fost mai numeros și în evul mediu, ci ar fi răsărit așa, ca din senin; iar de altă parte mijloacele sale de cercetare, căutând a identifica localitățile citate de Edrisi chiar și cu localități de origine mai

¹⁾ I. Lelewel: *Géographie du moyen âge*. Breslau 1852. Tom III-IV pag. 117—127 și 142—145.

recentă, dar întru câtva asemănătoare ca rezonanță a numelor, și aceasta după hărțile rele ale trecutului și numai după ele, fără a cunoaște pământul Dobrogii și fără a avea la îndemână cercetările arheologice, care de altfel nici nu existau în timpul lui pentru acest pământ, — toate acestea au făcut ca sforțările lui Lelewel să fie prea puțin încununete de succes. Așa s. ex. el identifică pe Anixoboli cu Iglița de lângă Măcin, pe care o scrie «Ignița»; pe Linocastro cu Dăenii, pe care-l scrie «Doian»; pe Ghorlu cu Dinogeția (din tața Galaților), azi „Unița” (sic) când numai în imaginația cartografului a existat o localitate cu acest nume acolo; pe Stlifanos cu „Sebel, Stebil”, adică Zibilul de azi (nume turcesc), pe care cu multă siguranță îl consideră ca „o formă slavă a numelui de Ștefan” !; pe Kirkisia cu „Karakla”, adică cu Carcaliul de lângă Dunăre, pe care el îl pune nu aproape de Măcin, ci de Hârsova; pe Delsina, Desina, cu „Devcinu”, adică satul Defcea, nu departe de Cernavoda etc.

Teritoriul numit Bergean, care ar corespunde cu Dobrogea și Cadrilaterul de azi, și poate și cu Buzeacul Basarabiei, dacă ar fi să-l limităm după lista orașelor cuprinse în el și citate de Edrisi la pag. 397, — apare, sub aceeași denumire, numai la Edrisi. Neavând la îndemână izvoarele arabe utilizate de Lelewel, după care el urmărește semnificația acestui cuvânt sub forma de „Borșan”, „Borgean”, precum și extensiunea sa teritorială, — ne mulțumim a reproduce aci numai ipotezele acestui învățat polon. El scrie :

1) În limbajul marinarilor cuvântul țarm „bord”, „bordage”, joacă un rol de căpetenie. Din bord s'a putut face *Borgean*, țară maritimă, litoral unde poposesc multe corăbii. O interpretare destul de naivă.

2) Se poate deriva numele de Borgean și din slavonește, având aceeași semnificare. „Bereg” în limba slavă — scrie el — însemnează țarm. Defileul Emineh din Balcani se numea Beregava, pentru că atingea țărmul mării. Deci Bergean, ar fi din Beregan, Berezan, Berejan, Brejan.

3) Însă această explicație se dovedește nesatisfăcătoare, când vedem că numele de Borgean, Borșan „e un nume al tradiției vechi și obscure“, care s'a perpetuat la Arabi. El apare mai întâi la 883 în „Rasm vel horismos quadrantis habitabilis anonymi (Abu Djafar Mohammed ben Musa) Khovaresmi“. Pe harta, reprodusă de Lelewel în atlas, țara dintre Dunăre și Balcani e numită „Borschan“ și i se dă drept capitală un oraș cu același nume, având longitudinea de 40° și latitudinea de 45° , pe când Constantinopolea are long. $49^{\circ}.50$ și lat. 45° . Apare apoi la 950 la Ibn Ketir; la 1008 la Ibn Iunis. De data aceasta orașul e numit „Berdan“. Apoi la 1030 la astronomul Abu Rihan, care de asemenea numește Borșan toată Bulgaria nordică. Aceeași constatare la un geograf persan din 1250; la Ibn Said în 1274. Acesta cunoaște și orașele Târnova, Bârladul „Barlas“, munții Carpați „Kermania“ și un oraș aproape de ei „Denderah“; la Abulfeda în 1331; la Bakuin în 1397 etc. Abulfeda știe că existența acestei țări n'a durat totdeauna și că a fost cucerită de Germani! (Poate de aceia și Edrisi numește imperiul byzantin din Europa: Germania). Bakuin relatează că Borgeanienii seamănă cu Frâncii și poartă lupte cu Slavii, vecinii lor. Toate acestea nu-s decât repetarea unei tradiții, a cărei origine se pierde în ignoranță și care a furnizat denumirea arabă pentru un colț al imperiului byzantin. Edrisi ne mai găsim numele de Bergean, Borgean, aplicat la partea de N. și W. a imperiului, l-a aplicat numai unui canton din spre gurile Dunării. În sec. IX numele de Borșan cuprinde ținuturile cucerite de Bulgari. Dar scriitorii Arabi par totdeauna a distinge pe Bergean de Bulgar. Regele Bulgarilor, scrie Massudi, (cap. 15), în fruntea a 50.000 oameni, făcu o invazie în imperiul roman și pustii până în țara Borgean, în Franța. De altă parte Bakuin scrie: Bergean se află foarte la nord, unde ziua este de patru ore. Ei sunt „madjus“ (păgâni) și fac războiu „Seklab“-ilor, „decă Slavilor. Ei seamănă în multe privințe cu Frâncii; se pricep la arte și construiesc corăbii (VII, 2). Și tot Bakuin, vorbind de Bulgari, zice: Bulgar, oraș la Marea

Nitaș (Neagră), înconjurat de Turci. De aci până la Constantinieh — (Constantinopole), sunt două luni de drum. Bulgarii poartă războiu cu Constantinieh. (VII, 3).

4) În sfârșit Lelewel se oprește la a patra și ultima ipoteză: în sec IV dominația Avarilor era formidabilă. Slăbită de răscoalele Slavilor, ea primi lovitura de grație din partea lui Carol cel Mare. Poate că Avarii sunt denumiți de Arabi Borșan, Borgean. Slavii îi numiau Obrin, Obrijinian. De aci la Arabi: Obrjin, Obrjan, Borșan.

Evident naivități.

Acestea sunt ipotezele lui Lelewel.

Pentru noi numele de Borgean este încă o enigmă.

Când citești aceste relațiuni arabe despre Borgean, ai impresia că-ți plutește în zarea nelămurită Fata Morgana. Când crezi că te-ai apropiat de realitatea ascunsă sub acest nume, vine un alt arab, care te derutează. *Ceea ce e sigur, este că nici un alt popor în afară de Arabi n'a întrebuițat acest nume. În geografia istorică a Dobrogei, prin urmare, el nu trebuie pomenit decât în trecut, ca o curiositate.*

C. BRĂTESCU

profesor Constanța

CONSTRUCȚIA ȘI EXPLOATAREA PORTULUI CONSTANȚA

INTRODUCERE

Ceia ce mă face să dau acum în vileag acest -crâmpiei dintr'o monografie a portului Constanța, avută în lucru, este dorința de a contribui la stăvilirea curentului, izvorât din necunoașterea exactă a faptelor.

De o lungă vreme a început să se răspândească în public ideea că n'avem nevoie de portul Constanța, pentru că este prea mic și că, în viitor, el nu va putea satisface cerințele comerțului nostru.

Orice port din lume va fi prea mic în viitor, dacă el va rămâne în starea în care a fost construit.

Un port niciodată nu-i terminat, ci este mereu în sporire și transformare, de oarece într'una cresc necesitățile traficului.

Am vrut deasemenea să arăt sforțările ce le-a făcut țara noastră cu crearea portului Constanța, sprijinind arătările mele pe date statistice, extrase din dosarele ce le-am putut seăpa la evacuare.

Multă lume cunoaște Constanța, dar sunt puțini acei ce știu cărei cauze se datorește repede dezvoltare a acestui oraș, clădit pe ruinele vechiului Tomis.

Numerosi vizitatori au admirat frumusețea Constanței, au vizitat cazinoul cu diversele lui atracții, și-au reconfortat organismul pe plaja mării, făcând băi și respirând aerul ozonat, ori s'au desfătat privind talazurile spumegânde ale mării destânțuite, sau luciul ei ce se pierde în zarea îndepărtată.

Și, dacă sunt puțini aceia cari știu că dezvoltarea Constanței se datorește creării portului, sunt și mai puțini aceia cari cunosc căli bani și câtă energie s'a cheltuit cu întințarea lui.

LĂMĂRIRE: Această publicație, scrisă într'un anumit scop, era menită să apară în Martie 1918.

Imprejurările de atunci au împiedecat apariția ei.

O dau acum publicității, așa cum ea a fost alcătuită atunci, socotind că va folosi persoanelor, cari voesc să dobândească ceva cunoștințe despre Portul Constanța.

Aduc cu acest prilej mulțumiri D-ului C. G. Constantinide, fost șef contabil în serviciul Porturilor Maritime, pentru ajutorul ce mi l-a dat la culegerea și coordonarea datelor financiare și statistice.

1929 februarie

E. B. L.

Ori și ce lucrare din port, fie cât de mică, își are istoricul său. Ba, aş putea spune că fiecare bloc aruncat în mare, fiecare piatră așezată în ziduri, conține un element din produsul cugetării noastre, o părticică din energia musculară a muncitorului nostru.

Țara întreagă a contribuit la clădirea portului, cu credința că propășirea însăși a țării atârână de dezvoltarea lui.

Se impune deci ca fiecare din noi să-și formeze crezul său de toate zilele, că portul Constanța ni este absolut necesar nouă, iar toți aceia, cari se folosește de produsele solului și subsolului țării noastre, ar trebui să înțeleagă că și în interesul lor propriu este să păstrăm noi Constanța, devenită «perla Mării Negre» prin munca și capitalul nostru.

5 Martie 1918.
PODUL ILUAEI

I. I S T O R I C

După războiul neatârării de la 1877, am obținut Dobrogea și cu ea, o parte din coasta Mării Negre.

Cu aceasta s'a îndeplinit pentru noi dorința posedării unei esiri libere la mare, necesitate imperioasă, pentru satisfacerea căreia luptă orișice țară bogată în produse de export.

«Viitorul unei țări este la mare».

Accesul la mare face ca o țară să respire liber și să pășiască sigur pe calea propășirii economice.

Pe coasta mării am găsit orașul **Küstendje-Constanța**, de o-bârșie veche, cu un mic port construit de o companie engleză și amenajat rudimentar, prin care, totuși, se scurgeau la Mare cerealele din Dobrogea, aduse în port cu carele, sau cu linia ferată Cerna-Vodă-Küstendje, construită tot de englezi. Această linie taie Dobrogea transversal, cam pe la mijlocul ei. Cerealele cultivate în regiunile de la nord și sud, erau cărate și depozitate în stațiuni, până ce le venea rândul să fie transportate pe calea ferată la Küstendje.

Aci erau depozitate, fie în magaziiile din oraș (la obor), fie în port, într'o magazie de zid cu etaje, clădită în 1864, parte pe platforma portului, parte pe talusul malului diuspre oraș și amenajată astfel încât să se preteze la operațiunile de primire și predare a cerealelor. Linia de acces pentru descărcare era așezată sus pe mal, la nivelul etajului I-in al magaziei, iar liniile puse pe platforma portului serviau pentru încărcarea cerealelor din magazie în vagoane și predarea cerealelor în vasele acostate la cheiul de lemn, singurul ce există în port și posedă 200 metri lungime.

Pentru noi portul Constanța nu trebuia să deserviască numai Dobrogea, ci întreaga țară. Prin el urma să se scurgă, nestăvilit în tot cursul anului, spre miază-zi și apus, produsele solului și subsolului nostru.

Neexistând căi fluviiale sau canale, care să lege partea țării din stânga Dunării cu portul Constanța, încât prin ele să se facă lesnicios și ieftin scurgerea la mare a mărfurilor din interiorul țării, s'a simțit, imediat după obținerea Dobrogii, nevoia construirii unei căi ferate,

care să debaraseze la Cerna-Vodă, stație de cap a liniei ce leagă Dunărea cu portul Constanța.

Astfel s'a construit calea ferată București-Fetești și apoi Fetești-Cerna-Vodă cu falnicul pod «Regele Carol I-lea», ce leagă cu un lanț de oțel, Dobrogea de Patria mamă.

Această din urmă linie a fost pusă în circulație în toamna anului 1895.

Resursele țării n'au îngăduit ca, în același timp cu podul peste Dunăre, să se construiască și portul Constanța și astfel să se poată îndeplini mai repede programul de lucrări, stabilit în vederea utilizării accesului la mare.

II. STUDII ȘI ANTEPROIECTE ¹⁾

Primele studii în vederea construirii portului Constanța s'au început în anul 1881 de către Sir Charles Harlley, inginerul Șef al comisiei europene a Dunării. După proiectul prezentat de Sir Harlley și revăzut de către Franzius, directorul portului Brema, și Voisin-Bey, directorul lucrărilor Canalului Suez, portul trebuia să coste 21.500.000 lei.

Dar abia la 1888 guvernul român a înființat un serviciu special pentru studierea, proiectarea și executarea lucrărilor portului. Acest serviciu a fost pus sub direcțiunea d-lui Inspector General I. B. Cantacuzino; iar ca sfătuitor a fost numit Gérard, directorul portului Marsilia.

III. CERINȚELE UNUI PORT ȘI ÎN SPECIAL ALE PORTULUI CONSTANȚA

Pentru a ne putea folosi cu prisosință de un port, trebuie ca el să fie construit și utilat astfel, încât să poată satisface cerințele imediate ale comerțului, iar proiectul să prevadă posibilitatea unei mărimi în viitor, corespunzătoare dezvoltării traficului maritim.

Utilitatea unui port este în funcțiune nu numai de felul și cantitatea mărfurilor ce urmează să se scurgă prin el, ci și de natura vaselor ce-l ating.

Un port depinde așa dar și de vas și, cum tonajul vaselor, deci dimensiunile lor (lungime, lățime și calagiu) crește mereu, trebuie ca proiectul să prevadă posibilitatea de adâncire și sporire, încât vasele viitorului să poată avea acces în port.

Construirea dela început a unui port în proporții mari, utilizabil în viitor, nu este rentabilă.

¹⁾ După Buletinul Școlii Politehnice No. 40 din 1908.

Portul Constanța, având menirea să serviască în prima linie ca port de export, a trebuit să fie construit și amenajat astfel, încât să se poată scurge prin el produsele principale de export ale țării: cerealele, petrolul și lemnăria; iar pentru a se putea ține concurența pe piețele mondiale, nevoia a impus să se întrebuițeze instalațiunile cele mai perfecționate, încât manipularea mărfurilor să se poată face repede și ieftin.

De aci necesitatea construirii magaziiilor cu silozuri, recunoscute ca mealta cea mai perfecționată pentru primirea, selecționarea, înmagazinarea, condiționarea și predarea cerealelor; precum și utilizarea instalațiunilor celor mai practice pentru manipularea și depozitarea produselor petrolifere.

Cum exploatarea rațională a petrolului a început în țară cam în același timp cu primele lucrări ale portului, nu s'a putut prevedea la alcătuirea anteproiectelor, repede și marea dezvoltare ce o va lua această industrie și ce căutare vor avea produsele petrolifere pe piețele comerciale așa că nu s'a putut proiecta de la început o stație izolată pentru petrol, prevăzută cu toate dispozitivele necesare pentru a pune portul și împrejurimile lui la adăpostul oricărui pericol, pricinuit de un eventual incendiu.

Portul de petrol a fost construit de la început redus și s'a marit treptat, după cerințele industriei petrolului, instalând aproape în fiecare an rezervoare nouă de depozitare, sporind în consecință platforma cu apărățile ei precum și instalațiunile de descărcare din vagoane—cisterne și încărcarea în vapoare—tancuri.

IV. CONSTRUCȚIA PORTULUI

Lucrările portului Constanța au trecut, până la 1916, prin trei faze:
A. Prima fază (1895—1900), cuprinde lucrările executate prin întreprindere.

B. A doua fază (1900—1911), cuprinde lucrările executate numai în regie.

C. A treia fază (1911—1916), cuprinde lucrări executate, unele prin întreprindere, unele în regie prin tașeroni și altele în regie directă.

În cele ce urmează, arăt cum s'au succedat lucrările, ce anume s'a executat și cât a costat construcția.

A. EXECUTAREA LUCRĂRILOR PRIN INTREPRINDERE ¹⁾

Serviciul construcției portului, sub direcțiunea d-lui Inspector

¹⁾ După documentele din dosarul procesului Hallier.

General I. E. Cantacuzino, a întocmit pentru lucrările hidraulice ale portului două proiecte:

Unul general, cuprinzând toate lucrările hidraulice și altul restrâns, care conține numai o parte din aceste lucrări și anume: construirea digurilor, a chezurilor, rambleerea platformelor, dragări și derecări, la care s'a mai adăugat și construirea unei linii de 12 km. la cariera Canara, de unde urma să se extragă piatra și unde trebuia să se fabrice varul necesar lucrărilor din port. Toate aceste lucrări trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1895 iar valoarea lor se ridică, după deviz, la 12.318.022 lei, din care 12.076.800 lei pentru lucrările din port și 241.200 lei pentru construirea liniei ferate Constanța—Canara.

Licitația s'a ținut la 18 Iunie 1895, pe baza proiectului restrâns cu facultatea pentru concurenți de a prezenta oferte separate și pentru lucrările sporite, prevăzute în proiectul general și evaluate la 25.400.000 lei și care trebuiau să fie terminate la 10 Iulie 1902.

La licitație au fost invitate opt întreprinderi mari, specializate în astfel de lucrări. Ele au oferit pentru proiectul restrâns după cum urmează:

1. Volker și Boss din Olanda	10 ‰ peste deviz.
2. Batignolles » Paris	1 ‰ sub »
3. Fives Lille » »	2,10 ‰ » »
4. Veneda » Padova	2,48 ‰ » »
5. Hersent » Paris	6,25 ‰ » »
6. Bartissol » »	7,10 ‰ » »
7. Iuhl Langewald » București	14,40 ‰ » »
8. Hallier » Paris	21 ‰ » »

Oferta întreprinderii Hallier fiind cea mai avantajoasă, a fost acceptată atât pentru lucrările restrânse, cât și pentru lucrările prevăzute în proiectul general, pentru care a prezentat ofertă separată cu 23,8 ‰ sub deviz.

Ministerul Lucrărilor Publice a angajat mai întâi executarea lucrărilor prevăzute în proiectul restrâns, încheind cu întreprinderea Hallier primul contract la 10 Iulie 1895 în valoare de lei 9.731.240, după care întreprinderea a început organizarea santierelor, deschiderea carierei Canara, construcția liniei ferate, aprovizionarea materialelor, a uneltelor și a aparatelor necesare.

La 18 Martie 1896, ministerul contractează cu întreprinderea Hallier executarea lucrărilor după proiectul general, în valoare de 25.400.000 lei după deviz, din care, scăzându-se rabatul de 23,80 ‰, se reduce la lei 19.354.800.

Acest contract înlocuiește pe cel dintâi.

La 16 Octombrie 1896 s'a inaugurat în prezența M. S. Regelui

începerea lucrărilor prin așezarea cu titanul, pe patul mării, a primului bloc de beton din digul dela larg.

Odată cu lucrările, au început și discuțiile între personalul de control și întreprindere.

Prin diverse ordine controlul atrăgea atențiunea întreprinderii asupra neîndeplinirii dispozițiilor din caietele de sarcini și asupra întârzierii lucrărilor față de repartitia stabilită la început.

De multe ori lipseau pe șantier materiale, iar cele aprovizionate nu corespundeau adesea condițiilor prescrise și, ca atare, erau oprite să fie întrebuințate în operă, sau se prescria ca ele să fie supuse la anumite operațiuni, pentru a le face utilizabile.

Întreprinderea refuză să execute măsurile prescrise, sub motiv că ele sunt arbitrare și că ea nu poate suporta cheltueli de prisos; iar întârzierea o justifică învinovățind Direcția că nu i-a pus din vreme la dispoziție terenul necesar instalării șantierului și că nu i s'a dat la timp materialul de cale, necesar liniei Constanța-Canara, conform obligațiilor contractuale și astfel n'a putut termina linia la termen, așa că a fost pusă în imposibilitate de a transporta din Canara piatră concasată și varul pentru confecționarea blocurilor artificiale.

La 10 Aprilie 1897 vine în fruntea direcției lucrărilor inspectorul general G. Duca.

Întreprinderea continuă lucrările, dar avansarea lor merge încet, pe când discuțiile se întretesesc.

La începutul anului 1898 Direcția face unele modificări în profilul cheiului și al digului; iar în Aprilie 1898 se hotărăște o modificare mai radicală a proiectului, adăugându-se în plus basinul de petrol ce urma să se construiască în afara digului de sud. Totuși, prin unele suprimări aduse proiectului prim, s'a ajuns ca sporul total și parțial (pe fel de lucrare), provocat mai ales de adăugarea basinului, de petrol, să nu depășească limitele prevăzute în articolul 15 din condițiunile generale, combinat cu § 60 din condițiunile speciale pentru construirea portului Constanța. ¹⁾; așa că nu se prezenta cazul de a se

1) Art. 15. Dacă în cursul executării lucrărilor va fi trebuită să se modifice proiectul în mai mult sau mai puțin, întreprinzătorul este dator să primească și să execute aceste schimbări, însă numai după un ordin înscris al inginerului sau al arhitectului dirijinte și în condițiunile următoare: a) sporul sau scăzământul să se facă la lucrări de felul celor prevăzute în proiect și pentru cari s'au fixat prețuri în seria care s'a avut în vedere la adiudecațiune.

b) Sporul sau scăzământul să nu covârșească mai mult de 20 la sută din valoarea totală a contractului, afară de o dispoziție contrară a condițiilor speciale ale întreprinderii.

c) Sporul sau scăzământul să nu fie mai mare de 50 la sută din cantitățile trecute în estimățiune pentru fiecare fel de lucrare etc.

§ 60 prevede Reducerile și sporurile eventuale ale cantităților lucrărilor contractate de care antreprenorul este obligat să se ție, sunt acele prevăzute în art. 15 din condițiunile generale.

Pentru orișice spor, care întrece această proporție, antreprenorul rămâne liber să refuze executarea, iar Direcțiunea rămâne atunci liberă să execute lucrarea în regie, sau printr'un alt antreprenor.

stabilii prețuri nouă unitare. Întreprinderea pretinde însă că articolele citate nu pot fi aplicate în speță, deoarece proiectul, care a servit de bază la licitație, a suferit modificări însemnate atât în planul general, cât și în dispozițiunea avraajelor principale : deci urmează să se fixeze noi prețuri unitare, de comun acord cu întreprinderea.

Desele discuțiuni urmate, schimbul continuu de corespondență și mai ales jena financiară în care se găsea întreprinderea, provocau întârzierea lucrărilor.

Pentru a pune capăt dificultăților ivite, ministerul face uz de Art. 36 din condițiuni generale ¹⁾ și prescrie măsurile ce întreprinderea trebuie să le ia pentru activarea lucrărilor, acordându-i termen până la 10 Iunie 1899.

La 23 Martie întreprinderea răspunde ministerului că înceiază lucrările.

Se ia act de acest refuz formal și se dispune inventarierea materialelor întreprinderii, urmând ca, dela 27 Aprilie 1899, lucrările să se execute în regie cu materialul și în comptul antreprenorului.

Tabloul de mai jos ne arată cantitățile de lucrări ce trebuia să se execute întreprinderea până la 1 Martie 1899, după repartitia stabilită, apoi cantitățile real executate și cât s'a executat mai puțin.

No. curent	DENUMIREA LUCRĂRILOR	Lucrări până la 1 Martie 1899		
		De executat	Executate	Diferența în minus
1	Digul de larg	m. 878	m. 446	m. 432
2	Digul de sud	m. 209	—	m. 209
3	Apărarea platformei	m. 919	m. 650	m. 269
4	Cheiri	m. 910	—	m. 910
5	Dragaje	m. c. 634.000	m. c. 187.000	m. c. 447.000
6	Rambleuri	m. c. 625.000	m. c. 413.000	m. c. 212.000
7	Derocări	m. c. 43.000	m. c. 787	m. c. 42.213

1) Art. 36 Dacă în cursul executării lucrarea va merge încet, încet, din lipsă de materiale, de lucrători în număr suficient, din neaplicarea repartiziunii de lucrări date întreprinzătorului, sau din ori ce altă cauză, astfel că să se poată prevedea că ea nu se va putea termina la epoca fixată prin contract, sau că nu se vor efectua lucrări pentru sumele afectate prin buget în fiecare an, administrațiunea, în urma raportului inginerului sau arhitectului, va prescrie întreprinzătorului măsurile de luat pentru activarea lucrărilor, acordându-i un termen pentru aceasta etc.

Valoarea lucrărilor executate se ridică la suma de lei 4.194.400, cu ceva mai mult ca $\frac{1}{3}$ din valoarea lucrărilor contractate; iar suma totală plătită întreprinderii până la punerea sa în regie, este de 3.748.395,29 lei față de aprox. 10.000.000,00 lei cât ar fi trebuit să primească până la 1-in Martie 1899, dacă ea ar fi executat în întregime lucrările stabilite prin repartiție.

Diferendul cu întreprinderea neputându-se tranșa «à l'amiable», guvernul, în baza legii din 8 Ianuarie 1900, a fost nevoit să constituie un tribunal arbitral, pentru lichidarea conturilor și pretențiunile părților contractante.

Ca arbitru din partea Statului a fost d-nul Mihail C. Șuțu, pe atunci guvernatorul Băncii Naționale, iar întreprinderea Hallier a numit arbitru pe d-nul inginer H. Moffre din Franța, iar ca supra-arbitru a fost ales d-nul W. F. Leemans, împuternicitul regal al Olandei pe lângă comisiunea de navigație a Rinului.

Dezbaterile procesului, sub președinția d-lui M. C. Șuțu, au avut loc în București, dela 15—28 Martie 1900.

Deliberarea a ținut dela 30 Martie până la 6 Aprilie, când s'a dat sentința.

Ambele părți au prezentat memorii scrise. Pretențiile întreprinderii se cifrau la suma de lei 18.377.686,57 din care ministerul nu recunostea decât 3.576.242,65 lei și pretindea în schimb lei 15.603.995,98, cuprinzând amenzi de întârziere conform caietului de sarcini; în plus daune de interese provenite din întârzieri în execuția lucrărilor.

Prin sentința dată s'a acordat întreprinderii Hallier 6.226.632,94 lei în care se cuprinde:

1) Restituirea garanției depuse la încheierea contractului	Lei 756.000 —
2) Suma ce întreprinderea avea de primit după situațiile de plată	» 446.493,32
3) Valoarea estimată a materialului întreprinderii, conform inventariului, dresat contradictor, ce rămâne proprietate ministerului și la care se adaugă și cheltuelile de instalare a șantierelor și punerea în exploatare a carierei Cauara	» 5.024.139,62
T O T A L	Lei 6.226.632,94

La aceasta se reduce fabuloasa sumă, ce se spune că s'a acordat întreprinderii Hallier.

În schimb, ca să fim cu totul imparțiali, trebuie să recunoaștem

că de la întreprinderea Hallier ni-a rămas pe lângă inventar ¹⁾ și ceva personal experimentat în executarea lucrărilor hidraulice în aranjarea șantierelor și în manevrarea diverselor aparate, din care personal parte s'a utilizat la lucrările ulterioare.

Pe timpul întreprinderii Hallier, s'au cheltuit în total lei 9.376.067,71 din primul credit de lei 18.247.768,41 acordat pentru construcția portului Constanța.

Natura lucrărilor cu valoarea lor se arată în tabloul de mai jos.

F A Z A I-a

LUCRĂRI EXECUTATE PRIN ÎNTREPRINDEREA HALLIER

	L e i B.
Linia Canara-port	179.827,91
Digul de larg cu zidul de gardă	4
Digul de Sud	506.368,50
Cheul digului de larg	70.000,00
Molul nou	89.584,33
Derocarea și dragarea basinelor portului	319.731,16
Terasamente pentru rambleierea platformelor	398.241,08
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unelte de lucru	5.350.950,84
Materiale în aprovizionare	554.676,27
T O T A L	9.376.067,71

B. EXECUTAREA LUCRĂRILOR ÎN REGIE

La 10 August 1899 a fost numit ca Director General al construcției portului Constanța d-nul inspector general A. Saliguy, numit mai întâiu Director general al porturilor și al căilor de comunicație pe apă.

Sub conducerea domniei sale s'a continuat cu mare activitate executarea lucrărilor hidraulice, prevăzute în contractul Hallier.

S'a introdus modificări în planul de ansamblu al portului și s'a dat o mare dezvoltare șantierului de lucru, întrebuintând la executarea lucrărilor numai personal tehnic românesc.

Imediat ce a fost stabilit definitiv planul general al portului, s'a

1) EXTRAS DIN ÎNVENTARUL HALLIER. I. MATERIA NAVAL: 2 remorche, 3 șalame de fier cu elapete, 2 șalame de fier port blocuri, 6 gabare de lemn, 1 derogașă, 1 cheson de fier, 1 macara plotitoare de 10 tone, 6 bărci de scufundări cu pompele lor, 9 bărci diferite, 2 bărci-motor, 3 bascule «l'auquier» de câte 20 tone. II. MATERIAL BULANT: 100 vagoane diferite (platforme, bascule, etc.), 179 vagonete (decauville, gîtare, etc.) 25 trenuri (port blocuri), 11 locomotive diferite III. INSTALAȚII PE ȘANTIERE: 1 plan înclinat pentru redubarea vaselor, 1 titan fix de 40 tone, 1 macara «Bryouth», 1 instalație pentru fabricarea betonului, 1 titan rulant de 40 tone, 2 bardoare de câte 40 tone, 2 instalații pentru fabricarea blocurilor de puzzolană, 1 locomobilă Wolff, 5 locomobile Veyer & Richmond, 2 planuri înclinate pentru anrocamente, 1 instalație pentru stina var, 2 concasoare, 3 grui Caillard, ateliere diverse.

căutat să se proiecteze și să se execute mai întâi acele lucrări care permit începerea exploatării.

După construirea digurilor de adăpostire și apărare, s'au zidit cheiurile cele mai principale, rambleindu-se spatele lor, pentru obținerea de platforme necesare exploatării. Apoi s'a început cu utilarea portului, proiectând și construind magazii cu silozuri și stația de petrol.

În tabelele anexate se arată fondurile acordate și întrebuinșarea lor pe fel de lucrare și modul cum au succedat lucrările, în faza executării lor în regie.

Din examinarea acestor tabele se deduce că până în anul 1904 s'a urmărit mai ales executarea lucrărilor hidraulice, rămase de făcut din contractul întreprinderii Hallier, precum: diguri, cheiuri, apărări, rambleuri, dragări, derocări, etc. În acelaș timp sau făcut studii, proiecte, aprovizionări de materiale, etc. în vederea construirii magaziiilor cu silozuri și a stației de petrol și s'au început lucrările pregătitoare pe teren.

De la 1904 se începe perioada de lucrări pentru utilarea portului: construirea magaziiilor cu silozuri, a basinelului de petrol, a instalațiilor pentru exportul produselor petrolifere.

Paralel cu aceste lucrări se întocmesc proiectele și se fac comenzile pentru instalațiile mecanice la silozuri, la uzina electrică și la uzina stației de petrol: 1) se continuă cu complectarea cheiurilor, a platformelor: se construiesc linii ferate, clădiri de administrație, se instalează lumină electrică etc.

Lucrările s'au executat cu deosebită activitate, iar modul cum ele au fost coordonate, au permis ca în anul 1909 să se poată da în exploatare o magazie cu silozuri și o parte din stația de petrol.

În adevăr, la 27 Septembrie 1909 s'a inaugurat, cu mare solemnitate, de către M. S. Begele, terminarea părților celor mai importante ale lucrărilor de apă și ale instalațiilor de export, cu care' prilej s'au rostit cuvântări înălțătoare, pe care le reproducem la anexă²⁾.

După ce portul s'a inaugurat, s'a continuat cu lucrările în regie până la sfârșitul anului 1910; când s'a retras d-nul Director General A. Saligny și a venit în locul său inspectorul general Mihail M. Râmniceanu.

Valoarea totală a lucrărilor executate în faza II-a este de lei

1) Instalațiile mecanice la silozuri s'au furnizat și așezat de casa Luther din Brunswick; cele electrice dela silozuri și uzină de către A. E. G.; iar toate construcțiile mecanice și instalațiile mecanice dela stația de petrol s'au executat de casa E. Wolff din București.

2) După Buletinul Școl. Politehnice No. 10^a din 1909.

49.130.846,08; iar natura lucrărilor cu valoarea lor parțială, se arată în alăturatul tablou.

F A Z A II-a

LUCRARI EXECUTATE IN REGIE

	L e i R.
Linia port-Gavara	436.108,27
Exproprieri	771.432,25
Digul de larg cu zidul de gardă	6.056.933,03
Digul de Sud	543.631,50
Digul dela intrarea in port	194.000,00
Cheul digului de larg	1.332.179,83
Molul nou	529.018,31
Cheul de Nord	942.926,11
Cheul silozurilor	831.109,39
Cheuri la molul pentru cereale și vite	1.198.102,56
Cheul de cărbuni	818.573,21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.297.431,46
Derocarea și dragarea basinelor portului	2.062.349,44
Terasamente pentru rambleierea platformelor	2.473.906,92
Balastarea și pavarea platformelor portului	697.106,33
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	415.596,96
Linii ferate în port	901.037,84
Instalația pentru exportul petrolului	4.761.333,86
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	14.388.255,39
Cala de halaj pentru reparația vaselor C. P. C.	360.070,12
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	287.287,07
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	634.350,10
Clădirea de administrație	166.305,55
Biroul cerealiștilor	50.061,63
Cantona de mișcare	5.302,92
Magazii provizorii de cereale	283.745,34
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții S. P. M.	170.496,68
Instalația provizorie și accesorii pt. iluminatul portului	139.531,59
Cantine provizorii în port	10.466,25
Intreținerea lucrărilor executate	297.259,99
Vase, aparate, mașini, locomotivo, vag. și unelte de lucru	2.036.290,61
Diverse lucrări și studii	906.623,21
Materiale în aprovizionare	2.131.992,36
T O T A L	49.130.846,08

C). Execu^ore de lucrări, unele prin întreprindere, unele în regie prin tașeroni, altele în regie directă

Noul director general și-a pus ca principiu, executarea lucrărilor prin întreprindere.

Lucrările hidraulice, pentru executarea cărora portul posedă utilajul și materialele necesare, precum și personal specializat, au rămas să se execute mai departe în regie.

S'a stabilit un nou program de lucrări, care cuprindea, între altele, următoarele:

- a). Construirea magaziei a III-a cu silozuri.
 - b). Executarea de lucrări pentru consolidarea malurilor din partea N. V. a portului:
 - c). Construcția gării din port.
 - d). Lucrări provizorii, necesitate de construcția gării.
 - e). Terminarea cheiurilor.
 - f). Terminarea rambleerii platformei.
 - g). Sporirea stației de petrol.
 - h). Construirea încă a unei serii de locuințe pentru lucrătorii și personalul portului.
 - i). Construcția instalației pentru transbordarea directă a cerealelor din vagoane în vapoare.
 - j). Complectarea rețelei de linii ferate.
- Să arătăm în detaliu, modul cum s'au executat parte din aceste lucrări:

a). Construirea magaziei a 3-a cu silozuri.

Fundațiile pentru această magazie, ca și pentru a 4-a, au fost executate în faza II-a.

Restul lucrărilor de zidărie și de beton armat au fost executate prin întreprinderea Wolle-Stavăr.

Cum parte din materialele necesare construcției acestei magazii se găseau furnizate mai dinainte, s'a obligat întreprinderea să primească și să plătească aceste materiale după anumite prețuri trecute în contract.

Lucrarea s'a început în 1912 și s'a terminat în 1915.

Din cauza evenimentelor nu s'a putut face și instalația mecanică a magaziei, așa că ea a rămas neutilizată.

b). Consolidarea malurilor

Lucrările executate mai înainte pentru oprirea surpărilor malurilor, nedând în totul rezultate satisfăcătoare, noul director general a

aplicat soluția consolidării prin executare de masive puternice de pământ bine bătut, așezate pe un fundament de argilă compactă, sau de marnă și căptușite la spate cu o zidărie de piatră uscată, formând un dren longitudinal, care comunică, din distanță în distanță, cu drenuri transversale ce dechusează în puturi colectoare.

Lucrarea s'a început prin întreprindere, dar direcția văzând că întreprinderea nu este în stare să ducă la bun sfârșit această lucrare delicată, i-a reziliat contractul și s'a continuat executarea în regie cu rezultate satisfăcătoare.

Până la 1916 s'a consolidat aprox. 400 m. l. de mal.

c). Construirea gării din port.

În planul general al portului, amplasamentul gării era stabilit pe platforma cheiului de la digul de larg. Aci era prevăzut să se construiască o mică stațiune pentru călătorii ce pleacă și sosesc cu vapoarele.

În 1912 s'a hotărât construirea în port a unei gări mari, confortabile, având două clădiri de călători: una pentru călătorii cari utilizează vapoarele, și alta pentru cei cari vin și pleacă cu calea ferată. S'a prevăzut că aceste clădiri să fie așezate la cheiul de lemn, una în fața celeilalte cu linii și peroane între ele: iar trecerea dela o clădire la alta să se facă prin tunele, construite sub liniile din gară.

După ce proiectul a fost întocmit, s'a hotărât executarea lucrărilor și anume: fundațiile în regie, iar restul prin întreprindere. Lucrările în regie adică confecționarea și baterea piloților de beton armat, s'au executat: iar restul lucrărilor s'au suspendat la începerea războiului mondial.

d). Lucrări provizorii necesitate de construirea gării

Cheiul de lemn, în dreptul cărui urma să se construiască gara de călători, era utilizat de Serviciul Maritim Român pentru acostarea vapoarelor de pasageri. Cum cheiul și clădirile agenției S. M. R., ale vămii și ale Serviciului sanitar, trebuiau să fie dărâmate și pentru a nu se împiedica funcționarea regulată a acestor servicii, s'a hotărât ca vapoarele S. M. R., să acosteze la cheiul de nord și în acest scop, s'a construit în dreptul acestui chei clădiri pentru birourile S. M. R., ale vămii, ale poștei și ale poliției din port. Parte din magaziiile de lemn, aflate la acest chei, au fost dărâmate și parte transformate și predate vămii și agenției S. M. R.: iar la cheiul de cereale s'au construit magazii provizorii de lemn, pentru cereale, în locul celor destinate de la cheiul de Nord. Tot la acest chei s'a construit o clădire de zid pentru înstălarea serviciului sanitar.

Clădirea de zid pentru S. M. R. și pentru vama de la cheiul de Nord precum și magazinele de lemn de la cheiul de cereale; au fost executate prin întreprinderi; iar celelalte lucrări provizorii ca: transformarea magaziiilor vechi, instalările de linii ferate, de lumină electrică, conductele, împrejuririle, etc., au fost executate în regie.

e) Terminarea cheiurilor

S'a completat cheiul de Nord, rămas neexecutat pe aprox. 150 metri lungime și s'au construit aprox. 350 metri din cheiul de la molul de cereale și vite; iar după ce s'au făcut în baciaul cheiului de lemn dragările și derocările necesare, s'au executat fundațiile noului chei, confecționând și așezând blocurile de beton, până la nivelul mării.

Toate aceste lucrări s'au executat în regie.

f) Terminarea rambleerii platformei

În regie s'a completat de rambleat platforma cheiului de Nord; iar prin întreprinderi s'a completat rambleerea molului de cereale și vite și s'a executat o parte din rambleerea platformei dela spatele magaziei a 3-a și a 4-a.

De asemenea s'a umplut aproape întreg lacul, rămas în mijlocul platformei portului, parte prin întreprindere și parte în regie.

g) Sporirea stației de petrol.

Exportul reziduurilor luând un mare avânt, se simți nevoia sporirii instalațiilor pentru primirea și predarea acestui produs petrolifer.

În acest scop s'a dublat linia pentru primirea vagoanelor-cisterne, s'a construit un rezervoriu de recepție, s'au dublat conductele și pompa de păcură și s'a făcut la baciaul de petrol, încă o instalație pentru încălzirea rezidului; iar pe platforma dela bacia, s'a construit o magazie de fier pentru depozitarea bidouanelor de petrol și benzină, destinate exportării.

Pentru înmagazinarea produselor petrolifere s'au construit încă 11 rezervoare a 5000 m.c. și unul a 1000 m.c. pentru motorină, cu toate dispozitivele necesare.

Fundațiile rezervoarelor, sporirea platformei și apărarea ei s'au executat parte prin întreprindere, parte în regie directă, sau cu taseroni; iar lucrările metalice, afară de magazia de fier dela bacia, precum și instalațiile mecanice, s'au executat de casa E. Wolff.

Pentru evitarea accidentelor de cale ferată în stația de petrol s'au centralizat acele și pasajele și s'au instalat aparate de semnalizare.

h) Locuințe pentru lucrători și personal.

S'au construit, prin întreprindere, încă 20 de clădiri, având fiecare curte separată.

i) Transbordarea directă.

Scopul acestei instalațiuni este ca cerealele sosite în vagoane să poată fi încărcate direct în vapoare, fără să mai treacă prin silozuri. S'au executat în regie fundațiile acestei construcții și s'a furnizat toată instalația mecanică.

Lucrările însă s'au întrerupt din cauza evenimentelor.

În toamna anul 1914 vine în fruntea direcției generale D-nul inspector general Grigore Casimir.

Dela această dată și până la evacuarea Constanței, s'au continuat lucrările care erau în curs de executare și s'au mai construit următoarele: o șosea nouă de acces în port, înprejmuirea provizorie a portului și o baie sistematică cu dușuri calde și reci¹⁾ pentru personalul și lucrătorii dela silozuri; toate acestea s'au executat în regie.

Una din preocupările de căpetenie ale direcției generale în faza a III-a, a fost organizarea administrativă a serviciului de construcție și exploatare.

S'au separat, pe cât a fost posibil, atribuțiunile personalului, utilizând pe unii la construcții și pe alții la exploatare.

S'a căutat să se reglementeze situația personalului, după normele dela C. F. R., prescriindu-se anume condiții de admitere în serviciu și de înaintare și s'au pus în aplicare instrucțiuni nouă pentru manipularea magaziei de materiale, necesare construcției și exploatării.

Valoarea lătală a lucrărilor executate în faza III-a, este de lei 10.624.237,90; iar felul lucrărilor, cu valoarea lor, este arătat în tabloul de mai jos:

F A Z A III - a

LUCRĂRI EXECUTATE PARTE PRIN ÎNTREPRINDERE ȘI PARTE ÎN REGIE DIRECTĂ SAU PRIN TAȘERONI.

	Lei B.
Linia ferată port-Canara	7.786,40.
Exproprieri	58.650,00
Cheiful de Nord	664.254,67
Cheiful silozurilor.	21.515,70
Cheimri la molul pentru cereale și vite	258.384,36

1) Unica baie populară în Constanța.

Basinul de petrol cu ante basinul	24.733,67
Derocarea și dragarea basinelor portului.	84.693,48
Terasamente pentru rambleierea platformelor	302.567,19
Balastarea și pavarea platformelor portului	19.529,54
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	95.105,45
Linii ferate în port	289.033,96
Instalația pentru exportul petrolului	1.695.184,97
Magaziile cu silozuri, cu uzina electrică și estacada	2.808.532,57
Cala de halaj pentru repararea vaselor C.P.C.	88.156,45
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	497.314,59
Indigniri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	3.547,10
Construcția gării de călători din port	226.744,70
Clădiri pentru vamă și S.M.R.	99.533,45
Construcția șoselei de acces în port	41.700,00
Magazii provizorii de cereale	115.235,48
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții S.P.M.	301.473,02
Instalație provizorie și accesorii pt. iluminatul portului	110.729,69
Cantine provizorii în port	3.217,89
Întreținerea lucrărilor executate	9.239,69
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	472.072,00
Cheltuieli generale	1.072.081,16
Diverse lucrări și studii	534.575,34
Exploatarea carierei Cașara	222.377,80
Materiale în aprovizionare	493.267,58
Total	<u>10.624.237,90</u>

Programul lucrărilor n'a fost îndeplinit complet până la 1916.

Dacă pentru marfurile de export s'au făcut aproape toate instalațiile (unele însă reduse), pentru cele de import nu există nici o instalație, afară de platforme și câteva magazii de lemn pentru marfurile generale.

Lucrările portului ar fi fost mult mai avansate, dacă nu ne-ar fi împiedicat evenimentele din 1913 și cele de acum.

Complet terminate sunt următoarele lucrări:

Digurile care adăpostesc un basin de 60 Ha. suprafața fără basinul anteportului de 14 Ha.

Cheiri, în lungime de 5000 m. l. din 6400 prevăzuți. Platforme în suprafață de 100 Ha. din 118 Ha. prevăzute. Nu sunt însă toate împietruite. Linii ferate în lungime de aprox. 40 Km. din 60 Km. prevăzute pentru deservirea portului.

Doi magazii cu silozuri date în exploatare și a 3-a fără instalație, din cele 4 prevăzute a se construi. Stația de petrol cu 33 re-

zervoare a 5000 m.c. și unul de 1000 m.c. fiecare, pentru depozitarea produselor petrolifere, pe lângă alte rezervoare de manipulație cu toate instalațiile necesare pentru primirea și predarea produselor petrolifere. Instalații accesorii ca: uzina electrică, o sală de halaj pentru repararea vaselor până la 900 tone, o clădire pentru administrație, o clădire pentru birourile cerealiștilor și alte clădiri și instalații de mai puțină importanță.

Iar cele mai principale lucrări rămase de executat sunt:

Terminarea malurilor: completarea cheiurilor, a platformelor, a magaziiilor cu silozuri, a instalațiilor de import, ca: antrepozite, hangare, remize, macarale; terminarea gării; a instalației pentru transbordarea directă a cerealelor; construirea de clădiri pentru administrație și pentru vamă; alimentarea cu apă; instalații pentru prevenirea incendiului; completarea iluminatului, a liniilor ferate, a șoselelor; construirea de magazii pentru materiale; ateliere și instalațiuni pentru repararea vaselor mai mari etc.

Aceste lucrări, rămase de executat, se evaluează la aprox. 50 milioane lei, luând de bază valoarea leului și prețurile unitare din 1914.

Fondurile acordate pentru construcția portului Constanța dela început și până la 1916 se arată în tablourile ce urmează:

T A B L O U
DE FONDURILE ACORDATE PENTRU CONSTRUCȚIA PORTULUI
CONSTANȚA DELA ÎNCEPUTUL LUCRĂRILOR PÂNĂ
IN ANUL 1916

	Lei	B.
1. Primul credit de construcție (Intreprinderea Hallier	9.376.067,71	
(Regia	8.871.700,40	
2. Din fondul porturilor dunărene pe anii 901 902—902 903	3.008.128,29	
3. Alocațiuni bugetare pe anii 902 903 și 907 908	1.349.361,59	
4. Credit pe anul 1903—1904	2.700.000,00	
5. » » » » »	450.000,00	
6. » » » 1904—1905	3.000.000,00	
7. » » » 1905—1906	3.000.000,00	
8. » » » 1906—1907	6.000.000,00	
9. » » » 1907—1908	7.000.000,00	
10. » » » 1908—1909	6.500.000,00	
11. Alocațiuni bugetare pe anul 1908—1909	250.000,00	
12. Credit pe anul 1909—1910 Decret 1124 909	3.700.000,00	
13. » » » » » » 2002 909	3.000.000,00	
14. Alocațiuni bugetare pe anul 1909—1910	220.367,50	
15. » » » » » 1910—1911	200.000,00	

16.	Credit pe anul 1910	Decret 1405	1910	3.000.000,00
17.	»	»	»	»	485
18.	»	»	1911	»	1372
19.	»	»	1912	»	286
20.	»	»	1913	»	7028
21.	»	»	»	»	6310
21.	»	»	1914	»	2566
23.	Sume avansate de Societățile petrolifere pentru construcțiuni de rezervoare și hangar				1.100.700,00
				Total . . .	<u>76.783.325,49</u>

Lucrările executate din fiecare fond a parte, sunt arătate în următoarele tablouri :

Din primul credit de 17.247.768,11 lei s'au executat, prin întreprinderea Hallier, lucrări în portul Constanța, în valoare de 9.376.067,71 lei. Aceste lucrări sunt următoarele :

	Lei	B.
Linia Port-Canara — — — — —	179.827,91	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	1.906.690,64	
Digul de sud — — — — —	506.368,50	
Cheful digului de larg — — — — —	70.000,00	
Molul nou — — — — —	89.581,33	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	319.731,16	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	398.241,06	
Vase, aparate, mașini locomotive, vagoane și unelte de lucru	5.350.950,84	
Materiale de aprovizionare — — — — —	<u>554.676,27</u>	
Total Lei		9.376.067,71

Din primul credit de lei 18.247.768,11 au rămas disponibile, după lichidarea întreprinderii Hallier, 8.871.700,40 lei.

Această sumă s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări, executate până la anul 1902 :

	Lei	B.
Linia ferată Port—Canara — — — — —	436.053,62	
Exproprieri — — — — —	66.273,90	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	4.444.265,79	
Digul de sud — — — — —	417.563,30	
Cheful digului de larg — — — — —	50.000,00	
Cheful de cărbuni — — — — —	654,85	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	25.000,00	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	125.000,00	

Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — —	290.654,10
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacadă — —	39.175,63
Indigtiri de autocamionte pentru apărarea terasamentelor	180.000,00
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	52.110,09
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	1.202.655,25
Diverse lucrări și studii — — — — — — — — — —	786.924,21
Materiale în aprovizionare — — — — — — — — — —	755.369,56
Total	8.871.700,40

Din fondul porturilor Dunărene s'a acordat un credit de lei¹ 3.008.128,29, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate până la anul 1903.

	Lei	B.
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — — — — — — —	375.884,80	
Digul dela intrarea în port — — — — — — — — — —	167.556,10	
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — —	771.345,72	
Molul nou — — — — — — — — — —	479.271,00	
Cheiul de nord — — — — — — — — — —	392.102,50	
Cheiul silozurilor — — — — — — — — — —	43.388,06	
Basinul de petrol cu autebasinul — — — — — — — — — —	40.000,00	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — — — — — — —	92.050,15	
Terasamente* pentru rambleerea platformelor — — — — — — — — — —	65.000,00	
Indigtiri de autocamionte pentru apărarea terasamentelor	225.564,96	
Linii ferate în port — — — — — — — — — —	325.000,00	
Magazii provizorii de cereale — — — — — — — — — —	30.000,00	
Total	3.008.128,29	

Din alocațiuni bugetare s'a acordat în anii 1902|1903 și 1907|1908 suma de lei 1.349.361,59, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate :

	Lei	B.
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — — — — — — —	246.608,90	
Digul de sud — — — — — — — — — —	8.480,00	
Cheiul digului de larg — — — — — — — — — —	96.801,76	
Molul nou — — — — — — — — — —	46.418,67	
Cheiul de nord — — — — — — — — — —	24.433,30	
Cheiul de cărbuni — — — — — — — — — —	50.213,94	
Basinul de petrol cu autebasinul — — — — — — — — — —	153.583,58	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — — — — — — —	62.498,58	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — — — — — — —	45.700,06	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — — — — — — —	25.800,00	
Instalația pentru exportul petrolului — — — — — — — — — —	13.509,96	

Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	358.711,37
Cala de balaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	4.913,18
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	309,75
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	178.445,24
Linii ferate în port — — — — —	2.148,23
Magazii provizorii de cereale — — — — —	516,85
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	2.599,90
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	22.482,47
Diverse lucrări și studii — — — — —	5.116,86
Total	<u>1.349.361,59</u>

În anul 1903—1904 s'a acordat un prim credit de 2.700.000,00 care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări executate :

	Lei	B.
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	866.183,22	
Digul de sud — — — — —	84.535,50	
Digul dela intrarea în port — — — — —	17.395,90	
Cheiul digului de larg — — — — —	396.795,87	
Cheiul de nord — — — — —	214.181,38	
Cheiul silozurilor — — — — —	74.699,00	
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	186.352,50	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	302.501,50	
Terasamente pentru rambleearea platformelor — — —	123.408,00	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — —	121.665,00	
Facuri, sirena și diferite aparate de semnalizare — —	100.868,15	
Linii ferate în port — — — — —	140.937,15	
Instalarea pentru exportul petrolului — — — — —	152.887,75	
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	12.688,00	
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	36.547,15	
Magazii provizorii de cereale — — — — —	48.768,50	
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	33.570,10	
Cantine provizorii în port — — — — —	10.406,25	
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	10.649,95	
Diverse lucrări și studii — — — — —	36.369,60	
Materiale plătite din fondurile precedente — — — —	271.470,47	
Total	<u>2.700.000,00</u>	

Tot în anul 1903—1904 s'a mai acordat un credit de 450.000,00 lei care s'a întrebuințat în întregime la instalația pentru exportul petrolului.

În anul 1904—1905 s'a dat suma de 3.000.000,00 lei care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare :

	Lei	B.
Exproprieri — — — — —	21.063,20	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	117.946,82	
Digul de sud — — — — —	11.059,20	
Digul dela intrarea în port — — — — —	9.048,00	
Cheiul digului de larg — — — — —	16.256,00	
Molul nou — — — — —	3.321,64	
Cheiul de nord — — — — —	279.393,48	
Cheiul silozurilor — — — — —	98.132,66	
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	500.468,15	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	334.188,35	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	295.560,80	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	134.922,25	
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — — — — —	23.546,55	
Linii ferate în port — — — — —	13.404,15	
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	393.736,45	
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — — — —	312.424,94	
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	101.728,25	
Indiguiri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor — — — — —	42.330,00	
Magazii provizorii de cereale — — — — —	81.787,90	
Instalații provizorii și accesoriile pentru iluminatul portului — — — — —	18.135,25	
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	23.071,50	
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — —	99.584,35	
Diverse lucrări și studii — — — — —	44.190,54	
Materiale în aprovizionare — — — — —	22.692,57	
	<u>Total</u>	3.000.000,00

În anul 1905—1906 s'a acordat creditul de 3.000.000,00 lei, care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări :

	Lei	B.
Exproprieri — — — — —	4.793,80	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	4.020,00	
Digul de sud — — — — —	19.858,00	
Cheiul de nord — — — — —	15.348,28	
Cheiul silozurilor — — — — —	6.375,00	
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	323.820,80	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	323.182,00	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	185.479,20	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	63.365,00	
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — — — — —	528,06	

Linii ferate în port — — — — —	152.588,40
Instalația pentru exportul petrolului * — — — — —	881.999,25
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	781.018,64
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C — — —	6.948,55
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	56.146,65
Magazii provizorii de cereale — — — — —	83.352,70
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	17.982,05
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	90.210,00
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	133.051,95
Diverse lucrări și studii — — — — —	34.022,00
Materiale plătite din fonduri precedente — — — — —	189.090,33
Total	<u>3.000.000,00</u>

În anul 1906—1907 s'a acordat un credit de lei 6.000.000,00 care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare :

	Lei	B.
Exproprieri — — — — —	1.000,00	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	559,40	
Digul de sud — — — — —	2.135,50	
Cheul de nord — — — — —	8.439,71	
Cheul de cărbuni — — — — —	296.859,26	
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	570.132,60	
Derocarea și dragarea basinurilor portului — — — — —	262.964,00	
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	605.615,50	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	228.659,80	
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	263.276,53	
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	2.411.102,43	
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — —	8.300,96	
Consolidarea malurilor de nord-vest — — — — —	92.555,27	
Indigniri de anrocamente pentru apărarea terasamentului	8.009,90	
Magazii provizorii de cereale — — — — —	17.989,33	
Instalația provizorie și accesoriile pentru iluminatul portului	11.266,92	
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	16.800,30	
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	148.784,95	
Materiale în aprovizionare — — — — —	1.045.583,64	
Total	<u>6.000.000,00</u>	

În anul 1907—1908 s'a acordat un credit de 7.000.000,00 lei care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări executate :

	Lei	B.
Exproprieri — — — — —	294.817,20	
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	1.464,10	

Cheul de nord — — — — —	336,10
Cheul silozurilor — — — — —	249.902,42
Cheuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	32.545,80
Cheul de cărbuni — — — — —	454.185,80
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	382.289,25
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	270.018,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	650.707,00
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	88.252,10
Linii ferate în port — — — — —	93.086,57
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	654.991,70
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — — — —	3.215.486,06
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — — — —	68.755,65
Magazii provizorii de cereale — — — — —	807,44
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C. — — — — —	109.147,50
Instalații provizorii și accesorii pentru iluminatul portului — — — — —	3.867,28
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	131.816,23
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — —	8.402,55
Materiale de aprovizionare — — — — —	289.061,25
Total	7.000.000,00

În anul 1908—1909 s'a acordat un credit de 6.500.000,00 lei care s'a întrebunțat la următoarele lucrări executate:

	L e i R.
Linia ferată Port-Canara — — — — —	54,65
Exproprieri — — — — —	337.600,80
Cheul silozurilor — — — — —	83.000,00
Cheul la molul pentru cereale și vite — — — — —	495.745,00
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	87.693,30
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	92.263,00
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	149.768,00
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	7.653,00
Linia ferată în port — — — — —	22.246,90
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	1.196.888,81
Magaziile cu silozuri cu uzina centrală și estacada — — — — —	2.976.044,66
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — — — —	36.304,80
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C. — — — — —	57.000,00
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	4.500,00
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — —	77.098,69
Materiale în aprovizionare — — — — —	876.138,39
T O T A L — — —	6.500.000,00

Tot în anul 1908—1909 s'a dat ca alocațiune bugetară suma de lei 250.000.00, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Cheul silozurilor — — — — —	2.692.80
Cheuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	8.382.50
Cheul de cărbuni — — — — —	5.278.25
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	3.074.00
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	36.426.10
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	435.00
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	46.988.20
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — —	142.898.00
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenți C. P. C. — —	4.184.80
T O T A L — —	<u>250.000.00</u>

În anul 1909—1910 s'a dat creditul de lei 3.700.000.00, aprobat cu înaltul Decret No. 1124/909, care s'a întrebuințat pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Exproprieri — — — — —	32.333.35
Cheul digului de larg — — — — —	980.48
Cheul de nord — — — — —	7.691.36
Cheul silozurilor — — — — —	253.697.27
Cheuri la molul pentru cereale și vite — — — — —	356.729.70
Cheul de cărbuni — — — — —	41.381.11
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	20.685.60
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	193.706.52
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	144.100.81
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	17.741.88
Linia ferată în port — — — — —	125.755.55
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	596.065.43
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	2.061.409.45
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — —	30.214.31
Clădirea de administrație — — — — —	92.248.15
Magazii provizorii de cereale — — — — —	3.362.42
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	126.90
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru — — — — —	109.685.93
Materiale din fonduri precedente — — — — —	366.616.22
T O T A L — —	<u>3.700.000.00</u>

Tot în anul 1909—1910 s'a dat pentru portul Constanța încă un credit de 3.000.000, 00 lei, aprobat cu înaltul Decret No. 2002/909, care s'a întrebuințat pentru lucrările următoare :

Exproprieri — — — — —	41.550,00
Cheii silozurilor — — — — —	19.222,18
Cheii la molul pentru cereale și vite — — — — —	304.699,56
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	20.361,68
Derocarea și dragarea basinurilor porturilor — — — — —	62.886,24
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — — —	76.181,56
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	8.987,30
Linii ferate în port — — — — —	25.870,89
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	85.774,28
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	1.923.016,36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. G. — —	204.632,67
Clădirea administrației — — — — —	74.057,40
Magazii provizorii de cereale — — — — —	17.100,20
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. G. —	164,38
Întreținerea lucrărilor executate. — — — — —	8.252,59
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unelte de lucru	198.275,99
Materiale din fonduri precedente — — — — —	41.033,28
T O T A L — — —	<u>3.000.000,00</u>

De asemenea în anul 1909—1910 s'a mai dat pe cale de alocațiune bugetară suma de lei 220.367,50, care s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate :

	Lei B.
Terasamente pentru rambleerea platformelor — — — —	6.942,00
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	25.215,50
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	140.073,00
Vase, aparate, mașini, locomotive, vag. și unelte de lucru	48.137,00
T O T A L — — —	<u>220.367,50</u>

În anul 1910—1911 s'a alocat bugetar pentru portul Constanța suma de lei 200.000 din care s'a cheltuit numai suma de 25.923,75 lei pentru următoarele lucrări executate :

	Lei B.
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — —	14.566,50
Materiale în aprovizionare — — — — —	11.357,25
T O T A L — — —	<u>25.923,75</u>

În anul 1910 s'a mai acordat un credit de 3.000.000,00 lei, aprobat prin Înaltul Decret No. 1450/910. Această sumă s'a întrebuințat la următoarele lucrări executate:

	Lei	B.
Linia Port-Canara — — — — —	3.496,50	
Exproprieri — — — — —	56.650,00	
Cheii silozurilor — — — — —	21.515,70	
Cheiri la molul pentru cereale și vite — — — — —	255.683,55	
Basinul de petrol cu antebasinul — — — — —	19.850,50	
Derocarea și dragarea basinelor portului — — — — —	71.853,29	
Terasamente pentru rambleerea portului — — — — —	105.133,06	
Balastarea și pavarea platformelor portului — — — — —	19.529,54	
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare — — — — —	889,25	
Linii ferate în port — — — — —	112.018,14	
Instalația pentru exportul petrolului — — — — —	180.577,22	
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada — — — — —	1.137.233,14	
Gala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C. — — — — —	70.016,07	
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — —	392,25	
Indigniri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor — — — — —	3.547,10	
Biurul cerealiștilor — — — — —	50.061,63	
Cantonul de mișcare — — — — —	5.302,92	
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C. — — — — —	3.435,96	
Instalația provizorie și accesoriile p. iluminatul portului — — — — —	103.011,78	
Cantine provizorii în port — — — — —	3.217,89	
Întreținerea lucrărilor executate — — — — —	3.038,75	
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte — — — — —	44.498,60	
Cheltuieli generale — — — — —	103.735,92	
Diverse lucrări și studii — — — — —	519.265,17	
Materiale în aprovizionare — — — — —	186.026,07	
T O T A L — — — — —	3.000.000,00	

Tot în anul 1910 s'a mai acordat un credit de 500.000 lei, aprobat prin Înaltul Decret No. 485/910, din care s'a întrebuințat numai suma de lei 211.575,50 pentru construcția gării de călători din port.

În anul 1911 s'a acordat un credit de 2.000.000, aprobat prin Înaltul Decret No. 1372/911, din care cheltuit suma de lei 2.978.454,79, pentru următoarele lucrări executate:

	Lei	B.
Linia Port-Canara — — — — —	4.289,90	
Exproprieri — — — — —	2.000,00	
Cheii de Nord — — — — —	216.532,78	

Terasamente pentru rambleerea platformei portului	428.625,63
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	26.216,20
Linii ferate în port	43.160,80
Instalația pentru exportul petrolului	85.714,08
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	1.391.546,36
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	8.349,90
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	414.926,40
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C.	200.922,64
Instalație provizorie și accesorii pentru iluminatul portului	4.904,10
Intreținerea lucrărilor executate	6.200,85
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	182.100,88
Cheltuieli generale	262.944,27
T O T A L	2.978.454,79

În anul 1912 s'a acordat pentru portul Constanța un credit de 3.000.000.00 lei aprobat prin Înaltul Decret No. 286/912, din care s'a cheltuit suma de lei 2.938.950,28 pentru lucrările care urmează :

Lei B.

Cheiful de Nord	447.721,89
Basinul de petrol cu autelbasinul	4.883,17
Terasamente pentru rambleerea platformelor	68.808,50
Faruri, sirene și diferite aparate de semnalizare	68.000,00
Linii ferate în port	213.855,02
Instalația pentru exportul petrolului	341.489,34
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	244.199,52
Cala de halaj pentru repararea vaselor C. P. C.	9.790,48
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	68.989,72
Construcția gării de călători din port	2.066,65
Clădiri pentru vamă și S. M. R.	99.533,45
Magazii provizorii de cereale	115.235,48
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții C. P. C.	97.114,42
Instalația provizorie și accesorii pentru iluminatul portului	2.793,81
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și unelte de lucru	149.917,58
Cheltuieli generale	468.375,84
Diverse lucrări și studii	1.556,10
Materiale în aprovizionare	307.241,51
Exploatarea carierei Canara	225.377,80
T O T A L	2.938.950,28

În anul 1913 s'a acordat un credit de 5.545.000 lei, aprobat cu Înaltul Decret No. 7028/913, din care s'a cheltuit 180.532 lei pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Cheiri pentru molul de cereale și vite — — — — —	2.700.81
Derocarea și dragarea băsimurilor portului — — — — —	12.840.19
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și escatada — —	35.553.55
Consolidarea malurilor de Nord-Vest — — — — —	13.006.22
Construcția gării de călători din Port — — — — —	13.102.55
Vase, aparate, mașini, vagoane, locomotive și unelte de lucru — — — — —	95.555.03
Diverse lucrări și studii — — — — —	7.773.65
T O T A L —	180.532.00

Tot în anul 1913 s'a mai dat un credit de 12.000.00 lei aprobat cu Înaltul Decret No. 6310/913 din care s'a cheltuit pentru diverse lucrări de studii lei — — — — — 5.980.42

În anul 1914 s'a acordat un credit de 2.000.000 lei, aprobat cu Înaltul Decret No. 2566/914, din care s'a cheltuit suma de lei 278.725.13 pentru următoarele lucrări executate:

	Lei B.
Construcția șoselei de acces în port — — — — —	41.700.00
Cheltuieli generale — — — — —	237.025.13
T O T A L —	278.725.13

În anii 1910—1916 s'a avansat de către societățile petrolifere suma de 1.100.700 lei, din care s'a cheltuit pentru construcția rezervoarelor de petrol No. 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40 și 41, suma de lei 1.085.384,33. —

Tabloul rezumativ alăturat, înfățișează toate lucrările, cu valoarea lor, executate de la început și până la 1916.

TABLOU REZUMATIV

al lucrărilor executate în Portul Constanța de la începutul lucrărilor până la anul 1916 cu valoarea lor

	Lei B.
Linia ferată port-Canara — — — — —	623.722,58
Exproprieri — — — — —	830.082,25
Digul de larg cu zidul de gardă — — — — —	7.963.623,67
Digul de Sud — — — — —	1.050.000,00
Digul de la intrarea în port — — — — —	194.000,00
Cheul digului din larg — — — — —	1.402.179,83

Molul Nou	618.599,64
Cheul de Nord	1.607.180,78
Cheul silozurilor	852.625,09
Cheiri la molul pentru cereale și vite	1.456.486,92
Cheul de cărbuni	818.573,21
Basinul de petrol cu antebasinul	2.322.195,13
Derocarea și dragarea basinelor portului	2.466.774,08
Terasamente pentru rambleierea platformelor	3.174.715,17
Balastarea și pavarea platformelor portului	716.635,87
Fanuri, sirene și diferite aparate de semnalizare	510.702,41
Linii ferate în port	1.190.071,80
Instalația pentru exportul petrolului	6.456.518,83
Magaziile cu silozuri, cu uzina centrală și estacada	17.196.787,93
Cala de halaj pentru reparația vaselor C. P. C.	448.226,57
Consolidarea malurilor de Nord-Vest	784.601,66
Judiguri de anrocamente pentru apărarea terasamentelor	637.897,20
Clădirea administrației	106.305,55
Construcția gării de călători din port	226.744,70
Clădiri pentru vană și S. M. R.	99.533,45
Construcția șoselei de acces în port	41.700,00
Biroul cerealiștilor	50.061,63
Cantonul de mișcare	5.302,92
Magazii provizorii de cereale	398.980,32
Clădiri de locuit pentru lucrătorii și agenții S. P. M.	471.969,70
Instalația provizorie și accesorii pt. iluminatul portului	250.261,28
Cantine provizorii în port	13.684,14
Întreținerea lucrărilor executate	306.499,59
Vase, aparate, mașini, locomotive, vagoane și uelte de lucru	7.859.313,54
Cheltuieli generale	1.072.081,16
Diverse lucrări și studii	1.441.498,55
Exploatarea carierei Gaurara	225.377,80
Materiale în aprovizionare	3.179.936,21
T O T A L	69.131.151,69

V. EXPLOATAREA PORTULUI

Putem spune că exploatarea rațională a portului a început cu punerea în funcțiune a magaziiilor cu silozuri și a stației de petrol.

În loc de a expune prin enunțuri sfersul exploatării, găsim mai nimerit să oglindim prin date statistice, toată activitatea comercială a portului precum: mișcarea bastimentelor (vaselor intrate și oșile), exportul și importul, cu felul și cantitatea mărfurilor, cu manipulațiunea lor, venitul și cheltuielile de exploatare etc., pe o perioadă de câțiva ani.

Astfel de expunere este rece, dar este mai convingătoare; de aceea, în cele ce urmează, las cifrele să vorbească ¹⁾.

T A B L O U R E Z U M A T I V

AL

DĂTELE STATISTICE

1. Mărfuri importate și exportate prin portul Constanța.
2. Mărfuri (pe categorii) importate și exportate prin portul Constanța.
3. Suma încasate de vamă Constanța, din taxe vamale pe mărfuri importate și exportate.
4. Venituri bugetare ale porturilor maritime.
5. Cheltuieli » » » »
6. Numărul, tonajul și încărcământul vaselor intrate și ieșite prin portul Constanța.
7. Mărfuri transportate cu vapoarele poștale.
8. Cereale tranzitate prin magaziiile cu silozuri, de la înființarea lor.
9. Manipulațiunile de cereale efectuate în magaziiile cu silozuri.
10. Idem, idem.
11. Suma încasate pe felul manipulațiunilor de cereale.
12. Produse petrolifere tranzitate prin stațiunea de petrol de la înființare.
13. Manipulațiunile produselor petrolifere efectuate în stațiunea de petrol.
14. Suma încasate pe felul manipulațiunilor produselor petrolifere.
15. Tabel rezumativ de sumele încasate pe felul manipulațiunilor produselor petrolifere.

¹⁾ Asemenea tabele statistice se alcătuiau anual de către Serviciul Porturilor Maritime. Cele publicate aci sunt ultimele care s-au întocmit până la evacuarea Constanței.

Specificarea Cheltuiilor	CHELTUIELI EFECTUATE IN EXERCITIILE																
	1906-1907		1907-1908		1908-1909		1909-1910		1910-1911		1911-1912		1912-1913		1913-1914		
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	
1 Personal definitiv	103.637	80	203.300	99	208.761	89	183.205	63	459.180	00	614.160	00	690.780	00	647.533	00	
2 Cheltuieli de birou, transporturi, parcurse pe C.F.1 deplasari și altele precum și personalul provizoriu pe exercițiile 1912—1913 și 1913—1914	11.700	74	15.788	90	17.986	45	17.864	35	54.409	9	44.056	32	202.422	10	19.658	605	
3 Material și manoperă pentru întreținerea chezurilor, digurilor, platformelor, liniilor de cai ferate, materialului naval, pentru instalarea instalațiilor de petrol, magaziiilor cu silozuri, despăgubiri, întreținerea uzinei electrice, pentru întreținerea diverselor aparate și cheltuieli neprevăzute	79.306	85	13.252	9	130.221	69	49.386	54	693.660	43	762.682	24	546.113	42	578.000	00	
4 Material și manoperă pentru lucrările efectuate în atelierelor portului, pentru alte autorități și particulari și altele			35.994	35	187.546	70	108.454	62	62.662	49	10.911	62	111.618	26	122.000	00	
5 Creșterea unui fond de asigurare a instalațiilor de petrol			35.000	00	40.000	00	52.000	00	52.000	00	68.000	00	68.000	00	81.000	00	
6 Material și manoperă pentru lucrări noi în porturile maritime	300.000	00	300.000	00	300.000	00	220.367	5	151.010	54			9.592	49			
7 Cheltuieli neprevăzute și restituiri de taxe rău percepute									77.051	58	5.33	14	25.976	47	30.000	00	
8 Subvenții pentru casa de ajutor																	
Total	49.435	39	703.348	17884	516	731.075	757	541	1549.943	1651	318	121	1740	873	1654	721	05

M A R F U R I

IMPORTATE ȘI EXPORTATE PRIN PORTUL CONSTANȚA
IN ANII 1899—1914

A N I I	I M P O R T	E X P O R T
	T o n e	T o n e
1899	142.265	74.999
1900	60.963	119.952
1901	110.434	214.901
1902	55.844	372.081
1903	56.263	401.095
1904	65.597	286.018
1905	165.668	520.090
1906	96.508	731.641
1907	228.850	840.656
1908	151.988	619.710
1909	89.832	694.895
1910	116.254	955.685
1911	110.418	1.211.978
1912	162.649	1.273.084
1913	218.950	1.323.445

SITUA

DE MĂRFURILE EXPORTATE ȘI IM

MĂRFURI EXPORTATE (in tone)

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913-1914
Cereale și leguminoase . . .	551.000	550.000	200.881	319.175
Petrol și derivate	486.380	507.750	797.822	719.554
Lemnuri	89.991	35.000	23.034	19.286
Faina	18.818	30.200	40.200	26.275
Uleiuri și diferite unsoari . . .	5.500	11.550	5.409	18.280
Sare	3.812	1.600	5.208	2.700
Vite	814	100	1.955	138
Tutun	413	30		0
Diverse	10.655	21.300	26.725	35.624
TOTAL	1.168.094	1.255.540	1.169.200	1.140.412

TIUNE

PORTATE PRIN PORTUL CONSTANȚA

MĂRFURI IMPORTATE (in tone)

SPECIFICAREA MĂRFURILOR	1910-1911	1911-1912	1912-1913	1913-1914
Cărbuni	46.055	79.410	131.789	117.245
Fierărie și metaluri	24.747	22.160	33.220	01.305
Uleiuri și unsoari	1.086	3.230	904	2.492
Mașini și unelte	817	2.200	2.211	1.997
Diverse	34.077	38.425	42.243	55.542
TOTAL	106.382	145.185	210.367	238.611

SITUA DE VENITURILE BUGETARE ALE PORTURILOR MARI

NATURA VENITURILOR	Venituri constatate și încasate					
	1906-1907		1907-1908		1908-1909	
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
1 Taxa de 3/4% și de cheisaj	711.51153		614.40000		570.53985	
2 Taxa de țori, pilotaj și salvare						
3 Chirii de platforme	58.22075		52.67780		62.06740	
4 Chiria de magazii provizorii	78.50026		108.64733		93.42070	
5 Venitul magaziiilor cu silozuri						
6 Chiria de rezervoare și manipulații de produse petrolifere	125.90080		346.15102		331.75239	
7 Venit din utilizarea liniilor ferate ale portului Constanța						
8 Venit din lucrări și furnituri la alte autorități și particulari			68.14604		205.22090	
9 Venituri diverse, precum: chirii de locațiuni, remorcaje etc.	10.00315		6.200		14.1575	
10 Sume din exerciții închise						
TOTAL	983.9025	11.276.29179	1.277.20875			

SITUA TIUNE NE PE EXERCITIILE FINANCIARE MENȚIONATE MAI JOS

NATURA VENITURILOR	sate în exercițiile următoare :										Observații
	1909-1910		1910-1911		1911-1912		1912-1913		1913-1914		
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	
1 Taxa de cheisaj desființându-se la 1 August 1910, s-a înființat taxa de țori, pilotaj și salvare	529.40175		824.65755		915.19580		754.48720		902.63575		Taxa de cheisaj desființându-se la 1 August 1910, s-a înființat taxa de țori, pilotaj și salvare.
2 Taxa de țori, pilotaj și salvare			270.31180		458.88255		416.63715		495.29820		
3 Chirii de platforme	87.23150		61.970		63.79520		65.25380		97.701		
4 Chiria de magazii provizorii	55.58761		57.47925		90.95740		52.96560		41.01900		
5 Venitul magaziiilor cu silozuri	11.78160		1.075.96005		1.023.97180		677.39110		793.52975		Indiferent la 27 septembrie 1909
6 Chiria de rezervoare și manipulații de produse petrolifere	368.83654		522.93430		680.87645		792.21515		751.77770		
7 Venit din utilizarea liniilor ferate ale portului Constanța					91.53915		48.18540		16.34930		Indiferent la 1 Aprilie 1911
8 Venit din lucrări și furnituri la alte autorități și particulari	113.90037		62.91661		125.12045		91.71822		67.65163		
9 Venituri diverse, precum: chirii de locațiuni, remorcaje etc.	46.39037		46.34530		69.86490		42.29775		57.36345		
10 Sume din exerciții închise							1.500				
TOTAL	1.224.82869	12.911.57486	13.529.20470		12.943.651373		13.223.41640				

TAB

De sumele încasate de vama Constanța, provenind din taxe va
EXERCITIUL 1910—1911.

L U N I L E	Vamale		% %		Fond comunal	
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
Aprilie	350.97995		43.57950		91.42350	
Mai	255.35990		39.95045		85.53170	
Iunie	182.87405		31.05210		60.77785	
Iulie	277.41943		59.44280		59.47720	
August	292.36403		81.45905		50.78750	
Septembrie	294.55773		79.53340		67.58395	
Octombrie	423.600		75.32145		115.77580	
Noembrie	240.81973		62.07450		104.58245	
Decembrie	424.91710		85.12160		139.55410	
ianuarie	060.65825		85.55380		108.72540	
Februarie	613.34630		89.84750		112.3117	
Martie	368.21675		52.020		119.08070	
TOTAL	4.407.17190		787.062		631.118.21715	

EXERCITIUL 1912—1913

L U N I L E	Vamale		% %		Fond comunal	
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.
Aprilie	389.83575		39.28210		60.70075	
Mai	470.00435		41.62140		58.20595	
Iunie	338.22805		41.06080		52.10387	
Iulie	406.80785		48.19310		51.30750	
August	481.70660		68.02045		51.00230	
Septembrie	407.84155		54.94705		62.52227	
Octombrie	335.16515		59.44330		77.58575	
Noembrie	246.60040		56.50955		104.25085	
Decembrie	170.18435		65.90730		102.39415	
ianuarie	269.36300		75.93465		129.01860	
Februarie	382.51425		103.817		71.65563	
Martie	386.82155		80.48975		141.21290	
TOTAL	4.292.19875		734.277		1.003.76481	

LOU

male asupra mărfurilor importate și exportate prin portul Constanța
EXERCITIUL 1911—1912

Consumație	Vamale		% %		Fond comunal		Consumație
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	
1.319	40	446.51140	49.32255		75.94245		5.01870
2.023	80	275.35170	38.35090		46.34845		1.00100
547		289.36390	37.01205		55.24175		1.83180
484	20	424.74135	44.64710		61.43685		2.25545
377	85	389.17585	71.47855		38.63235		86400
959	85	281.04325	69.06880		74.91205		34910
1.592	10	254.48225	69.76820		107.92545		2.37315
1.002	20	301.07600	70.25180		139.00830		2.56600
9.460	60	452.20045	104.90770		167.73940		1.40940
5.002	65	613.62480	117.43005		178.94630		5.02330
4.892	95	808.72295	120.50980		129.88990		5.18085
3.985		600.66140	101.51245		148.39425		3.51695
31.758	40	5.161.96400	804.36475		1.246.56780		32.53040

EXERCITIUL 1913—1914

Consumație	Vamale		% %		Fond comunal		Consumație
	Lei	B.	Lei	B.	Lei	B.	
4.45430		458.79845	98.75890		91.34300		1.91220
4.17480		457.06345	70.92520		77.92010		96585
2.55700		238.60085	63.50000		55.43080		5.18105
2.25585		198.90455	37.24085		38.77350		1.67525
63300		244.48545	30.49745		55.36225		1.29215
2.74805		385.45055	36.58680		100.98235		1.10410
90200		438.06980	69.11185		121.52250		4.47435
5.10245		333.27400	84.22245		144.11780		5.69155
1.15650		471.37790	70.04030		186.77300		18.81440
3.94475		686.11830	95.17980		292.68430		16.74785
3.17490		891.29685	115.56250		191.90810		9.77790
2.63505		915.86420	101.98855		169.44445		4.55625
30.61570		5.790.20435	889.74447		1.428.28165		72.19320

T A B

De numărul și tonajul bastimentelor naționale

VASE INTRATE

Bastimente — încărcate și deserte — intrate							INCARCĂMANTUL					A N U I		
Române			Străine				Total general		Cereale în vase		Alte mărfuri în vase			
Cu oțel	Cu fier	Tonajul	Nr.	Nr.	Tonajul	Nr.	Tone	Rondine	Străine		Rondine		Străine	TOTAL
									Tone	Tone				
Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	
110	92328	63	441	63535	622	727670		1883	11136	41290	71258	1904		
111	10432	80	497	74478	791	849706		96673	11837	69616	178126	1005		
111	112643	11	536	841188	769	953833		860	15	71963	87998	1006		
111	1129706	116	578	886267	802	1015073		1126	27101	200835	239103	1907		
123	25427	13	511	74307	764	899734		2909	22969	116927	141005	1908		
134	128334	83	513	808523	733	937461		127	28748	50136	88011	1909		
128	134310	318	49	902871	843	1127223		418	3497	88672	126360	1910		
103	155763	227	310	1093413	900	1249181		5033	26925	89281	121250	1911		
32	191	193460	167	610	1012108	1000	1237570	63	1510	33444	135703	170718	1912	
24	266308060	218	341	115194	1160	146900444		2788	49332	179747	232312	1913		

L O U

și străine, intrate și ieșite prin portul Constanța

VASE IEȘITE

Bastimente — încărcate și deserte — ieșite							INCARCĂMANTUL					TOTAL		
Române			Străine				Total general		Cereale în vase		Alte mărfuri în vase			
Cu oțel	Cu fier	Tonajul	Nr.	Nr.	Tonajul	Nr.	Tone	Rondine	Străine		Rondine		Străine	TOTAL
									Tone	Tone				
Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Nr.	Tone	Nr.	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	Tone	
116	94375	69	450	630742	628	7256180974		183149	41816	101633	336603			
117	100170	79	498	743889	6	8440804105		342631	16543	152932	517212			
140	112530	100	527	814556	737	934986100		40761	24458	268488	699878			
141	128311	114	575	929000	797	10582205526		334250	19460	367219	716529			
118	17852	165	114	748866	744	866709		146973	18464	423289	587826			
130	130472	90	615	866372	735	9968143909		215005	26032	443034	686980			
113	134964	110	507	937779	839	1222743023		367594	29523	650473	942140			
102	135010	110	305	1076616	982	1231693		400796	51875	627172	1178841			
39	191	189546	167	610	1040771	1000	1236174206		420305	67719	746796	1239706		
32	267	306137	210	353	1195854	1163	1430990		251522	87746	931902	1271180		

T.A.B

De mișcarea de mărfuri transportate cu
1911 — 1912

NUMELE AGENȚIEI	Import	Export	Total import și export	Cantitatea de mărfuri manipulate la o față de totalul ma- nipula- ției	Taxe de port, pilotaj și salve percepute		Taxe de port, pilotaj și salve la o față de totalul per- cepăt	
	Tone	Tone			Lei	R.	Lei	R.
Lloyd Austriac	8972	15632	24604	3,08	1330180	—	288	
Ag. It. di S. M.	1287	1683	2970	0,36	192090	—	642	
Fraissinet & Co.	2000	2257	4257	0,61	175350	—	1138	
Levante L. . . .	1054	110	1164	0,15	87870	—	619	
Messageries M.	—	—	—	—	—	—	—	
Total vase post.	14318	20092	34410	4,20	1786090	—	1688	
Vase S. M. R.	—	—	—	—	1212960	—	260	
Vase comerciale	74872	669276	744148	95,80	42880275	—	9679	
Total	88191	689367	777558	100,00	45888755	—	100,00	

1913

NUMELE AGENȚIEI	Import	Export
	Tone	Tone
Lloyd Austriac. . . .	10722	8808
Ag. Ital. di Serv. Marit.	1514	4174
Fraissinet & Comp. . .	2631	2520
Levante L.	1495	2690
Messageries M. . . .	2041	1259
Total vase postale . .	18403	18851
Vase S. M. R.	—	—
Vase Comerciale . . .	140521	615830
Total	158924	634681

LOU

vapoarele poștale față de cele comerciale
1912 — 1913

NUMELE AGENȚIEI	Import	Export	Total import și export	Cantitatea de mărfuri manipulate la o față de totalul ma- nipula- ției	Taxe de port, pilotaj și salve percepute		Taxe de port, pilotaj și salve la o față de totalul per- cepăt	
	Tone	Tone			Lei	R.	Lei	R.
Lloyd Austriac	7854	8947	16801	2,00	1017103	—	244	
Ag. It. di S. M.	594	6150	6744	0,90	204115	—	668	
Fraissinet & Co.	895	3699	4594	0,50	157890	—	937	
Levante L.	675	240	915	0,11	123590	—	929	
Messageries M.	—	—	—	—	—	—	—	
Total vase post.	10018	11636	21654	3,50	1550750	—	1773	
Vase S. M. R.	—	—	—	—	2186205	—	510	
Vase comerciale	101883	561943	723826	96,50	37967780	—	9117	
Total	171901	581279	753180	100,00	44663715	—	100,00	

1914

Total import și export	Cantitatea de mărfuri manipulate la o față de totalul ma- nipulației	Taxe de port, pilotaj și salve percepute		Taxe de port, pilotaj și salve la o față de totalul per- cepăt	
		Lei	R.	Lei	R.
19530	2,46	1211975	—	244	—
5688	0,72	287295	—	658	—
5151	0,64	259890	—	652	—
1585	0,45	297960	—	664	—
3300	0,41	181550	—	636	—
37254	4,68	2218675	—	454	—
—	—	2870843	—	578	—
793651	96,82	44420100	—	8968	—
793605	100,00	49529820	—	10000	—

TAB

De cereale tranzitate prin magazinele cu silozuri din por
IN

Ani	SOLD LA 31 MARTIE							CEREALE INTRATE				
	Porumb	Grâu	Orz	Ovăz	Secară	Molu	Total	Porumb	Grâu	Orz	Ovăz	Secară
1910	—	—	574	1120	—	—	1694	1724	—	2706	1405	—
1911	477	9592	20	4410	—	—	10143	17423	23055	70255	90563	14061
1912	3509	6894	185	4441	—	—	10191	109867	212474	77399	44517	9778
1913	1238	3321	1620	—	5	8	6244	29734	172113	46758	342	3258
1914	2452	45063	940	4023	76	—	31712	71037	89721	81542	81491	3272
1915	3192	6054	36601	1914	—	—	4947810	19259	23509	54108	8794	51

NUMARUL ȘI CAPACITATEA AMBELOR MAGAZII

MAGAZIA No. I SILOZUL Dela pânăla	CAPACITATEA IN HECTOLITRI	MAGAZIA No. II SILOZUL Dela pânăla
1	1460 hl.	251
2	1630 »	252
25	1460 »	275
26	610 »	276
27	1860 »	277
31	1760 »	301
32	1940 »	302
75	2980 »	325
76	610 »	326
77	1860 »	327
101	1480 »	351
102	1630 »	352
125	1480 »	375
126	530 »	376
127	1630 »	377
151	1700 »	401
152	1860 »	402
175	2860 »	425
176	630 »	426
177	1940 »	427
201	1700 »	451
202	1860 »	452
225	2200 »	475
226	560 »	476
227	1630 »	477

Capacitatea hectolitrică a ambelor magazine 441320 hl. X 2 = 882640 hl.

LOU

tul Constanța dela înființarea lor (30 Septembrie 1909)
TONE

Ani	Total	CEREALE IESITE							
		A N I I							
		Porumb	Grâu	Orz	Ovăz	Secară	Molu	Total	
—	5835	1909—1910	1724	—	2132	285	—	—	4141
43	30200	1910—1911	16946	22000	70133	30519	14051	48	352657
—	450064	1911—1912	106358	20608	77142	41453	9737	—	440773
10	252213	1912—1913	28433	168702	45138	342	3203	—	245973
—	327063	1913—1914	60823	77379	79069	77463	3248	10	301593
49	103881	1914—1915	18513	33170	27031	8907	127	—	87784

CEREALE TRANSBORDATE DIN VAGOANE IN VAPOARE PRIN MAGAZII

A N I I	Porumb	Grâu	Orz	Ovăz	Secară	Molu	Total
Dela 30 Sept. 1909—1910	—	—	—	—	—	—	—
1910—1911	130071	6512682	13097213	8773671	806134	42642	20302409
1911—1912	16740156	4123851	15428503	6251927	592586	—	53136145
1912—1913	2995786	10267034	7202113	—	52720	—	20098754
1913—1914	9533807	1269597	3750461	2420221	67554	—	19041640
1914—1915	46852	883533	675709	—	—	—	1105890

NUMARUL VAGOANELOR DESCARDATE

A N I I	No. vag.
Dela 30 Septembrie, 1909—1910	—
1910—1911	446
1911—1912	26689
1912—1913	37033
1913—1914	18303
1914—1915	20541

TAB
De cantitățile (în tone) de cercate pe țelul rna

ANII	LUNILE	SONDE	
		MARI	MICI
1911 — 1912	Aprilie — — — — —	90	2
	Maiu — — — — —	40	2
	Iunie — — — — —	23	4
	Iulie — — — — —	42	—
	August — — — — —	73	1
	Septembrie — — — — —	97	—
	Octombrie — — — — —	215	1
	Noembrie — — — — —	330	3
	Decembrie — — — — —	992	2
	Ianuarie — — — — —	84	5
	Februarie — — — — —	141	12
	Martie — — — — —	131	4
	Total	1496	33
1912 — 1913	Aprilie — — — — —	196	11
	Maiu — — — — —	221	—
	Iunie — — — — —	112	3
	Iulie — — — — —	56	2
	August — — — — —	79	3
	Septembrie — — — — —	138	3
	Octombrie — — — — —	315	—
	Noembrie — — — — —	393	3
	Decembrie — — — — —	909	4
	Ianuarie — — — — —	191	1
	Februarie — — — — —	77	—
	Martie — — — — —	28	—
	Total	2015	30
1913 — 1914	Aprilie — — — — —	16	2
	Maiu — — — — —	22	—
	Iunie — — — — —	8	1
	Iulie — — — — —	21	1
	August — — — — —	20	1
	Septembrie — — — — —	84	2
	Octombrie — — — — —	119	—
	Noembrie — — — — —	243	1
	Decembrie — — — — —	89	2
	Ianuarie — — — — —	294	—
	Februarie — — — — —	206	—
	Martie — — — — —	202	—
	Total	1724	9

LOU
nipulațiunilor efectuate în magazinele cu silozuri

Amestecare la eliberare	Aurace și cătărăie	CURĂȚIRE PRIN	
		TARARE	TARE DE TEM-
4.055.202	3.127.752	892.500	—
5.617.506	4.094.058	1.191.261	—
3.091.400	4.731.413	467.061	—
3.532.562	1.485.099	1.88.629	—
12.923.565	4.228.267	724.487	107.192
10.870.883	5.134.137	1.027.168	107.468
2.256.001	4.434.355	317.511	—
22.007.436	5.392.115	522.501	—
13.851.150	7.103.030	1.769.798	—
26.460.130	6.691.400	2.389.796	—
35.970.105	6.388.927	6.082.485	—
22.950.470	6.353.490	4.889.134	—
164.076.200	51.586.343	21.152.928	214.660
3.684.494	14.760.320	674.064	—
6.649.100	12.739.829	5.452.728	—
14.035.196	5.220.214	3.050.792	—
5.023.849	1.709.646	2.473.000	114.578
12.053.185	2.072.747	1.245.970	129.924
4.418.198	3.182.088	—	390.065
16.181.622	9.487.504	807.285	1.376.311
24.432.344	6.354.362	51.470	—
15.457.458	5.751.175	295.827	—
24.195.121	3.620.127	315.879	—
29.021.346	2.524.059	10.006	—
17.114.867	3.584.147	377.155	1.970.035
173.621.427	70.949.210	15.856.115	2.268.913
12.258.148	3.976.396	540.392	1.003.526
5.090.881	4.321.843	4.073	1.923.396
5.174.169	2.680.715	26.015	—
1.901.528	1.683.389	165.144	—
3.000.409	2.067.519	654.963	1.548.416
18.418.174	4.136.775	304.296	659.192
20.058.447	6.615.892	961.529	—
30.103.376	12.608.279	—	—
25.368.217	5.058.756	20.820	—
30.006.124	4.759.962	20.080	—
45.615.908	3.318.945	232.001	101.590
28.785.103	4.261.459	1.062.295	161.198
217.680.765	55.509.910	11.066.248	7.486.918

TAB

De cantitățile (în tone) de cereale pe felul ma

ANUL	LUNILE	FELUL		
		Ascara	Amestecare	Grasime Taraie
1911 — 1912	Aprilie	105.886	4.655.262	892.500
	Mai	781.621	5.617.506	1.101.2
	Iunie	1.480.807	3.691.190	407.06
	Iulie	1.730.047	3.532.562	138.426
	August	1.223.472	12.924.505	724.487
	Septembrie	3.355.388	10.870.883	1.027.108
	Octombrie	3.359.009	2.956.001	317.511
	Noembrie	3.988.094	22.007.473	722.501
	Decembrie	1.411.634	13.951.150	1.769.798
	Ianuarie	3.526.616	26.560.130	2.389.796
	Februarie	1.808.418	15.970.105	6.682.485
	Martie	4.226.445	22.950.470	3.989.934
	Total		26.397.597	104.976.200
1912 — 1913	Aprilie	12.771.118	3.684.494	674.064
	Mai	11.008.595	6.649.100	5.452.728
	Iunie	2.272.840	14.035.196	4.050.702
	Iulie	925.175	5.623.819	2.473.000
	August	908.850	12.651.185	1.245.970
	Septembrie	2.580.090	4.418.198	—
	Octombrie	7.703.837	16.330.622	807.285
	Noembrie	5.363.962	24.422.341	31.470
	Decembrie	4.798.418	15.457.138	235.827
	Ianuarie	1.752.771	23.195.121	418.879
	Februarie	648.566	29.621.344	10.005
	Martie	1.916.784	17.114.867	377.155
	Total		52.928.986	173.624.427
1913 — 1914	Aprilie	1.361.872	12.258.148	540.092
	Mai	2.376.403	6.990.881	1.073
	Iunie	856.743	5.174.169	26.015
	Iulie	1.654.589	1.901.528	105.144
	August	2.647.989	3.000.400	654.061
	Septembrie	2.291.983	18.418.174	304.296
	Octombrie	5.078.251	29.058.447	161.529
	Noembrie	8.635.065	30.103.176	—
	Decembrie	3.067.857	25.408.217	20.820
	Ianuarie	2.664.585	40.006.124	20.089
	Februarie	1.324.070	35.615.998	232.001
	Martie	2.923.915	28.785.103	1.062.205
	Total		36.192.175	247.680.765

LOU

nipulațiunilor efectuate în magazile cu silozuri

MANIPULATIUNILOR				
PRIN Taraie vârtărilor	Reclutări	Transferare de cereale dela un depozit la altul	S O N D E	
			Mari	Mici
—	3.021.886	1.881.602	60	2
—	312.437	—	10	2
—	250.606	119.575	23	1
—	155.052	—	42	—
107.192	3.004.795	373.136	73	1
107.468	1.978.749	120.784	97	—
—	1.075.856	106.683	215	1
—	1.404.021	3.168.710	330	3
—	5.091.396	1.710.997	292	2
—	3.409.784	176.068	84	5
—	4.560.209	188.061	141	12
—	2.127.045	111.563	131	4
Total			1.498	33
214.660	26.991.836	7.937.779	—	—
—	1.987.182	793.313	196	11
—	1.722.234	240.177	221	—
—	2.947.374	27.580	112	3
114.578	784.473	9.782	56	2
129.924	1.163.897	1.062.989	79	3
399.965	601.908	208.165	138	3
1.376.411	1.750.667	512.967	315	—
—	1.050.329	783.040	383	3
—	954.737	539.825	209	4
—	1.807.256	140.421	191	1
—	1.575.550	894.319	77	—
1.970.035	1.494.363	125.680	28	—
Total			2.015	30
2.208.913	18.020.224	5.329.250	—	—
3.063.596	1.984.524	—	18	2
1.923.396	1.945.440	34.021	22	—
—	1.821.972	—	8	1
—	28.800	—	23	1
1.548.010	429.520	—	20	—
659.192	1.844.792	527.230	86	2
—	637.638	81.869	119	—
—	3.972.374	2.316.638	243	1
—	1.992.899	617.927	109	2
—	2.095.357	2.067.291	294	—
101.590	1.984.875	1.765.653	206	1
161.198	1.357.544	831.492	206	—
Total			1.354	10
7.486.918	20.407.735	8.872.823	—	—

De cantitățile (în tone) de cereale pe felul manipulațiilor

ANUL	FELUL MANIPULAȚIUNILOR							
	Descărcare tel. T. Vrac 0,50 Sacii 0,35 cărucă 1,00	Încărcare 0,20 tonă până la 15 Sept. 1911 0,50 tonă	Magazinaj 0,05 în 20 z. 0,05 x 20 z. în caz	Amare 1. 0,30	Amestecare 1. 0,10 T.	Căutare prin țarăre tel. 0,10 T.	Tăierea varietăților la orz tel. 2,00 T.	
	I	II	III	IV	V	VI	VII	
1911—1912	Tone Suma încar- sării tel. . . .	440930 T. 250841,25	147778 T. 287718,50	2906171 M. 14782,15	26507 T. 2849,80	166976 T. 60720,15	21550 T. 18039,75	215 T. 429,50
1912—1913	Tone Suma încar- sării tel. . . .	219224 T. 139789,20	216973 T. 147049,00	10403038 M. 20025,25	52328 T. 10967,10	113021 T. 11988,50	15850 T. 9144,85	2908 T. 4612,50
1913—1914	Tone Suma încar- sării tel. . . .	327023 T. 260912,85	261593 T. 260203,85	19602918 M. 225024,10	40182 T. 721,65	23780 T. 23193,95	2266 T. 1524,30	1267 T. 1475,80
1914—1915	Tone Suma încar- sării tel. . . .	183885 T. 57286,10	87184 T. 51949,30	—	15801 T. 14374,30	8220,3 T. 8227,90	851 T. 1437,55	31567 T. 35134,60

În totalul general al încasărilor întreg și suma de lei rezultate din vinderea tichetelor de cântar, sume care

Coloanele XIV și VI în ce privește cerealele cereale fiind deja cu

efectuate în magazinele cu silozuri și taxele încasate (în tone)

FELUL MANIPULAȚIUNILOR									
Recăzătoare și încaștate tone 1. 0,20 T.	Sonde 1. Marci 2,00 1. Nick 0,30	Wagante	Taxe pentru inci- șarea ce- realelor, 30 B. o. no. pe una lună	Taxe pentru ce- călărit descărcării a cerealelor nord 0,20 h/L	Taxe pentru taxe creditare C. P. R.	Taxe pe 20 în sala de gins pentru manipu- larea cărucii	Supliment de 20 în sala de gins pentru cărucă în vapoare în sala de cre- glement.	Amare per cent pentru încaștarea în vapoare	Total cereale și taxele încasate
VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	XV	XVI	XVII
2642 T.	marci 1598 nicki 24	269 w	—	14120 T.	—	8970 T.	5088 T.	—	112576 T.
5907,25	4028,50	269,00	31733,50	2297,70	750,00	13180,85	1573,40	305,00	1023971,80
1823 T.	marci 2015 nicki 30	193 w	—	23570 T.	—	484 T.	6118 T.	—	734881 T.
3583,70	6033,90	190,00	16890,50	4165,90	75,00	195,45	987,30	—	877891,10
20907 T.	marci 1254 nicki 10	113 w	—	31003 T.	—	11205 T.	17985 T.	—	968001 T.
1117,30	4065,00	116,00	13451,50	6070,55	18,45	29059,85	4188,70	467,55	783529,75
10715 T.	marci 1590 nicki 4	644 w	—	—	—	—	—	—	—
214230	17,120	621,00	18904,70	1708,05	168,45	1865,90	—	—	437892,50

1474,70 pe exercițiul 1913—1914 și 727,30 pe 1914—15
au sunt prevăzute în vre-o altă coloană a tabloului.

În tone, nu s'a adăugat la total greutatea acestor
prinse în coloana II-a.

T A B

De produsele petrolifere tranzitate prin stațiunea de petrol din

Anul	SOLD LA 31 MARTIE					Produse petrolifere intrate		
	Benzină	Petrol		Păcură	Total	Benzină	Petrol	
		Rafinat	Distilat				Rafinat	Distilat
1904	—	—	—	—	—	—	—	—
1905	801119	—	6712046	—	7513163	10188212	—	25985941
1906	4104868	2354576	4557308	—	11016692	30637611	40833388	61169753
1907	2438425	11939527	5931135	—	20807127	52391338	127611994	67154829
1908	12535418	7787672	11854905	—	32177992	64394974	190034973	111126896
1909	7556740	8025452	5806804	—	21386996	93321146	178270998	79172919
1910	5901173	12165429	5064313	8577432	31707349	95123372	198208482	74041007
1911	10169646	12060768	3313524	9965252	35449190	90190174	228878493	82827081
1912	7924472	8331402	587812	4599361	21443047	111800814	229235360	72453190
1913	13916509	9841214	6671621	47299198	47128541	189455307	290365473	67833245
1914	9312313	42387080	7954783	9701459	39355622	161869262	306618340	6798576
1915	38962433	33135605	10497644	14131005	96926177	99278368	130894169	3532180

L O U

portul Constanța dela înființarea stațiunii de petrol (27 Mai 1904)

(In kgr.)		Anii	Produse petrolifere iesite (In kgr.)				
Păcură	Total		Benzină	Petrol		Păcură	Total
				Rafinat	Distilat		
—	—	Dela 27 Mai 1904 la 1 Aprilie 1905	—	—	—	—	
—	36174153	1906—1906	9377815	—	19283173	—	
—	132722753	1906—1907	27353922	38540812	63824491	—	
—	247158170	1907—1907	54059711	118927013	65781911	—	
—	311556203	1907—1908	54235391	200186858	105203986	—	
—	250765061	1908—1909	98999823	178033318	8221029	—	
18132985	385483826	1909—1910	96754285	193584582	73245243	9544184	
70301535	478060293	1910—1911	85903378	127406464	86121068	74882824	
221461851	635041215	1911—1912	113949447	332831427	75280039	126004326	
291004897	788648824	1912—1913	133414028	288411563	61494081	279021912	
156412858	802925249	1913—1914	166388332	304144985	69634098	274461191	
6803965	34446297	1914—1915	70550125	29245655	32884007	64269357	

TAB CU MODUL DE MANIPULAȚIUNE AL

Sosite în vagoane sau scurse prin conducte de la depozitele particulare IN TONE							
ANII	Benzină	P E T R O L		Petrucă	TOTAL	Produs transportat în tone	
		Rafinat	Distilat				
De la 27 Mai 1904	în vagoane prin con- ducte	—	—	—	—	—	—
1904—1905	în vagoane prin con- ducte	10188212	—	25985041	—	36174153	—
1905—1906	în vagoane prin con- ducte	16104643 14552968	1195286224 2894252636853001	—	—	52374257 80348495	—
1906—1907	în vagoane prin con- ducte	26087752 25700586	84645683 4296631154233671	12901167 —	—	124234602 122923568	—
1907—1908	în vagoane prin con- ducte	26990299 37408075	870549181 10899005792211222	18915634 —	—	132950851 238500352	—
1908—1909	în vagoane prin con- ducte	30851144 53470001	4240843 13586115560657090	18515833 —	—	100770820 249988242	—
1909—1910	în vagoane prin con- ducte	30077048 64445724	40084131 15812223158943151	15077856 —	18132985	103772620 281511200	—
1910—1911	în vagoane prin con- ducte	31178159 57072015	58203800 17067264348112971	34714110 —	76202535	202218064 275857681	14407509 —
1911—1912	în vagoane prin con- ducte	40060012 71890802	42561637 18667072345104641	272958540 —	200871201 11509650	310754309 315286810	5925212 —
1912—1913	în vagoane prin con- ducte	62708854 76746354	77400890 21295858350418311	17704914 —	212637928 78360909	370458580 418190236	7270651 —
1913—1914	în vagoane prin con- ducte	62420080 09450273	41607081 26495063935821140	12164644 —	114314382 152087526	230000345 572318508	1987782 —
1914—1915	în vagoane prin con- ducte	48065534 51212734	19034959 107859210115208925	3794880 —	16341217 52945748	81218030 211164167	1178573 —

LOU PRODUSELOR PETROLIFERE

INCARCATE ÎN VAGOANE SAU VAGOANE ÎN TONE							
ANII		Benzină	P E T R O L		Petrucă	Total	
			Rafinat	Distilat			
De la 27 Mai 1914	în vagoane în vagoane	—	—	—	—	—	—
La 5 April 1905	în vagoane în vagoane	9377815	—	19283473	—	—	28660888
1905—1906	în vagoane în vagoane	27654922	38550812	63105742	—	—	129090476 128749
1906—1907	în vagoane în vagoane	5469711	117719201	6400590	—	—	28143504 1419231
1907—1908	în vagoane în vagoane	54295391	200186858	105007034	—	—	339579283 100052
1908—1909	în vagoane în vagoane	98234973 64850	178021972 11240	83614537 1006483	—	—	350871482 1682570
1909—1910	în vagoane în vagoane	10745710 (569)	103340031	73714004	—	—	9544184 373344835 1781459
1910—1911	în vagoane în vagoane	85903128	227021765	85834361	—	—	74645320 217205
1911—1912	în vagoane în vagoane	113870573 69874	232579540 251881	75233073 52965	—	—	220815352 88073
1912—1913	în vagoane în vagoane	133402821 1267	288418171 3334	61470108 15022	—	—	278802813 120089
1913—1914	în vagoane în vagoane	106398332	204140895	60334098	—	—	274161191
1914—1915	în vagoane în vagoane	65206107 5154018	98838875 465780	32104654 578441	—	—	64200557 —
							200511103 6138241

TABLOU

Al produselor petrolifere arătând cantitățile manipulate și

An A B	PRODUSE PETROLIFERE Benzină, Petrol rafinat, (lampant) și petrol destilat						Sume incasate	
	Sourii în vagoni în tone	Incercări în vapoare în tone	Trasvazări în tone	Incercări în vagoni și în exp. în țară	Aruncarea cantităților în tone		Lei	B.
	1	2	3	4	5	6	7	8
27 Mai 1904-1905	96174,153	28600,988	—	—	64830,141	0,32	29603,99	
1905-1906	32374,237	159090,476	—	128,749	181503,482	0,35	63557,71	
1906-1907	124734,603	236448,604	679,510	1410,231	262782,151	0,75	116073,75	
1907-1908	145056,851	359578,283	5436,403	106,052	498208,589	0,85	174334,50	
1908-1909	100776,920	359471,182	4418,931	1682,578	498740,839	0,53	143862,44	
1909-1910	85839,635	363800,051	7464,297	1781,459	458883,042	0,35	160610,41	
1910-1911	136036,129	398761,634	11443,029	6,038	536917,018	0,35	187031,27	
1911-1912	107116,471	421683,193	3241,340	874,729	532416,729	0,35	180346,50	
1912-1913	159845,856	483800,164	6743,812	20,521	650010,352	0,35	220008,62	
1913-1914	118641,733	537177,415	1367681	—	653188,829	0,75	229316,00	

STATISTIC

taxele incasate în stațiunea de petrol a portului Constanța

PĂCURĂ										Sume incasate	
Sourii în vagoane în tone	Scurgerea cu tăci în tone	Incercări în vapoare în tone	Incercări în vagoni și în țară	Trasvază- ri în tone	Aruncarea cantității cu accesi în ță în tone		Parțial	Total			
8	9	10	11	12	13	14	Lei	B.	Lei	B.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
18 32,935	—	9544,184	—	—	27677,169	0,50	13838,58		13738,58		
76202,535	—	746645,22	227205	3047,63	51085,359	0,50	75542,67		75500,30		
200971,201	11500,050	226815,352	88074	2683,896	448306,177	0,50	254183,08		226866,07		
12837,938	9916,171	278802,810	120099	—	508875,011	0,50	250437,50		250437,50		
—	40151,798	—	—	—	69151,798	0,47	32985,40		32985,40		
—	—	—	—	526,841	526,841	1,00	526,84		526,84		
114314,33	34405,874	274161,191	—	—	388475,523	0,50	194237,78		194237,78		
—	117681,652	—	—	—	34405,874	0,47	16411,60		16411,60		
—	—	—	—	—	117681,652	0,50	33304,40		33304,40		
—	—	—	—	—	620,101	1,00	620,10		620,10		

1) 15 Iunie 1912 s'a scăzut prețul dela 0,50 l./ tonă la 0,477.

2) Dela 1 Iunie 1913 s'a redus prețul la 0,50/ tonă pentru scurg.

TABILOU

Recapitulativ de produsele petrolifere manipulate și taxele încasate în stațiunea de petrol a portului Constanța

ANUL FINANCIARU	PRODUSE PETROLIFERE					
	Benzină Petrol rafinat (lampant), Petrol distilat și Păcură					
	Sosiri în vagoane și scurgeri din rezervoarele particul. în tone	Încărcări în vagoane în tone	Transvazări în tone	Încărcat în vagoane pentru reexpediere în tone	Acumularea cantităților în tone	Sume incasate
1, 8 și 9	2 și 10	3 și 12	4 și 11		Lei B.	
27 Mai						
1904—1	36.174.153	28.650.988	—	—	64.835.141	22.602,29
1905—1906	52.374.257	129.000.476	—	128.749	181.593.482	63.557,71
1906—1907	124.234.602	236.448.504	679.816	1.419.231	362.782.153	126.973,75
1907—1908	132.956.851	359.579.283	5.456.403	106.052	498.098.589	174.334,50
1908—1909	100.776.820	359.871.482	4.418.951	1.682.579	466.749.832	163.362,44
1909—1910	103.972.620	373.344.835	7.464.297	1.781.459	486.563.211	174.448,69
1910—191	202.238.664	473.407.183	14.497.562	907.501	691.050.910	266.511,57
1911—1912	328.578.322	648.498.544	5.925.242	463.694	983.465.802	413.212,47
1912—1913	460.850.753	762.192.976	7.270.653	149.620	1.230.464.002	514.918,36
1913—1914	383.044.591	811.338.606	1.987.782	—	1.196.370.979	475.890,04
1914—1915	133.804.338	260.511.193	11.708.572	6.138.241	412.162.344	156.318,08
TOTAL	2.059.005.971	4.442.944.070	59.409.278	12.777.126	6.574.136.445	2.552.219,90

TEXTUL ACTULUI COMEMORATIV DE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANȚA 1)

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința Națională Rege al României.

«De când România a intrupat Dobrogea prin vitejia ostașilor săi în războiul neatârării și s'a făcut stăpână la malurile Mării Negre, gândirea mea a fost într'una pironită la mijloacele de a înlesni exportul țării în tot cursul anului. În scop de a deschide României căile nestârșite ale mărilor am împreunat cele două maluri ale Dunării dintre Fetești și Cernavoda, ridicând mărețul pod «REGELE CAROL I», iar în anul 1896 am pus temelie portului Constanța, a cărui inaugurare o facem astăzi.

De atunci, treptat cu mijloacele de care s'a dispus, am avut grija înainte de toate de a asigura isprăvirea lucrărilor pentru exportul cerealelor și al petrolului, care reprezintă 85 la sută din exportul țării. Nădăjduind că Dumnezeu va hărăzi României liniste și îmbelșugare, ca să putem isprăvi cât mai curând portul întreg, menit să slujiască la propășirea economică a scumpei noastre Patrii; astăzi a 27-a zi a lunii Septembrie 1909 și al 43-lea an al Domniei Mele, am inaugurat asemenea prima magazie de cereale din cele 4 ce se clădesc, față fiind M. S. Regina, AA. LL. RR. Principele Ferdinand Moștenitorul Tronului, Principesa Maria, Inaltul celor miniștri Mei, președinții și vice-președinții corpurilor legimitoare, înalți demnitari ai Statului, fruntașii oștirii Mele și corpul tehnic.

Spre amintire, am semnat acest document încheiat în trei exemplare hotărând ca după sfârșirea lucrărilor făcute de P. S. S. Episcopul Dunării de jos, un exemplar să fie așezat în zidăria cea mare a silozurilor de cereale ce se dă acum spre folosința comercianților; al doilea exemplar să fie așezat în zidul farului de la capătul digului dinspre larg, iar al treilea să fie păstrat în arhiva Statului».

(ss) Carol, Elisabeta, Maria, Ferdinand, Elisabeta, I. Brătianu, Gen. C. Budișteanu, M. Pherekyde, Em. Costinescu, S. Haret, T. Stehian, V. Morțun, A. Cărp, A. Djivara, Nifon, A. Saligny.

Acest act a fost zidit de suverani în piatra comemorativă din

Actul comemorativ și cuvântările roșite la inaugurare sunt extrase din Buletinul Șco. Politehnice No. 10 din 1909.

partea despre mare a primei magazii cu silozuri, care piatră poartă pe o placă de bronz următoarea inscripțiune :

«Noi, Carol I Rege al României, pus-am această piatră în ziua de 27 Septembrie 1909 cu prilejul inaugurării portului Constanța.

CUVÎNTĂRILE ROSTITE LA INAUGURAREA PORTULUI CONSTANȚA ÎN ORDINEA ÎN CARE S'AU ȚINUT

DISCORSUL D-LUI MORȚUN

SIRE,

În graba clipelor care se scurg, adesea omul nu întrevede toată însemnătatea faptelor ce se petrec sub ochii și în zilele lui.

Nevoile, grijile traiului, lupta vieții și frământările lui sufletesti, mereu îi abat gândul și pătrunderea de la rostul trebilor obișteli.

De multe ori chiar, celor care iau parte la săvârșirea acestor fapte le scăpă unele din urmările ce vor avea loc în vremurile viitoare.

Traian, strămutându-și aici legiunile sale, nu căuta atunci decât să-și apere de năvălirile barbare, miezul mândrei împărății Romane și nu gândia că din aceasta va naște un popor și o țară nouă. Când Ștefan cel Mare și Neagoe Basarab, împinși de cucernica lor evlavie ridicau sfinte altare, se duceau ei cu gândul că peste veacuri aceste locașuri de rugăciune vor fi socotite ca întâile îmboldiri date, artei românești? Când sufletul chinat al țăranului nostru zămislea din grijile și nevoile lui, din neagra lui restrînsă doina și baladele haiducești, ca să-și aline o clipă amarurile, pricepea el oare, țăranul neștiutor de carte, că prin aceasta punea temelie literaturii românești?

Apoi chiar la Plevna, când Majestatea Voastră în fruntea fraților noștri, luptă ca să facă neamului românesc drum și loc între popoarele lumii, câți erau acei cari prevedeau că prin acea jertfă țara va lua o așa de repede prefacere?

Și azi, când serbăm încheierea acestei mărețe lucrări, când inaugurăm acest port, pricepe oare toată suflarea românească în ce măsură se înlesnește propășirea noastră agricolă și cât de mult se asigură întărirea noastră economică?

Până acum vieții noastre economice îi lipsea un organ de respirațiune permanentă. Acum plămânii țării s'au întregit, organismul nostru economic s'a desăvârșit. De acum în tot cursul anului, pe toate vremurile, rodul muncii noastre, bogățiile noastre vor avea neîntreruptă scurgere.

Țara știe cât datorește Majestății Voastre desăvârșirea acestei lucrări, cu câtă agerime și pătrundere Majestatea Voastră, încă dela suirea pe tron, Ați arătat drumul mării, cu ce stăruitoare râvnă Ați

îndemnat. Ați zorit ca gândul acesta să ia sînță, cu ce încredere înțeleaptă Ați îmbărbătat pe inginerii români, sârguincioși și pricepuți cari, în frunte cu eminentul nostru Saligny, una din podoabele strălucitei domnii a M. Voastre, au adus la îndeplinire via Voastră dorință.

De aceea toată suflarea românească recunoscătoare de vaza și prosperitatea la care a ajuns patria sub rodnică și glorioasă domnie a Majestății Voastre, zice :

Să trăiți Majestate, să trăiască Majestatea Sa Regina, să trăiască iubită noastră dinastie !..

DISCURSUL D-LUI ANGHEL SALIGNY

SIRE,

Prezența Majestății Voastre și a Augustei Voastre familii la această serbare are o mare însemnătate pentru țara noastră. Nu sărbătorim numai săvârșirea unor lucrări din portul Constanța, ci îndeplinirea unui întreg program urmat cu atâta stăruință de Majestatea Voastră.

Prin facerea liniilor București-Fetești, Făurei-Fetești și a podului de peste Dunăre Ați dat puțința ca produsele de tot felul ale patriei noastre să se scurgă la mare, fără întrerupere și în timp de iarnă. Prin facerea portului Constanța cu adâncime și instalații speciale pentru cereale, Ați dat puțința de a se reduce navlul cerealelor prin sporirea capacității vapoarelor și scurtarea timpului de încărcare.

Toate acestea vor contribui ca să putem susține mai cu folos concurența pe piețele mondiale.

În ce privește industria noastră de petrol, ea nu ar fi putut lua desvoltarea de acum, fără lucrările pe cari le inaugurați azi.

Sire, primul proiect al portului a fost făcut în anul 1881 de vestitul inginer Hartley, atunci când corpul nostru tehnic nu avea ingineri experimentați în acest fel de lucrări. Un al doilea proiect, a cărui executare s'a început în anul 1896, a fost conceput de Inspectorul General Cantacuzino în anii 1891—1894, având de sfătuitor pe Inspectorul Guerard, fost director al portului Marsiliei. De atunci încoace, atât sub direcțiunea mult regretatului inginer Duca, cât și sub actuala direcțiune, numai inginerii români, mai toți ieșiți din școala noastră de poduri și șosele, au lucrat la conceperea și executarea lucrărilor portului. Toți inginerii sunt adânc recunoscători Majestății Voastre care prin nestrămutata încredere ce Ați avut în forțele lor, le-ați dat prilejul să dovedească, prin marile lucrări săvârșite sub glorioasa și binecuvântata Voastră Domnie, că merită încrederea pe care Ați pus-o în ei.

Cu inima plină de cel mai nemărginit devotament pentru Majestatea Voastră, ei unesc glasul lor cu al meu spre a striga : Să trăiți Majestate, Să trăiască M. S. Regina !.. Să trăiască dinastia !..

DISCURSUL M. S. REGEIUI

Cu mare bucurie am venit în Dobrogea spre a inaugura marile lucrări ale portului Constanța datorite, ca și fainicul pod peste Dunăre științei și hărniciei inginerilor români, sub priceputa conducere a șefului lor.

Deschiderea drumului pe mare era o trebuință a propășirii comerțului. Porturile maritime, sunt plămâni unei țări, de aceea guvernul nu a cruțat nimic pentru a da portului Constanța tot ceea ce a trebuit spre a îndeplini înalta sa misiune.

Încă de la început am urmărit cu cel mai viu interes și am supravegheat aceste lucrări cari au dat comerțului nostru un avânt așa de puternic și am legat tot mai strâns Dobrogea de căminul strămoșesc.

Cu drept cuvânt putem dar privi acest port ca un factor de competenție al propășirii noastre economice și ca o mândrie națională.

Portul Constanța, cu ajutorul serviciului nostru maritim, ne-a pus în legătură statornică și directă cu târgurile străine, mai ales cu apusul Europei care este cel mai mare cumpărător al produselor noastre naționale.

Activitatea acestui centru comercial, care se va desfășura de sigur fără daune pentru porturile noastre dunărene, va fi adevăratul barometru al dezvoltării noastre economice. De aceea am credință că marile lucrări ce s'au săvârșit până acum nu sunt decât un început față de ce rezervă viitorul, și că Constanța va deveni peste un timp nu prea îndepărtat unul din cele mai importante porturi ale Mării Negre.

Cu acest prilej nu pot să nu remarc azi o legătură strânsă și apropiată a Dobrogenilor de sufletul nostru cu intrarea lor în deplină viață constituțională a țării.

Prin această întrupare desăvârșită a Dobrogei la Patria Română de la sânul căreia nimic n'o mai poate despărți, s'a împlinit pe veci ținta străbunilor luptători pentru stăpânirea țărâmului Mării Negre, visul bătrânului Mircea Voevod și a lui Ștefan cel Mare.

Cu adâncă recunoștință mulțumesc tuturor pentru primirea strălucită cu care am fost întâmpinați din partea orașului, ca și pentru bunele urări ce mi s'au adus în cuvinte așa de călduroase și măgulitoare și sunt fericit că am plăcutul prilej a ridica paharul meu pentru prosperarea meren crescândă a portului Constanța și pentru fericirea șcumpilor noștri dobrogeni.

RUGĂCIUNE

*In noianul necredinței
Și robiți trufiei,
Dă-ne 'ndemnul pocăinței,
Doamne al-tăriei !*

*Și în luptă cu durerea
Și cu patimi sute,
Intărește-ne puterea,
Unite-născute !*

*Voia Ta pe noi ne'noață
Ca un bun părinte,
Dătătorule de viață
Și Duhule-sfinte !*

*Și în suflete coboară
Indurarea-ți toată,
Cea-deapururea-Fecioară,
Maică-prea-curată !*

ROZMARIN

NU MAI PLÂNGE...

Grele vremi și grea povară
Peste noi și biata țară,
Moș Ioane din Seimeni!
După ani de pribegie
Casa ți-o găsiși pustie,
Câmpul—bîrueni.

Ți-i ograda năruiță,
In coșar tu n'ai o vită,
N'ai un câine 'n bătătură.
— Of, așa-i, așa-i nepoate,
Cum se duseră cu toate,
Par'că nici nu fură...

Rău te scurmă 'n suflet dorul,
Ca să-ți vezi din nou feciorul
Cel voinic ca un stejar;
Dar ți l-a 'nghițit mormântul,
Crucea lui o bate vântul
La Topraisar.

Biata noră și nepoții
Azi îndură greu cu toții
Griji, necazuri și nevoi.
Nu-i mâncare, nu sunt lemne,
C'au venit acum, pe semne,
Zilele de-apoi.

Greu la deal și greu la vale!
Care-i rostul vieții tale,
Biet bătrân cu pașii rari?
Cați zadarnic spre icoane —
Nu mai plânge, Moș Ioane
Din Seimenii Mari.

ION BENTOIU

IDILĂ DIN MUNȚI

de

H. HEINE

I

În coliba de pe munte
Locuște un miner.
Brazii verzi loșnesc în noapte,
Luna strălucește 'n cer ;

Iar în jilțul din colibă,
Minunat în flori cioplit,
Fericit e cine șade —
Și-s chiar eu cel fericit.

Pe un scaun stă copila
De genuchi-mi rezemată,
Ochii sunt ca două stele,
Gura ei înpurpurată.

Blînde, stelele albastre
Mă privesc în ochi senin,
Ea șiret pe gură pune
Albul deget ca de crin.

Muma fetei nu ne vede,
Fusu 'n mîna ei se sbate,
Iară tatăl din chitară
Cîntă cîntece uitate.

Mititica-și moaie glasul
Și vorbește pe șoptite ;
Pîn'acum îmi spuse dînsa
Multe taine negrăite.

„Vai, de cînd mătușii mele
 I-a fost dat și ei să moară,
 Nu mai mergem nici la Goslar,
 Cum mergeam odinioară.

Noi suntem așa de singuri
 Pe 'nălțimile pustii!
 În zăpadă iarnă 'ntreagă
 Suntem îngropați de vii.

Mă muncește strașnic frica,
 Inima nebună-mi bate,
 Cînd colindă 'n miez de noapte
 Duhurile necurate“.

De cuvîntu-i speriată
 O cuprind acum fiorii,
 Cu mînuțele-amîndouă
 Iși astupă ochișorii.

Fusul sfîrîie 'n colibă,
 Brazii verzi loșnesc afară
 Și duios răsună 'n noapte
 Vechiul cîntec din chitară.

— „Teamă n'ai, copilă dragă,
 De strigoi și vrăji haine —
 Stol de îngeri zi și noapte
 Stau de veghe lîngă tine“.

II

Bate bradul la fereastră
 Cu lungi degete 'nverzite;
 Din înalt tăcuta lună
 Blînde raze ne trimite.

În odaia de culcare
 Doarme tatăl, doarme muma.
 Veseli înșirînd nimicuri
 Doar noi doi stăm treji acuma.

— „Că te rogi ades la Domnul
Eu nu cred, orice mi-ai spune;
Tremuratu' buzei tale
Nu e semn de rugăciune.

Recea buzei tremurare,
Cînd o văd, mă 'nfricoșază,
Însă teama mi-o gonește
Dulcea ochiului tău rază.

Mă 'ndoesc că porți în suflet
Al credinței drept cuvînt.
Spune, crezi tu oare 'n Tatăl,
Crezi în Fiu și 'n Duhul Sfînt ?”

— „Cînd mă alintam la mama
Pe genuchii ei călare,
Eu credeam adînc în Tatăl
Cel nespus de bun și mare.

El din plin zidi pămîntul
Și pe om stăpînitor,
Luna, soarele și aștrii
Le-a pornit pe drumul lor.

Cînd creștui apoi mai mare
Și 'ncepui mai mult să știu,
Cu 'nțeleaptă judecată
Am crezut atunci și 'n Fiu.

El a fost acela, care
Ne-a 'nvățat ce e iubirea
Și primi cu multe chinuri,
Drept răsplată, răstîgnirea.

Azi sunt om cu carte multă,
Străbătut-am mult pămînt.
Și din inima-mi întregă
Cred acum și 'n Duhul sfînt;

Căci făcu minuni și face,
 Incărcîndu-se de glorii
 Și pe sclavi din jug îi scoase,
 Nimicînd asupraitorii.

El gonește rele neguri
 Și nebuna nălucire,
 Ce mereu înveninează
 Veselie și iubire.

Cavaleri armați o mie
 Are 'n juru-i Duhul sfînt,
 La porunca lui stau gata
 Plini de loc și de avînt.

Steagul lor se 'nalță mîndru,
 Scot din spede scînteieri
 N'ai vrea tu să vezi, copilă,
 Așa mîndri cavaleri?

Mă sărută, mă privește
 Și m'ascultă, căci eu sînt
 Unul dintre cavalerii
 Cei aleși de Duhul sfînt.

III

Sol tăcut, alară luna
 Printre brazi se furișază,
 Lampa noastră obosită
 Doar abia mai luminează.

Blind lucesc doi ochi albaștri
 Cu lumina lor curată,
 Ard în pară obrăjorii —
 Și grăește mîndra fată :

— „Din mincări ne fură noaptea
 Duhuri negre uneori :
 Ce 'ncuem în ladă seara,
 Nu se mai găsește 'n zori.

De pe lapte iau smintina
 Duhuri rele și păgîne,
 Iar pisica vine 'n urmă
 Și mănîncă ce rămîne.

Și pisica-i vrăjitoare,
 Căci pe timpul cel cumplit
 Ea se urcă noaptea 'n munte,
 Sus la turnul părăsit.

Un castel a fost acolo,
 Plin de fală și plăceri,
 Petreceau în strălucire
 Paji, femei și cavaleri.

Un blestem de vrăjitoare
 Biet castel, căzu pe tine —
 Astăzi cîntă cucuvaia
 Printre tristele-ți ruine.

Însă zise vrăjitoarea:
 „Doar cuvîntul cel vrăjit,
 Spus la ceas de noapte tainic
 Și la locul potrivit,

Va prefăce iar ruina
 În castel plin de plăceri;
 Vor petrece iar într'însul
 Paji, femei și cavaleri.

Cel ce va grăi cuvîntul
 Va fi domn cum altul nu-i,
 Iar trompete și chimvale
 Vor cînta mărirea lui“.

Înfloresc pe mica gură
 Dulci icoane din povești
 Și din ochii ei albaștri
 Îsvorăsc lumini cerești.

Peste mâini îmi înfășoară
 Părul ei cel auriu,
 Degetele mi le-alintă
 Ș'apoi tace 'ntr'un tîrziu.

În odaia liniștită
 Totu-mi pare cunoscut,
 Lucrurile-acestea toate
 Par'că le-aș mai fi văzut.

Ceasul murmură. Chitara
 Prinde singură să cînte,
 Pe cărări de vis acuma
 Gîndu 'ncepe să s'avînte.

Iată ora potrivită,
 Iată locul potrivit
 Și-mi alunecă pe buze
 Chiar cuvîntul cel vrăjit.

Vezi, copilă, miezul nopții
 Își înclină neagra-i frunte,
 Rîu și brazi în freamăt mare
 Au trezit bătrînul munte.

Din adîncul lui răsună
 Cînt de voci și de chitară
 Și răsar nenumărate
 Mîndre flori de primăvară

Flori străine, minunate,
 Agitîndu-se 'mpreună,
 Își amestecă parfumul
 Strînse 'n patimă nebună.

Trandafirii, flacări roșii,
 Sparg întinderea luminii,
 Ca săgeți de vii cristale
 Către cer se 'nalță crinii.

Viu arzînd lucesc în slavă
 Stele mari cît mîndrul soare,
 Crini 'n albele potire
 String a razelor splendoare.

Iară noi mai mult ca toate
 Ne-am schimbat în astă vară:
 Facile, aur și lumină
 Pretutindenii ne 'nconjoară.

Tu, copilă, ești prințesă
 Și coliba cea de ieri
 E castel în care cîntă
 Pași, femei și cavaleri.

Și eu sunt stăpîn pe tine,
 Pe castel și toate cele,
 Iar trompete și chimvale
 Cîntă imn mării mele!

ION BENTOIU

BĂJENARII

Lui moș Tudor Trufașu din Seimeni.

Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul...
Pe drumuri vechi, sau drumuri nebătute,
Ei au pornit în care ca 'n ređute,
Cu patru boi, cu doi, sau cu niciunul
Lăsând nimic în urmă decât tunul.

— Veniți de unde? Ei răspund : din jos.
— Și încotro? Și îți răspund : în sus.
Atâta știu și-atâta au de spus,
Și carul scârțâie la osii ros
Căci ei se duc în sus și vin din jos....

Copiii dorm și mama mare mână.
Pe jos cei cari sus nu mai încep.
De roată două capre și un țap.
In putinei nici urmă de smântână.
Copiii dorm și mama mare mână.

Din Dobromir, Adam-Clisi, din Calfa,
Ei au plecat de patru săptămâni,
Fără să știe unde fi-vor mâni
Ca să-și înceapă iară, dela alfa,
Viața lor din Dobromir, din Calfa.

Scoboară drumul și-apoi iară urcă
Și urcă într'una și din nou scoboară ;
Mai e până 'n Seimeni numai o moară,
Dar pân' la Țaș-punar mai au de furcă....
Scoboară drumul și-apoi iară urcă.

Vorbesc cu ei în foşnet lung porumburi
 Aşa cum au lăsat şi ei acas':
 Dar nu e timp acum de popas:
 Prin Gura-Dobrogii sunt negre dâmburi
 Şi nu mai e nici şoaptă de porumburi.

Dar, cum e noapte-acum, au să se enlee.
 Tot n'au nimic nici astăzi de mâncat;
 Şi mâni or fi la cină în vr'un sat,
 Căci tot mai au o lună până 'n Tulce
 Şi, cum e noapte-acum—au să se enlee.

Înţepă vântul; însă Carul-mare
 De-un ceas pe ceruri osia-şi indoaie;
 Or sta cât timp nici vorbă nu-i de ploaie,
 Cum stau pe Calea Robilor popoare
 Şi, or porni şi ei cu Carul-mare.

Şi-aşa, din sate 'n sate, băjenarii
 În scârţâitul carelor, alene,
 Hălăduesc pe drumuri dobrogene;
 Merg să-şi aşeze 'n altă parte larii
 Şi, merg fără s'ajungă băjenarii...

Dragoş Protopopescu

Cernavodă, 7 Septembrie 1916.

VORBEȘTE TOMIS

E noapte 'n Tomis, noapte demonică acum....

*Se stinge cea din urmă nuanță de parfüm,
Căci neagra cavalcadă turanică și vântul,
li spulberă 'n cenușe și faima și pământul.
E noapte grea în Tomis — și nimeni nu ne spune
Mai jalnic ca Ovidiu durerile nebune
Sădite 'n brazda arsă a țarinei de ieri...
Azi nu mai bate vântul anticei primăveri
Ce-și trimetea pe valuri miresmele de flori
Din Sudul plin de soare cântat de atâtea ori,
Și nu mai vezi pe 'ntinsul imaculat de mare
Plutind solemn corăbii cu mirt din țara 'n care
S'a revărsat lumina mai vie 'n omenire;
Nu-și mai trimit nici cedrii fiorii de iubire
Spre 'mbătrânitul Tomis... Plâng nopțile acolo,
De jale-i sfâșiată și luna lui Apollo;
Iar stelele-și aruncă pe Tomis, din neant,
Insângerate lacrimi în loc de diamant.*

*Dar se așteaptă ziuă pentru Latini să fie;
S'o zdruncina infernul atunci din temelie,
Or rătăci barbarii de-otăta strălucire
Gonind mai lași ca Iuda. Nebiruita fire
Infrântelor lor hoituri tărie să le dea
Să fugă; iar urgia cu biciu de foc să-i iea!
Și dibuind în calea pe care or vrea să plece,
Lumina să-i orbiască, iar marea să-i înnece!*

Mongolicele stârvuri și ele vor porni
 Din țarinele noastre când se va face zi:
 Iși vor lua chiar duhul ce-a profanat pământul
 Sfințit cu oseminte romanice și-avântul
 Atâtor legioane, a căror umbre mari,
 Odihnă n'au să doarmă alături de bulgari.
 E jale mare 'n Tomis și 'n Scythia la fel
 O floare nu-i din câte ne 'nduioșă în el
 Neveștedă. Pe drumuri, cruci răsădite sunt,
 Sub care dorm martirii... Doar ele pe pământ,
 Mai străjuiesc durerea sfințiilor eroi
 Ce-așteaptă răzbunarea cumplită dela noi.

Al nostru, spun bulgarii că nu mai e nimic
 În Tomis; iar prin jaful și crimele lor zic,
 Că primenesc pământul trudit și vor rămâne
 Stăpâni pe metropola ogoarelor române!

.....
 Ce tristă geme marea rostogolind furtuna
 În portul plin de tidve ce râd hidos, când luna
 O clipă re'nnălțată dintr'un nocturn potir,
 Iși vede înfinitul — un jalnic cimitir!

Veniți de-aprindeți torțe galerelor cu mirt
 Eroii! Veniți, căci smirnă v'aduc din golful Syrt,
 Și cântece, pe care le plâng coralierii
 De se 'nfioară marea... Stăvesc corăbierii
 În cinstea desrobirei și-a inimei zdrobite
 Cântând, epoci de aur în marmoră trăite,
 Ca mărturie sacră de-un millenar reziduu,
 Căci pentru voi în Tomis, trăia în bronz Ovidiu.

1907

GEORGE DUMA

REVERIE ANTICĂ

Era senină noaptea și apele senine
Purtate de zefiruri pe tremurul lor lin
Corăbii călătoare cu pânzele latine
Treceau tăcut prin umbră pe Pontul Euxin.

Iar Scythia minoră cu țărmuri ruinate
Visa o «pax romana» sub focul viu din stele;
Cu negre ziduri Tomis, antica ei cetate,
Păzia latinitatea de seminții rebele.

Și singur lângă straja ce sta ea 'n bronz turnată
Invăluit în manta-i Ovid privia în port
Catargele-adormite și marea legănată
Și 'ncet scanda în versuri un epitaful de mort:

«Acel ce zace-aice, prin geniul său zdrobit
E Naso, cântărețul iubirilor duioase.
Drumetele, de 'n viață iubirea ai einstit.
Șoptește: fie-i țărna ușoară peste oase».

De-odată Caucazul străfulgeră 'n lumină!
Căldări de ghiată, piscuri și codri vechi și mari
Răsar din neguri albe sub recea lună plină
Și marea cu corăbii și porturile rari.

În lacuri de lumină se scald'acum Diana.
Infiorat tresare nemărginitul Pont,
Căci peste-al mării tremur așterne Cosânziana
Un drum de-argint din Tomis și pân'la orizont.

Și cum privia poetul de sus, de lângă turn,
Măreata feerie a nopții înstelate,
El pare dus cu gândul în veacul lui Saturn;
Ca 'n vis ascultă marea cum cântă sub cetate.

Era senină noaptea și apele senine...
 Purta-te de zefiruri pe tremurul lor lin,
 Corăbii călătore cu pânzele latine
 Treceau tăcut sub lună pe Pontul Euxin.

«Frumoasă ești, o! Tomis, a Scythiei cunună!»
 Soptește-acum în lacrimi poetul cel străbun.
 E vis sau e aieve? Dar din argint de lună
 El vede cum răsare bătrânul zeu Neptun.

Se 'naltă din adâncuri în dreapta cu trident
 Și algele-i atârnă din creștet și din barbă;
 El spune-o profeție privind spre occident,
 În jur îi sar delfinii, iar marea stă să fiarbă.

«Cetate a durerii pe întristat pământ!
 Ți-or spulbera barbarii penajii tăi din vatră!
 N'o rămânea din tine nici piatră peste piatră!
 Vei ști ce e picirea și spulberul în vânt!

Dar mândră vei renaște, ca Phoenix din cenuse,
 Metropolă măreată în Pontul Euxin
 Când munții revărsa-vor spre-a tale vechi cătușe
 O nouă seminție din sângele latin».

A zis. Și în adâncuri se enfundă bătrânul.
 Iar Orele în goană zburan în spre abis.
 De trandafiri tot cerul și 'nflăcărează sânul...
 Poetul sus pe ziduri sta tot pierdut în vis.

Era senină ziua și apele senine...
 Purta-te de zefiruri pe tremurul lor lin,
 Corăbii călătore cu pânzele latine
 Treceau voios sub soare pe Pontul Euxin.

B.

UN GLAS IUBIT

*Din sbuciumarea asta necurmată
Un glás iubit mă chiamă blând pe nume
De-abia-l mai recunosc,—și altă dată
Doar el erà norocul meu pe lume.*

*Din câtă depărtare nu străbate
Pe când eu mă cufund mereu în vreme!
Tot mai încet și 'n veci tot mai departe
Iubitul glas încearcă să mă cheme.*

*Și eu mă pierd... O, scumpă nălucire,
Imagine de-a pururi adorală,
Nu te curma cu dulcea amintire
A 'ntregului noroc de altă dată.*

ROZMARIN

PROECŢE, CUVINTE ŞI GESTURI BULGĂREŞTI DIN TIMPUL MARELUI RĂZBOIU

S'au exprimat nedumeriri în privinţa motivelor cari au determinat pe Turcia să ia parte la războiul mondial, ea care nu fusese în stare să facă faţă războiului balcanic şi care în 1914 eră cu totul redusă şi extenuată. Cu toate acestea, Turcia n'ar fi putut rămâneă neutrală în conflictul armat dintre cele două grupări de Puteri europene.

Politica tradiţională panslavistă, cu tendinţa de a pune mâna pe Constantinopol şi Strâmători şi de a transformă Marea Neagră în lac rusesc. — politică reluată de Sazonoff şi aprobată, fără rezervă, chiar şi de liberalii lui Miliucoff, — explică şi chiar justifică gestul Turciei. Constantinopolul şi Strâmtoarele erau, cum sunt şi astăzi, puncte de intersecţie şi, deci, de ciocnire a unor mari sfere de interese politice şi economice; şi oamenii cari aveau, în 1914, răspunderea conducerii în imperiul senilului Mehmet V erau liberi să aleagă între perspectiva desfiinţării politice a patriei lor europene, pe care le-o puneau înainte tendinţele politice externe ruseşti, şi între cealaltă perspectivă, a simplei exploatari economice, plină de prevenţiuni şi cu aparenţe chiar protectoare, pe care le-o înfăţişau năzuinţele Germaniei de infiltraţiune şi extindere în Orient; ba chiar, drept vorbind, acei oameni politici ai Turciei, alegând a doua alternativă, n'au făcut, din punctul de vedere al datoriei lor, cea mai rea alegere.

Dar Bulgaria?... Ce motive a putut avea Bulgaria, — motive binecuvântate, — ca să se alăture Puterilor Centrale în războiul care a sângerat lumea?!..

Iată o întrebare cu răspuns mai complicat.

Din capul locului, trebuie să recunoaştem că motivul determinant pentru atitudinea Turciei, nu e lipsit de valoare nici pentru a explica, în parte cel puţin, şi atitudinea Bulgariei. *O stăpânire rusească, deplină şi bine asigurată, la Constantinopole şi Strâmători, aproape nu se poate concepe fără stăpânirea unei zone teritoriale pe malul apusean al Mării Negre.* Din acest punct de vedere, politica externă şi acţiunea militară, de două ori seculare, ale Imperiului moscovit înfăţişă nu numai pentru Turcia şi Bulgaria, ci şi pentru noi, Români, — o gravă primejdie. Comerţul nostru extern ar fi fost de sigur stingherit [cum mai ales suntem ţară agricolă exportatoare, ca şi Rusia], *şi chiar integritatea noastră teritorială ar fi putut fi serios ameninţată, cel puţin în direcţiunea Dobrogei.* Cât despre Bulgaria, ea ar fi putut, într'adevăr, să aibă soarta pe care i-o întrevădea fostul prim-ministru Radoslavoff într'o convorbire cu colonelul american Emerson: „*Dacă Rusia ar reuşi să parvină la Constantinopol prin Dobrogea, noi ar trebui să ne resignăm a deveni sau o regiune complectamente rusească, sau un Stat-tampon*”; ceea ce îndreptăţă concluzia sa: „*Bulgaria independentă nu va consimţi niciodată la luarea în stăpânire a Constantinopolului de către Ruşi*”. Şi, am putea adăoga noi, cu atât mai puţin Bulgaria avea să consimtă la ocuparea Constantinopolului de către Ruşi, cu cât ea însăşi avea veleităţi de stăpânire asupra mării cetăţi, veleităţi înfrânate, în 1912, prin poticnirea dela Ceatalgea, dar la care ea n'a renunţat niciodată. Mirajul bizantin a turburat în toate vremurile minţile barbarilor navalitori în Imperiul de Răsărit, începând cu Goţii şi prinţii Waregi ai Kievului; iar Bulgarii de astăzi, cum vom vedea, sunt prea mândri de descendenţa lor turanică, pentru a nu-şi aduce aminte în fie-ce moment că cucerirea cetăţii lui Constantin a fost secolii de-a rândul ţinta sforţărilor lui Crum, Simion şi altor ţari din dinastiile cari au condus, după Asparuch, hoardele „glorioşilor” lor străbuini.

Dar numai teama de cucerirea Constantinopolului şi Strâmtoarelor de către Ruşi, oricât de justificată, nu explică pe deplin întreaga atitudine a Bulgariei în ultimul război şi mai puţin încă diferitele ei manifestări. Alte motive, alte tendinţe şi alte sentimente s'au adăogat la această teamă, motive, tendinţe şi sentimente pe care Bulgarii le-au dat pe faţă, luând drept definitive

unele faze trecătoare ale marelui conflict. Bulgarii și-au descoperit astfel tot sufletul, cu toate cutele și ascunsurile lui, și descoperirea făcându-se cu impulsivitatea primitivului ce se crede stăpân pe situații și pe vremuri, a dat la iveală manifestări surprinzătoare pentru unii și interesante pentru toată lumea.

Astfel, ei au început a se mândri cu fina lor diplomatie, care le-a permis să „prostească” pe reprezentanții Ințelegerii, până în ultimul moment, făcându-i să creadă în promisiuni mincinoase și în speranțe deșarte; au început apoi a mărturisi că ambiția lor n'a fost numai de a nu se lăsa înghițiți de marea lor „Protectoare”, ci și aceia de a înghiți ei pe alții și de a juca un rol covârșitor în Balcani, întemeind o „Bulgarie-Mare”, care să înglobeze toate provinciile sârbești dela Răsăritul Moravei, Dobrogea românească — „leagănul națiunii bulgare”, — Salonicul grecesc — „Betleemul bulgar”, — cu eșire la Marea Neagră, la Marea Egee și la Marea Adriatică, în legătură imediată cu Austro-Ungaria în partea Dunării dintre Timoc și Morava; în sfârșit, când au socotit partida câștigată, au spus-o pe față, fără înconjur, că ei se cred poporul chemat a civiliza Răsăritul european prin exterminarea popoarelor vecine, nevrednice de a mai trăi pe fața pământului, îndeplinind astfel o înaltă vocațiune istorică, de mare însemnătate mondială... Toate acestea erau motive, aspirații și sentimente ce nu aveau nimic aface cu teama înstăpânirii rusești la Constantinopol și care au influențat deopotrivă atitudinea provocatoare și acțiunea războinică a vecinilor noștri dela Miază-zi în tot cursul desfășurării războiului mondial.

* * *

D-l Victor Kuhne, un bun cunoscător al Bulgarilor și al Slayilor în general, a publicat de curând la Lausanne, sub titlul „*Bulgarii zugrăviți de ei înșiși*”, o carte foarte interesantă prin bogăția materialului adunat din discursurile și interviurile oamenilor politici bulgari, din articolele apărute în ziarele numeroaselor partide politice bulgărești, din corespondențele adresate dela Sofia ziarelor germane, austriace și ungurești, din cuvântările ocazionale ale delegaților trimiși la Berlin, Viena și Budapesta și la diferite congrese ținute în țările neutrale, din informațiunile date presei de agenții diplomatici bulgari, într'un cu-

vânt, din toate manifestările publice ale oamenilor de Stat, publiciștilor și savanților din regatul vecin¹⁾.

Spicuiind în mulțimea citatelor textuale din prețioasa carte a d-lui Kuhne, — atât de favorabil apreciată în prefața d-lui Auguste Gauvain dela *Journal des Débats*. — vom dobândi o temeinică documentare pentru unele manifestări bulgărești, care și altminterlea n'au trecut neobservate, iar noi, Români, vom înțelege mai bine, în forma lor cea mai autentică, ce fel de sentimente însuflețeau și poate încă însuflețesc pe Bulgari față de noi.

Dela început, însă, ca chestie de metodă, credem că nu strică să prezentăm, pe scurt, situația politică din regatul vecin în ajunul războiului mondial, mai ales că această situație s'a menținut, aproape neschimbată, în tot cursul duratei lui.

* * *

E o eroare fundamentală a tuturor celor cari au avut sau au încă iluzii despre Bulgaria; de a considera, în viața politică bulgărească, numai *etichetele* și de a nu cerceta îndeajuns *fondul* ce se ascunde sub ele.

«Trecând dela cea mai josnică robie la viața parlamentară europeană, — zice d. Kuhne, — Bulgaria a adaptat acest mecanism politic, atât de delicat, mediului și obiceiurilor sale, într'un chip ce nu se mai întâlnește nicăierea. Numai în câțiva ani de viață independentă, Bulgaria avea deja partide politice etichetate europenește. După treizeci de ani, divergențele, în chestiunile de politică internă, au dat naștere la zece partide organizate, — și astăzi sunt tot atâtea».

Aceste partide s'au format pe rând, cu scopul de a combate abuzurile de putere și corupția celui care se găsea la cârmă, adoptând, firește, totdeauna un program mai avansat și supralicitând pe adversari în privința reformelor de înfăptuit. Astfel, vechii conservatori, — „ciorbagii” — cari au guvernat la începutul regimului parlamentar bulgăresc, au fost răsturnați de liberalii lui Stambuloff; democrații, o fracțiune liberală, s'au organizat ceva mai târziu, ca să combată regimul anti-liberal al liberalilor, degenerat într'o tiranie de nesuferit; la rândul lor, de-

1) «Les Bulgares peints par eux mêmes», documents et commentaires recueillis et redigés par Victor Kuhne; préface de Auguste Gauvain. Librairie Payot et Cie, Lausanne, Paris, 1917.

mocrației și-au asigurat o tristă celebritate prin lipsa lor de respect pentru libertățile cetățenești, și în special pentru libertatea electorală¹⁾; și atunci aceste grupări s'au mai fărâmițat în fracțiuni, chipurile tot mai avansate, fiecare cu programul, șeful și organul său de publicitate: — progresiști, socialiști-reformiști și socialiști-exremi; — iar în acest timp poporul bulgar, el însuși, șiret și bănuitor, s'a mulțumit să ceară totdeauna poliției, sub toate regimurile și în toate aspectele, numai foloase personale, materiale și imediate.

Cu drept cuvânt, (Guérin-Songeon²⁾), istoricul binevoitor al Bulgariei, observă că a fost un pas nesocotit de a chema pe cei 1.500.000 de țărani, cari n'au auzit niciodată vorbindu-se de Stat, ca să dea Statului guvernanți buni.

«Alegerile» — zice el — «aveau să aducă fatalmente omnipotența unui partid: imediat partidul avea să încredințeze oamenilor săi toate sarcinile importante; și atunci administratorii țării nu aveau să mai cogăte la interesele ei, ci numai la ale celor din clanul lor, tiranizându-și adversarii: iar rezultatul avea să fie: *corupție generală, violențe necurmate, dezunire...*»

* * *

Iată care sunt grupările politice bulgărești, după dispariția vechiului partid conservator, — al „ciorbagiilor“ — și fragmentarea partidului, zis liberal, al lui Stambuloff:

1) *Grupul germanofilului Radoslavoff*, o fracțiune a partidului stambulofist, având ca organ de publicitate *Narodni Prava* (Drepturile poporului);

2) *Grupul avocatului Toncess*, altă fracțiune a aceluiași partid, reconciliată cu precedentă de către însuși țarul Ferdinand, pentru colaborare la guvern pe timpul războiului;

3) *Grupul „adevăraților stambuloviști“*, a treia fracțiune liberală, de sub șefia lui *Ghenadieff*, cel mai însemnat orator, cel mai abil politician, dar și cel mai compromis în tot felul de afaceri veroase, având legături cu organizațiile patriotice macedonene și făcând parte și el din „marele guvern“ războinic;

1) Din 4 căși erau în Sобрание sub liberali, au ajuns la 170, prin nemulțumite prestații electorale, după ce au căștigat guvernul.

2) R. P. Guérin-Songeon; «Histoire de la Bulgarie», Préface de Schlumberger, Paris, 1913, p. 352.

4) *Grupul democrat*, recunoscând de șef pe Mălinoff, avocat din Sofia, și având ca organ de publicitate *Preporet* (Steagul);

5) *Grupul popular zis și național* („narodniaci“), considerat într-o vreme ca cea mai puternică organizație politică, sub șefia lui *Ivan Gheșeff*, succesorul lui Stoiloff, om politic de oarecare valoare personală, cu tact și experiență, dar fără destulă energie, reprezentat prin ziarul *Mir* (Lumea);

6) *Grupul rusofil al liberalilor-progresiști* (foștii țancofiști) având de șef pe cunoscutul *Daneff*, al cărui organ de publicitate, *Bulgaria*, a încetat de câțiva ani și care a evoluat în politica sa tradițională, declarând că „amiciția rusă nu mai există“;

7) *Micul grup al democraților-radicali* de sub șefia lui *Neiciu Tanoff*, având numai patru reprezentanți în Söbranie;

8) *Grupul agrarian al lui Stambuliski* (acum la putere), care se pusese în conflict cu Regele Ferdinand din cauza ideilor sale pacifiste, dar care totuși a votat toate creditele de războiu cerute de guvernul Radoslavoff... „nu pentru guvern, ci pentru țară“;

9) *Grupul socialiștilor-largi* („șiroki“), condus de *Sakázoff*, care a sprijinit fără nicio rezervă politica războinică prin ziarul său *Narod* (Poporul); și, în sfârșit,

10) *Grupul socialiștilor-strâmți* („tesni“) de sub șefia lui *Blajoeff*, care prin ziarul său *Rabotniceski Vestnik* (jurnalul muncitorilor) s'a declarat din principiu contra războiului, dar, se înțelege, numai când a adus vorba despre „imperialismul englez“ și despre „politica de cucerire rusă“.

Vom mai menționă dintre politicienii de marcă pe vicepreședintele Söbranei *Momčiloff*, pe democrații malinoffiști *Liapceff*, turcofil, (despre care Karaveloff spusese cândva că „mulge vaca care dă mai mult lapte“), *Magiaroff* și *Takeff*; pe adevăratul stambuloffist *Petcoff*, care luase, în cele din urmă, locul talentatului, dar prea compromisului Ghenadieff, în guvernul prezidat de Radoslavoff; pe „narodniacul“ Boris Vazoff, pe „agrarianul“ Dimitroff și pe subșeful „șirokilor“ Pastukoff... Vom menționă de asemenea și cele câteva organe de publicitate zise „independente“, — în realitate mai mult sau mai puțin în so'da și în serviciul guvernului, — și anume: „*Dnevnik*“ (Ziarul), „*Útro*“ (Dimineața), „*Zaria*“ (Aurora), „*Kumbana*“ (Clopotul) și *Balkanska Pošta* (Curierul Balcanilor)... Și astfel vom fi enumerat aproape

complect toate organizațiile în care poporul bulgar se poate înrola, toți inspiratorii lui politici mai de seamă și toate fântânile intelectuale din care se poate adăpa.

* * *

Mai rămâne un factor important în viața publică bulgară: *Coroana, Țarul Ferdinand de Coburg*, cu care am fi putut începe... „a tout seigneur...!” și care nu poate fi în niciun caz ignorat.

Ales la 7 Iulie 1887, el se găsea după trei zile la Rusciuk, pe teritoriul bulgar, cu toată împotrivirea Rusiei, care nu voia să-l recunoască. În haosul lăsat de predecesorul său expulzat, — Prințul de Battemberg, — el continuă de a doua zi politica aventuroasă și virulentă a lui Stambuloff:

«Stambuloff îi era indispensabil» — observă Guérin Songeon ¹⁾ — «Mărimea și spațiul acestui Warwick al Balcanilor constituiau o strajă prețioasă pentru Coroană... Astfel, Ferdinand se văzu nevoit să suporte contactul acestui om odios, dar necesar... Având în gradul cel mai înalt sentimentul utilului, el a căutat cu răbdare mijloacele cele mai bune de a întoarce spre binele principatului *patimile politice și poftele individuate* ale supușilor săi».

În ce chip a făcut Ferdinand de Coburg această întrebuire de *patimi* și de *poft*e spre binele principatului, ne-o spune lămurit 'd. Kuhne ²⁾:

«Căzut într'un mediu primitiv, într'un mediu de burghezie provincială, incultă, sălbatecă, neîncredătoare și nesociabilă, Coburg își propuse ca sarcină, din prima zi, să zorească educațiunea societății bulgare, cel puțin a celei din Sofia. I se părea, într'adevăr, necesar de a o face, măcar în măsura care să poată da Curții sale un auturagiu și Sofiei aspectul unei capitale. Și întreprinse această educațiune după ideile ce importă în Bulgaria cu uniformă sa de husar ungur».

Cu o grabă febrilă, Ferdinand de Coburg, puse să se dărâme binalele și chioșcurile micii burgade turcești care era Sofia și să se croiască bulevarde largi, cu edificii moderne, iar pe de altă parte se aplică a improviza cât mai iute posibil „înalta societate” bulgărească.

Emanciparea societății vechi, patriarhale, trebuia, negreșit,

1) «Histoire de la Bulgarie», p. 377-380.

2) «Les Bulgares peints par eux-mêmes», p. 210-252.

bruscată, și transformarea vieții economice a Bulgarului, parcimonios de felul lui, activată, — ceea ce nu se putea face decât cu banii Statului.

«Intr'adevăr, numai în câțiva ani, Sofia s'a transformat și s'a împopotonat cu palatele burghezilor îmbogățiți din furniturile Statului și cu vilele miniștrilor și generalilor, ieri fără gologan, milionari peste noapte. Și, închiaburită, grație protecției Curței, toată această lume nouă, deși divizată în partide politice, se alipi de Curte, izvorul binelui și al răului»...

Debutul acestei corupțiuni trebuie căutat în primii șapte ani ai domniei lui Ferdinand de Coburg (1887—1894).

«Această epocă a furnizat Bulgariei generațiunile de intelectuali cele mai imorale, poporului bulgar funcționarii cei mai corupți, Curței o mulțime de curtezani din toate clasele societății, — agenți docili, buni pentru orice întreprindere, de la ministru până la spion, — și în sfârșit viața publică bulgară temperamente și o mentalitate de care nici organizațiile politice cele mai înaintate din punctul de vedere al principiilor nu s'au putut încă emancipa».

Pentru a întări legăturile cu „națiunea“, Curtea fu nevoită să exploateze organizațiile „patriotice“, începând cu organizațiunea macedoneană de comitagi, întreținută pe socoteala Statului, făcând, prin această protecție ocultă, să crească îndrăzneala acestor organizații, atât de periculoase ordinei din Balcani. Toată lumea în Bulgaria știe că mai multe crime senzaționale s'au comis sub aceleași auspicii, sub care s'au făcut atâtea averi pripite, tot atât de senzaționale...

Locotenentul de husari, urcat pe tron, introdusese la Curtea sa un protocol pretențios, având ceva din eticheta pompoasă a Habsburgilor și ceva din fastul oriental al Sultanilor. El răspândi peste tot locul în Europa, cronometrele, butonii de manșetă, acele de cravată și tabacherele de aur cu monograma princiară. Și pe lângă camarila docilă ce își formase la Sofia, — și în care primele locuri erau ocupate de urmașii lui Stambuloff, — n'a neglijat să-și modeleze oamenii de încredere, destinați să ocupe locuri în diplomatie, ca bătrânul Naciovici, Dr. Stancioff, Simion Radeff, Ciaprașikoff, general Markoff, Raicia Petroff, Paprikoff, Nicolaeff, Tantiloff, Savoff, vechiul revoluționar Iizoff ș. a., și n'a retras un singur moment protecția și ajutorul său șefilor de organizațiuni „patriotice“, ca Ghenadieff, Gherofi și Protogheroff, nici savanților de pănura lui Miletici, Ișirkoff, Arnaudoff ș. a., nici

agenților străini, ca evreul-german Kaufmann, — reprezentantul fabricii Krupp, cetățean de onoare al Sofiei! — evreului-austriac Herbst, șeful biroului Presei, etc., etc., etc... Adevărată curte orientală, cu tot arsenalul de intriganți și de intrigi, de momeli și de corupție.

E drept că, dacă încurajarea n'a lipsit, unde s'a crezut utilă, nici compromiterea oamenilor politici n'a fost uitată.

În Bulgaria, — observă d. Kuhne, — e permis să furi, nu însă să-ți ascunzi furtul!.. Mai curând sau mai târziu, abuzul, câtva timp tănuț, e intenționat descoperit, vinovații sunt dați judecății și uneori chiar judecați. Niciodată, însă, ei nu-și expiază greșeala, ori greșelile, căci Ferdinand intervine totdeauna la timp pentru a-și salva creaturile, înlănțuind astfel conștiințele pentru totdeauna.

«Cine n'a fost suspectat în Bulgaria, acuzat și judecat? — Președintele Consiliului, *Badoslavoff*, a fost trimis înaintea Tribunalului, pentru că s'a îmbogățit ilegal, în timpul ministeriatului său; Coburg i-a redat libertatea, înainte de a se fi sfârșit procesul. Șeful celei de a doua fracțiuni liberale, *Toneff*, a fost amestecat în faimoasa afacere a cumpărării vagoanelor defectuoase: el a fost acuzat, condamnat și salvat prin grația țarului Ferdinand. *Ghenadieff*, cu mult înainte de afacerea Desclausières, care i-a atras zece ani de muncă silnică, fusese adus pe banca acuzaților pentru deturnare de fonduri. — *Dr. Gudeff*, care a urmat lui Petkoff la președinția Consiliului, a sfârșit prin a fi trimis înaintea tribunalelor penale pentru furt, împreună cu toți miniștrii săi, printre cari și Ghenadiell. — Ministrul *Ivancioff*, și frate-său au fost urmăriți pentru îmbogățire ilegală. — *Generalul Raiein Petroff*, despre care se spune că de toată lumea «că n'ar fi putut să aibă nici jumătatea aceea ce are, chiar dacă s'ar li născut cu leafă de general și ar li trăit 150 de ani, fără să cheltuiască un ban», a fost de asemenea acuzat și apoi liberat, ca atâția alții, înainte de sfârșitul procesului. — *Generalul Savoff*, a fost urmărit și el pentru îmbogățire frauduloasă. — Șeful partidului național, *Gheșoff*, a fost bănuit de a fi comis abuzuri în o operă de binefacere. — Șeful liberalilor progresiști, *Daneff*, se găsește încă în instrucție judiciară pentru catastrofa din 1913, de care adevărații vinovați caută să-l facă răspunzător. — Fostul ministru demorrat *Tiapceff* a fost acuzat de abuzuri, etc., etc., etc.

În Bulgaria regula pare a fi: să treci de pe fotoliul ministerial pe banca acuzaților, iar principiul de guvernământ: «Divizează și compromite pentru a guverna!..»

* * *

Surprinsă de propria ei înălțare, pe cât de pripită pe atât de artificială, și lipsită de simțul autocriticii sănătoase, clasa superioară a Bulgariei a ajuns la cele mai extravagante concepții despre rolul ei balcanic..., european..., mondial! Masele populare, — în impulsivitatea lor nativă, despre care „Bai Ganiu” lui Alecu Konstantinoff ne dă o plastică imagină, — au suferit și ele influența acestor concepții, obliterated-și dreapta judecată ce — poate — ar fi putut să aibă, în alte condiții.

Bulgarul pare a fi, de felul lui, lăudăros și lacom, egoist și intolerant, șiret și ipocrit, prepuehnic și brutal, crud (când se simte tare) și laș (când se simte slab), — însușiri ce pot fi, cum bine observă d. Kuhne, ori caracteristicile rasei turanice, ori stigmatete îndelungatului sclavagiu. În tot cazul, multe din manifestările intelectuale și sufletești ale Bulgarului, exteriorizate cu lux de sgomot și ostentație, nu pot fi explicate după normete obicinuute ale logicei și după legete etice în general admise.

*
* * *

Minciuna, de pildă, e socotită de toată lumea ca un defect, uneori ca un păcat. La Bulgari, minciuna e o calitate, și, dacă aduce câștig, — o virtute și un semn de mare inteligență!

Oficialitatea bulgară, cum am relevat, a purtat cu minciuna, în 1915, pe reprezentanții Înțelegerii în privința intențiilor sale: o perfidie pe care oamenii de omenie ar ascunde-o, sau ar încerca să o tăgăduiască. Bulgarii, din contra, se laudă cu ea! Și — lucru ciudat — numai Ungurii, — frații turanieni! — înțeleg, prizează, aprobă înșelăciunea bulgărească și-i fac apologia.

Iată ce scrie, într'adevăr, în această privință, *Az Ujsag*, ziarul contelui Tisza, din 9 Septembrie 1916:

«Bulgaria a mințit cu perfidie. Patru zile ea a ezitat să declare războiul, cu gândul să câștige timp pentru pregătirile ei militare. Diplomația bulgară se poate astfel lăuda de duplicitatea ei. Căci nu trebuie să judecăm diplomația după actete sale, ci după rezultatele ce aceste acte aduc: succesul a justificat această tactică a ministrului de Afaceri străine Bulgar 1).

«In politica externă nu există nici morală, nici promisiune, nici cuvânt de onoare. Dacă războiul, mai la urmă, nu este altceva decât continuarea politice externe, aceasta, la rândul ei, nu

1) Nu știm dacă autorul își mai menține părerea și mai ales dacă ministrul Afacerilor străine bulgar e și acum măgulit de acest compliment al lui «Az Ujsag»!

este decât o introducere la războiu, prin mijloace mai dulci. Nu numai totul e permis în timp de războiu, dar avem chiar datoria de a pune în mișcare toate mijloacele potrivite pentru a asigura victoria. Este permis a suspicioasă, a simula, a induce în eroare. Natural, aceasta nu e treaba gentlemanilor: dar cine vrea să rănăie gentlemen, să nu facă diplomație!»

Se poate — mai știi! — ca, uneori, în diplomație, minciuna să prindă bine; dar diplomația de impostură nu poate fi de sigur cea mai bună diplomație. În tot cazul, ea degradează și omul și poporul care o face.

O anecdotă pretinde că Czernin se plimbă într-o după amiază cu Radeff la șosea, în București, înainte de intrarea noastră în acțiune. Diplomatul bulgar povestește celui austriac nu mai știm ce prăpăstii. Czernin se mulțumii a-i răspunde zâmbind, pe un ton familiar: «Eu cred că nici eu nici d-ta n'avem ștofă de diplomați: eu, pentru că nu știu să mint niciodată, — d-ta, pentru că niciodată nu știi să spui adevărul!»

* * *

O altă însușire bulgărească, comună și aceasta „fraților“ Unguri, e *megalomania*.

În această privință ne facem o idee din rolul ce-și atribuiau Bulgarii în războiu și din închipuirea ce-și făceau despre glorioasele lor fapte de arme.

Astfel, după *Narodni Prava* din 5 Decembrie 1915, „*intervenția Bulgariei a făcut pe Asquith și pe Grey să-și piardă capul; nimic din rațoelile de altă dată nu le-a mai rămas; socotelile li s'au încurcat cu desăvârșire*»...

La 8 Ianuarie 1916, ministrul Petkoff scria în *Berliner Tageblatt*, că „*prin intervenția sa, Bulgaria a grăbit sfârșitul acestui grozav războiu și a decis de victoria Puterilor Centrale*“.

Independentul *Dnevnik* din 9 Septembrie 1916 scotea în lumină rolul primordial al Bulgariei în desfășurarea războiului, iar oficiosul *Narodni Prava* din 24 Octombrie scria că „*luarea Constanței prevestea sfârșitul războiului european, de oarece Quadrupla ar fi pierdut orice speranță de succes*“.

După două zile, același *Dnevnik* vede în luptele din Dobrogea „*începutul sfârșitului războiului european*“, și același

Narodni Prava constată cu mândrie că „*acest război a fost definitiv câștigat în Dobrogea*“, — firește de Bulgari!

Vice-președintele Sobraniei, Momciloff, scria în *Neues Wiener Journal* din 5 Ianuarie 1916 că „*armata bulgară a devenit, după ultimele victorii, atât de puternică, încât Antanta ar avea nevoie de două milioane de soldați ca să o învingă*“; și, în răspunsul la discursul Tronului din 15 Februarie 1916, Sobrania însăși constată cu mândrie că „*armatele bulgărești s'au descațenat asupra inamicului ca un uragan puternic, silindu-l la o fugă dezordonată*“.

Voenni Izvestia din 30 August 1916 spuneă lămurit — și atât de delicat! — că „*armatele bulgare vor ști să crape capul tuturor dușmanilor, mai bine ca un ciocan de fier*“ și că „*ele vor întrebuința metoda germană și ardoarea bulgară pentru a răpune hidra policesfală*“. Aceasta, negreșit, autoriză pe Keremekcieff, însărcinatul de afaceri bulgar la Berna, să declare, ceva mai târziu, corespondentului lui *Berliner Tageblatt* (7 Noembrie 1916) că „*forțele bulgare erau inepuizabile și puteau să mai ducă războiul încă o sută de ani*“!

Presa mitteleuropeană recunoște a „*rezistența eroică a Sârbilor*“ din toamna anului 1916, „*ardoarea, inteligența și patriotismul soldatului sârb*“, cum și „*imensele dificultăți*“ ce au întâmpinat Germanii, Austriecii și Ungurii în expediția lor; numai oficiosul bulgar *Narodni Prava* din 1 Decembrie 1915 găsiă cuviincios să scrie:

«*Am dat gata pe Serbia și armata sa în vro-o patruzeci de zile. Unul din dușmani este trântit la pământ și Balcanii sunt liberați de flagelul care i-a oprimat atâția ani... Am gălnit, odată pentru totdeauna, un mizerabil instrument al înțelegerii...*»

Și, în alte domenii, aceiași lăudăroșie, aceiași megalomanie, — mai la urma urmelor — amuzantă.

Cu ce legitimă mândrie înregistrează de ex. *Narodni Prava* din 28 Mai 1916 complimentele Germanilor că „*din punct de vedere comercial și industrial numai progresul Statelor-Unite se poate compara cu cel al Bulgariei!*“ Și iarăși, cu câtă convingere și plăcere reproduce *Mir* din 3 Noembrie 1916 darea de seamă a conferinței lui Pistov, secretarul Camerei de Comerț din Viena, care afirmă că „*Bulgaria, ocupă, în privința numărului știutorilor de carte, al patrulea loc în Europa, imediat după*

Anglia, Belgia și Germania“, (deci înaintea Italiei, Franței, Elveției, Danemarcei, Suediei... și chiar Austriei, patria gentilului conferențiar !)

Când lucrurile stau așa, nu e nimic de mirare că victoria dela Turtucaia a fost „*un triumf al culturii bulgare*“ (*Preporel*) și că, în general, misiunea Bulgarilor este „*de a dezarma, de a purifica și de a civiliza România*“ (*Balkanska Pošta* din 15 Noembrie 1916), mai ales că „*Bulgaria este țara unde libertatea, legalitatea și justiția sunt mai bine asigurate decât în Anglia*“ (*Narodni Prava* din 5 Iunie 1916), iar „*democratismul bulgăresc mult superior celui american*“ (Passaroff, ministrul bulgar la Berna, în *Frankfurter Zeitung* din 20 Aprilie 1917).

* *

Se înțelege dela sine că o asemenea rasă de oameni e totdeauna dispusă să se socoată superioară altora și nici să primească comparația cu ele.

Ce credeau, de pildă, Bulgarii despre ei în comparație cu Latini? Ne-o spune deputatul Dascaloff, în *Cambana* dela 22 Decembrie 1915 :

«Bulgarul tenace a dat o lecție zdravănă Latinilor occidentali¹⁾ cari l-au desprețuit în toldeana, crezându-i-se superiori.»

Cât despre Ruși, Bulgarii, cari țineau să se compare cu toată lumea și să se găsească superiori tuturor, iată cum îi tratau :

«Nu e nimic mai ofensător și nimic mai căraghios pentru un Bulgar», — zice *Kambana* din 6 Decembrie 1916, — «decât să fie tratat ca frate cu această masă analfabetă, cu această turmă de robi și de mușci disperati cari alcătuiesc regimentele rusești.»

Și superioritatea Bulgarilor asupra Latinilor și Slavilor vine de acolo că Bulgarul nu e latin, cum se știe, și nu e nici slav, cum s'ar fi putut crede, ci de o rasă neasemănat superioară : **Bulgarul e turanian !**

Conferința din 28 Aprilie 1916 rostită la Berlin, în sala Parlamentului prusian, de profesorul Panef și rezumată de *Frankfurter Zeitung* din 29 Aprilie își propunea tocmai să facă această

1) Noi, latini orientali, nu intraserăm încă în sejur la acea dată, și de acela fiind diplomați bulgari ne menajau. Dar ce credeau și despre noi, se va vedea mai la vale.

constatare, că adică „*Bulgarul este omul care nu se entuziasmează pentru lucrurile abstracte, ci vede numai ceea ce concret, real*”; că „*de aceea Bulgarul nici nu e de rasă Slavă, căci Slavul se dedă la idei fantastice, pe când Bulgarul nu se consacră decât afacerilor reale*”; și că „**Bulgarii sunt descendenții vechilor Huni și numai Ungurii și Finezii sunt conaționalii lor în Europa**“.

Și să nu se creadă că aceasta era o părere izolată. Același lucru, de altminteri în bună parte adevărat, l-a afirmat cu aceeași mândrie, vice-președintele Sobraniei, amintitul Momciloff, în răspunsul la un discurs al contelui Appony: „*Armonia de sentimente la cele două popoare, bulgar și maghiar, poate fi căutată până în trecutul istoric cel mai depărtat, în comunitatea rasei turaniene*“. Și ca să nu mai cităm pe Kiril Popof, șeful staticeii bulgărești, (*Magyarország* din 11 Iunie 1916), nici chiar pe Anciuța, care la Congresul naționalităților ținut la Lausanne în ziua de 29 Iunie 1916, salută în numele Tătarilor, pe Bulgari, ca pe „*cel mai civilizată trib tatar*“, ne credem totuși aproape obligați să reproducem din telegrama lui Ferdinand de mulțumire pentru primirea făcută parlamentarilor bulgari la Budapesta în Maiu 1916, constatarea că „*sentimentul reciproc de înrudire care leagă cele două popoare consangvine*“ explică simpatia dintre ele.

E drept că nici Ungurii n'au rămas nesimțitori la această avalanșă de sentimente frățești, cu care Bulgarii li se îmbulzeau în suflet. Alkotmany din 16 August 1916 a ținut să constate că «*Bulgarii, acest popor fino-tataro-nomad, aruncat dela Volga pe coastele Mării Negre, devine un factor al istoriei mondiale*», și că «*cu realismul lui minunat, care îl deosebește neted de fantazia arzătoare a poporului sârb, el a știut să-și aleagă mijloacele pentru a-și deschide drumul către independență și hegemonie în Balcani*».

Acest subit mongolism al Bulgarilor și această netrebnică lepădare de ceea ce cu puțin înainte se mândreau că constituie, — măcar în cea mai mare parte, — ființa lor etnică, aveau se înțelege, de scop a liniști pe Nemți și a face plăcere Ungurilor; — nu rămăneau totuși mai puțin acte nedemne de felonie și de slugărnicie.

* * *

Ingratitudinea Bulgarilor e în deobște cunoscută. Purtarea lor incalificabilă față de Rusia o dovedește și nu e nevoie să stăruim prea mult.

Intr'adevăr, manifestarea unor sentimente ca cele exprimate în *Kambana* din 8 Septembrie 1916, care scria că

«soldații ruși căzuți sub cuțitul eroilor bulgari implorau cruțare cu strigătul: *suntem frați! suntem rude! milă!*»

dar în zadar, de oarece

«Bulgarul n'a fost niciodată mai mândru decât în momentul când a văzut ingenuțiat înaintea lui pe protectorul orgolios și las de ieri, vecinul criminal și dușmanul ereditar»,

este în sine însuși un act atât de monstruos și atât de vorbitor despre gratitudinea bulgărească, încât se dispensează de orice comentarii.

Dar până unde a mers *slugărnicia* «Prusacilor balcanici» față de Prusacii dela Berlin, — acea slugărnicie de care am mai menționat, — e interesant să relevăm.

Se știe că resortul sufletesc al întregii frământări bulgărești din ultimele decenii, și mai ales din ultimii ani, eră întemeierea unei *Bulgarii Mari*, cu rol precumpănitor în Balcani.

«Originea acestei *Bulgarii-Mari*, — spuneam noi altă dată¹⁾ — stă în protocolul No. 1 al Conferinței ambasadorilor din Constantinopol (1876), la care se știe că România n'a fost măcar consultată. Intr'adevăr, pe când contele Ignatieff vorbea, amenințător, de «*autonomiile sau anatomiile balcanice*», Conferința căută să în-lăture un non războiu între Ruși și Turci și să găsească o soluțiune pacinică «spinoasei chestiuni a Orientului». Ea s'a oprit, un moment, la ideea creării unei *Bulgarii* autonome, compusă din două provincii: una occidentală, cu capitala Sofia, alta orientală, cu capitala Târnava, din care urmă să facă parte și saugiacul Tulcei, adică Dobrogea, până la gurile Dunărei».

Vom adăoga că Rusia a susținut acest proiect și înaintea Congresului dela Berlin, care însă nu l'a admis, *din cauza incompatibilității lui Bismarck* și că de atunci încoace *Bulgarii* s'au plâns neconținut de nedreptatea ce li s'a făcut și a căreia îndreptare — ziceau ei, — motivează toată agitația lor incredentistă.

Desfășurarea evenimentelor din urmă impunea însă *Bulgarilor* schimbarea acestei teme și chiar acestei mentalități, *cu prețul*

1) Vezi articolul nostru *Propaganda pentru «Bulgaria-Mare» și «Dobrogea bulgărească»* în «*Arhiva Dobrogei*» vol. II, No. 1 (1918).

de a-și vedea desfînțată însăși baza politicei lor imperialiste. Ei trebuiau adecă să-și manifeste odată mai mult ura contra Rusiei și atașamentul față de Germania. Și atunci vorbărețul Momiciloff găsi cu cale să declare într'un interviu apărut în *Vossische Zeitung* din 13 Februarie 1916, că *Bulgaria Mare dela San Ștefano era o creațiune periculoasă*, că „*Rușii erau mai primejdioși pentru Bulgari decât Turcii*” și că „*adevărații liberatori ai Bulgarilor au fost... Germanii*”.

Radoslavoff împărtășea în totul aces'e vederi.

«Adevărata liberare a patriei noastre», — scria ziarul său *Narodni Prava* din 15 Februarie 1916, — «datează din momentul când ea a devenit aliata puternicelor și victorioaselor Imperii centrale, care au jucat la Congresul dela Berlin, când s'a creat Bulgaria, un rol tot atât de important. Atunci s'a întâmplat că *Bismarek, respingând proiectul lui Gorceacoff, a frânt politica rusească de cucerire, care voia, prin crearea Bulgariei dela San Ștefano, să atingă Constantinopolul și Strămtorile, sub falșa aparență a liberării Bulgarilor. Dacă diplomația rusească ar fi reușit atunci a face să se adopte proiectul său, Rusia ar fi dobândit puterea necesară pentru a transforma noul Stat al Bulgariei într'o provincie rusească... Bulgaria independentă a început în Congresul dela Berlin, grație triumfului lui Bismarek asupra diplomației rusești... La Berlin s'au pus bazele unei adevărate independențe și autonomii bulgare, contrare panslavismului rusesc».*

Și, după șapte luni, la 18 Septembrie 1916, reluând aceeași temă, organul lui Radoslavoff scria:

«Crearea Bulgariei dela San Ștefano a fost proiectată nu de către bulgarofilul conte Ignatieff, ci de către clasa capitalistă rusă... *Legenda că Rusia ne-a liberat, că ea se jindia la noi și prin urmare Bulgaria nu poate ridica armele contra ei, nu ea rămâne decât un document interesant pentru istoricii viitori... N-o fericeire pentru poporul bulgar că legenda con mai de temut a fost distrusă. Bulgaria poate respira liber. Visul urât, care putea s'a înăbușe, a dispărut.*

* * *

Despre brutalitatea Bulgarului ne putem face o idee chiar și numai din pasagiile de mai jos. Bulgarul, drept vorbind, nici nu-și ascunde brutalitatea, cum nu-și ascunde minciuna, ba chiar se laudă cu ea. Forța brută, pe care el o face temută când o are și înaintea căreia tremură respectuos când îi lipsește, este Dumnezeu Bulgarului, principiul lui suprem, regulatorul vieții și moralei sale.

Am putea cită nenumărate exemple de brutalitate din vorbele și gesturile Bulgarilor din ultimul războiu. Dar aceasta ne-ar duce prea departe. Ne vom mărgeni, dar, să relevăm numai două mai caracteristice.

Întâiu¹, este telegrama prea-sfințitului și prea-cuviosului Metodiu, mitropolitul de Stara Zagora, adresată Țarului Ferdinand, cu ocazia căderii Turtucaei, telegramă concepută în termenii următori și apărută în oficiosul *Narodni Prava* din 15 Septembrie 1916:

«Sfântul duh e cu noi. Iată pentru ce Serbii, Englezii și Italianii, vor muri de sabia soldaților noștri. **Mama Rusia** «*matușka*» a simțit și dansa aseușul ei. Dar ne va fi cu toate acestea recunoscătoare. Ea a încercat valoarea otelului nostru și s'a convins că elevii ei au devenit remarcabili profesori».

Altul, e o corespondență din Negoșin, adresată lui *Berliner Tageblatt* (29 Decembrie 1916), din care extragem numai un mic pasăgiu:

«Orașul e devastat. În pi-nițe, butoaiele desfundate innoală în vin și rachiu. Mărfurile aruncate, ici-colea, mobilierul distrus... Germanii și Austriecii sunt departe. Nu se mai văd decât Bulgarii. *În marginea străzii un Sârb ucis. Fusese ofiter. El stă întins pe spate, cu mâinile în lături. O coloană bulgară trece. Comitagiții o prioesc. Pumni crispați se îndreaptă spre cel ce-si doarme somnul de veci. E ura...*»

È ceva mai mult decât ură. È ferocitatea și bestialitatea unui popor brutal, care își închipuește că într'adevăr „*lumea e a celor tari și îndrăzneți*” (*Utro* din 12 Septembrie 1916).

* * *

Sângele celor 10.000 de soldați români căzuți pe câmpiile Bulgariei pentru independența ei, cum și ospitalitatea și încurajarea pe care totdeauna au găsit-o pe pământul României patrioții și intelectualii cei mai de seamă ai Bulgarilor, s'ar fi convenit să oblige la oarecare recunoștință pe vecinii noștri și față de noi, mai ales că noi nu le stătusem în cale, — cum am fi putut-o face și cum am fost solicitați să o facem, — nici în 1885, când cu lovitura din Rumelia orientală, nici chiar mai târziu, când au inaugurat acea politică de sălbateci în Macedonia, cu bande de comitagiți, cărora datoresc tragedia lor sfârșit atâția buni Români macedoneni, asasinați mișelește cu topoatele și cu cușitele,

sub pretextul înfăptuirii unui „ideal național“ bulgăresc, ce nu aveà nicio îndreptățire. Și cu atât mai lesne le erà Bulgarilor să se achite de această elementară datorie de recunoștință, cu cât noi nu le declarasem războiu, ci intrasem în acțiune numai contra Austro Ungariei, unde aveam milioane de frați oprimați și unde comunitatea de sânge și de aspirații ne chemà imperios la îndeplinirea unui ideal, pe atât de sfânt, pe cât de necontestat.

Dar recunoștința e o floare ce nu crește pe pământul Bulgariei. Diplomația bulgară, care, după cum se știe, a erijat, din principiu, impostura în normă de conduită și care erà reprezentată la București prin cunoscutul impostor Simion Radeff, ne dădea asigurați formale și liniștitoare că Bulgaria nu are nimic de obiectat la înfăptuirea unității noastre naționale, pe care o găsià îndreptățită și legitimă, în timp ce armatele bulgare stăteau la pândă, gata să lăbărască, la primul semn în Dobrogea și să ne atace mișelește, pe la spate, după ce trupele noastre vor fi trecut Carpații, în Transilvania, și se vor fi găsit angajate pe frontul de acolo. Iar după acest prim act de duplicitate și infamie, cum s'a tradus în conștiința publică bulgărească recunoștința datorită „liberatorilor Români“, — cum ne numeau Bulgarii ani de-arândul, — se va vedeà din pasagiile de mai jos, extrase și colecționate de d. Kuhne și pe care le redăm și noi ca pe niște documente vorbitoare despre sentimentele intime de care erau însuflețiți vecinii noștri față de noi, la patruzeci de ani după jertfirea noastră pentru desrobirea lor.

Dnevnik din 1 Septembrie 1916, ocupându-se de intrarea noastră în acțiune, avertizează lumea că „Bulgaria e în totul solidară cu aliații ei“, și apoi adaogă, cu ură nestăpănită :

„*Binecuvântat să fie ceasul răfuirii socotelilor cu dușmanii perfizi!*”

A doua zi, *Zaria* scrià :

„*Suntem mulțumiți a vedeà pe România trecând de partea inamicilor noștri și lăsând câmp liber acțiunii noastre.*”

La 5 Septembrie, oficiosul *Narodni Prava* începe a predicà „nimicirea inamicului infam“, care eram noi, proclamând ca „cea mai mică răzbunare îndepărtarea României dela Marea Neagră și privațiunea sa perpetuă de esire prin Constantinopol și Dardanele“; iar la 7 Septembrie, apucat de un acces de furie, scrie cele ce urmează :

«Trebuie să zdrobim România cu toate puterile noastre, fără cruțare și fără răgaz... Moarte României și armatelor sale care vin de la Nord! Moarte acestui vecin perfid, pentru că noi însine să putem trăi! Și de oarece ea (România) se silește a ni-mici și opera puternicei noastre aliate, Germania, în calea sa liberă spre Asia, această (Germania) nu ne va părăsi, ci va merge alături de noi și ne va ajuta să învingem pe acest vecin fără credință și fără onoare, condus de către niște desfrânați, sanguinari și corupți».

Kambana din 9 Septembrie spune cu satisfacție că

«prin nimicirea Serbiei am curățit Apusul Peninsulei balcanice de influența rusească; prin nimicirea României vom asigura și Răsăritul;»

iar, la 13 Septembrie, *Narodni Prava*, izbucnește din nou:

«Nu am fi oare vinovați, noi și aliații noștri, în această luptă pentru morală și justiție (!) dacă am lăsa neatinsă independența bandiților și briganzilor români? Nu am fi aspru osândiți într-o zi de Istorie pentru toleranța noastră culpabilă și mizericordia noastră față de niște criminali? Datoria noastră este de a justifica reputația ce avem de a fi campioni idealurilor umanității și de a curăți calea de buruienile rele și de tot ce este putred și corupt. Dacă am mai lăsa urme, ele ar putea contagia din nou umanitatea și ar putea deveni astfel izvorul unor noi lupte».

Mai miloasă, *Balkanska Pošta* din 15 Septembrie își propune să ne civilizeze... în stil bulgăresc:

«Scopul nostru actual, în ce privește pe Români, este de a-i dezarma, de a curăți Statul lor, și de a stabili acolo civilizația, adevărata civilizație, formată din muncă, din onoare și din virtute, ca la un popor bine crescut și cu idei sănătoase. Sarcina armatei bulgărești este de a arunca putregaiul la gunoier și de a curăți în armă. Bulgaria a arătat prea multă răbdare, tolerând pe celalalt mal al Dunării o campanie periculoasă nu numai pentru ea, ci și pentru progresul întregii umanități».

Și pentru a stimula pe „puternicii lor aliați” la distrugerea noastră, *Prepora* din 24 Octombrie scrie:

«Nimicirea României va face înfrângerea lui Sarrail inevitabilă. Din acest punct de vedere este clar că zdrobirea repede a României este de o importanță decisivă și de o necesitate absolută pentru noi și aliații noștri».

Independentul *Kambana* de la 26 Octombrie, făcând spume la gură, iată cum vociferează:

«Exterminare! exterminare radicală!... Acest popor poltron nu merită răzbușnarea, ci numai nimicirea. Nu pentru păcatele sale trecute și prezente, ci pentru a asigura viitorul prosper

al umanității, dezvoltarea normală a Istoriei. Acest popor trebuie să dispară de pe fața pământului, cum dispare cangretta de pe trup. Trebuie iarăși pus în mișcare paloșul lui Atila și al lui Tamerlan, pentru a curăți din nou șesul Dunării de Catullii romani, deveniți niște desfrânați. Exterminare! Căci, el însuși n'a spus că trebuiesc arse la timp buruienile câmpului, pentruca să nu înăbușe și să nu nimicească spicele bune?!

În aceeași zi de 26 Octombrie, organul «narodniacilor», *Mir*, scria :

«Succesele contra României, la Sud ca și la Nord, pun din nou la ordinea zilei chestiunea prelungirii existenței acestui Stat».

Iar după două zile, la 28 Octombrie, iată cum se exprimă și *l'Echo de Bulgarie*, organul oficios al Ministerului Afacerilor Străine bulgăresc :

«Frontiera strategică, faimoasa frontieră strategică, paznica imaginară a integrității române, n'a fost de niciun ajutor Românilor contra furiei poporului bulgar...»

Măine România nu va mai fi.

«Sperjură ca și Serbia, ea va pieri ca și aceasta, acoperită de oprobriu și de rușine».

Și să încheem cu un alt pasagiu din *Kambana* dela 12 Noiembrie 1916 :

«Poporul român», — zice virulentul organ independent, — «este un popor josnic și poltron, trădător și mincinos, desfrânat și violent. E nedrept să mai trăiască pe fața pământului și nu merită să se mai bucure de razele soarelui, — soarta Românilor trebuie să fie moartea și nimicirea !. În România nu există armată regulată română, nu sunt decât bande de tâlhari, și războiul nostru cu România trebuie transformat într-o «Strafexpedition». În numele umanității, trebuiesc exterminate bestiile feroce, care alcătuiesc armata română».

Cum se vede din pasagiile de mai sus, extrase numai din articolele câtorva ziare și numai din cursul lunilor Septembrie, Octombrie și Noiembrie 1916, vecinul dela Miazăzi urmărea, cerea și doria din tot sufletul **zdrobirea, nimicirea, moartea poporului român**, — acestui popor care n'a ezitat să-și verse sângele pentru a-l desrobî și chema la viață, deși avea proverbul său înțelept : «pe cine nu-! lași să moară nu te lasă să tră-ști». Câte asemenea imprecății, bl-stemuri și simple grobienii n'au făcut să apară toți prozatorii bulgari, în toate ziarele bulgărești și în tot timpul cât a durat războiul !.

Am zis «prozatorii». Să nu cumva să se creadă că «poetii»

ne-au uitat. Pentru a nu ne ocupa de cei mărunți, vom spune că și cel mai mare poet al Bulgarilor, Ivan Vazoff, care publică în fiecare număr al *Mir*-ului câte o poezie, — un fel de buletin sentimental, ori de comunicat poetic, — ne-a făcut cinstea multor nobile inspirații, de o mare delicateță de sentiment și de o neîntrecută înălțime morală. În una din ele, intitulată «Spiritul lui Ovidiu» (*Mir* din 3 Oct. 1916), dulcele, suavul, genialul poet bulgar, parodiind salutul lui Deschanel adresat României, iată cum se exprimă despre Români :

«Voi sunteți *puroiul roman*,
cavărlit în țări depărtate.
«Roma eternă s'a curățit de *puloare*,
ecolorosindu-se de voi.
«Voi sunteți, ca și strămoșii voștri :
desfrânați, bandiți, asasini și robii».

În alta, intitulată «Pogrom» (*Mir*, 1 Noembrie 1916), iată ce nobile și umane îndemnuri se versifică de regele poezilor bulgari, cu privire la poporul român :

«Să facem *pogrom* în contra *imperiului desfrânărei, poștei și urei*... *Pogrom!* și să se dea o lovitură grozavă *hienei scârboase!*...
«Oh, patrie, ești pe deplin răzbumată?»

Și cum să nu vorbească de pre noi, despre existența noastră ca Stat și ca oameni, așa cum au vorbit tot timpul publiciștii bulgari, — prozatori și poeți, — când oamenii lor de Stat, oameni cu răspundere prin urmare, același limbajiu l'au ținut în toate ocaziile ? !

Radoslavoff, de pildă, *șeful guvernului*, declară corespondentului lui *Az Est* (5 Noembrie 1916) că «are ferma speranță că **România va încetă de a mai exista ca Stat independent**» ; iar Momciloff, reprezentând desigur și de astădată *sentimentele Sobraniei*, publică următoarele injurii și îndemnuri la crimă, sub proprie semnătură, în *Ūtro* din 17 Septembrie 1916 :

«*Uchiu pentru ochiu, se spune în Sfintele Scripturi. Pentru urmașii tâlharilor romani această măsură nu e de ajuns. Când e vorba de ei, trebuie aplicată maxima: pentru un ochiu — o sută, pentru un dinte — o mie, pentru un sat bulgăresc incendiat — zece sate românești!*»

Șefii trupelor cu aceeași mentalitate și cu aceeași hotărîre de exterminare a tot ce e românesc s'au năpustit asupra noastră. Corespondentul lui *Pester Lloyd*, relatând o convorbire cu Tonceff

comandantul trupelor bulgărești din Dobrogea, scria, la 27 Septembrie 1916 :

«La întrebarea ce i-am pus asupra scopurilor sale imediate, generalul n'a răspuns cu cuvinte, ci printr'un gest. *El a bătut cu pumnul în masă, pentru a-mi spune ce va face României: Trebuie să zdrobim pe Români.*

Bulgarii voiau deci să ne zdrobească, să ne extermine, să ne nimicească, să ne omoare. Un popor întreg osândit a fi șters de pe fața pământului, ca nedemn de a se mai bucura de razele soarelui !!!...

Asemenea monstruoziții de concepție și de simțire la un neam de oameni ce se pretinde civilizată, care vrea chiar să civilizeze și pe alții și care trăiește în Europa veacului al XX-lea, — iată ce va surprinde, poate pe unii și în tot cazul va proiecta într'o tristă lumină sufletul acestui neam !

* * *

Războiul s'a terminat ; și dacă ar fi să ne facem socotelile, am vedeă că noi n'am fost nici atât de zdrobiți, nici atât de exterminați, cât o doreau Bulgarii. România n'a fost desființată și Românii mai trăesc. Ba România a eșit chiar îndoită, ca teritoriu și ca populație, din groaznica încercare, iar Românii putem spune că își văd idealul unității lor naționale aproape integral realizat. E locul, mai degrabă, să ne întrebăm : cum stau Bulgarii ?

Bulgarii se pot mândri că sunt turaniei, — dacă mai au interes să o facă ; — vor trebui să recunoască, însă, că simțul realității nu l'au avut.

Așa cum simpla înfățișare a lucrurilor, fără cine știe ce adâncire a lor, impunea Statelor mici, care voesc să trăiască, — și printre ele și Bulgaria, care n'a izbutit încă să fie „Mare“, — linia lor de conduită, datorită atitudinii lor, într'un conflict atât de uriaș, în care forța brutală căută să răpue Dreptul etern și de esență dumnezeiască, Bulgaria a greșit, nesocotind Dreptul pe care nu-l avea și bizuindu-se pe Forța care îi lipsea. Și de a.î trăgicul și ridicolul situației sale.

Dacă teama de pericolul ce ar fi putut constitui pentru independența ei, politica moscovită de înstăpânire la Constantinopol și Strâmtoni, ar fi fost de natură să justifice până la oare-

care punct ralierea ei la Puterile Centrale și chiar afilierea ei la grandioasa uniune economică a *Mitteleuropei*, imaginată de Frederic Naumann și salutată cu atâta entuziasm la Sofia, apoi întreaga ei atitudine morală din cursul marelui războiu, imperialismul ei nejustificat, tendința de dominațiune în Balcani :supra și în dauna altora, megalomania ei ridicolă; minciuna de care a făcut uz în angajamentele ei de onoare, ingratitudea odioasă de care a dat dovadă, intoleranța sălbatecă față de vecini, interțiunile ei mărturisite de nimicirea și exterminarea acestora, brutalitatea cuvântului și ferocitatea gestului, care s'a tradus în atâtea ofense aduse ființei omenesti și în atâtea mormane de ruine, toate acestea sunt și rămân fără nicio scuză și demască la Bulgari o fire neapropiată și o mentalitate primejdioasă pentru pacea generală.

Și Bulgaria recidivează în greșeala ei. Ea se găsește pe un povârniș periculos de când există ca Stat, datorită poate păcatului inițial al impulsivității unui popor ce n'a dobândit încă noblețea unei suficiente civilizații și unei culturi sufletești mai desăvârșite.

Intre oameni, vecinul trebuie să se aibă bine cu vecinul, ca să nu se expue la neplăceri, ca să poată trăi și să și poată vedeă cu spor de treburi. Intre State, acelaș lucru. Cele mai multe conflicte internaționale ar fi de sigur evitate, dacă Statele vecine ar căută să le evite, măsurându-și năzuințele și întemeindu și pretențiunile pe noțiunea respectului datorit Dreptului fiecăruia.

Bulgariei însă i a lipsit totdeauna această noțiune.

De când există ca popor, Bulgarii s'au afirmat ca element de vrajbă; și de când a fost din rou chemată la viață liberă, Bulgaria s'a ilustrat numai prin conflicte sângeroase cu vecinii: Conflict cu Turcii în 1885 și în 1912; conflict cu Sârbii în 1885, 1913 și 1915; conflict cu Grecii în 1913 și 1917; conflict cu Românii în 1913, 1916 și în anii următori. Și cu ce mijloace?.. E destul să ne amintim crimele bandelor de asasini fanatizate, organizate și salariate de Statul bulgar.

Bulgarii ar trebui să înțeleagă că șovinismul lor exagerat și hipertrofia unor sentimente ce nu se știu stăpâni în limite cuviincioase, nu le-a servit la nimic: nu i-au înaintat, cum nu puteau să-i înainteze, și i-au dat înapoi, cum era fatal să-i dea.

Acum, slăbită, sleită și strânsă în cercul de fier în care se

găsește strânsă, Bulgaria nu inspiră măcar milă. Câtă vreme Bulgaria se va îndărătnici să rămâne *Stat de pradă*, cum foarte judicios observă învățatul nostru istoric d. profesor N. Iorga, ea nu se va putea desvoltă și nu va putea trăi în mijlocul unor vecini pe cari nu-i poate suferi.

Dar, mai la urmă, Ferdinand de Coburg, pe domeniile sale din Ungaria, unde și-a găsit refugiu după ce și-a pierdut coroana și unde, în vremuri mai prielnice, poate chiar avansă la grade superioare celui de locotenent de husari, împreună cu scumpul său președinte de consiliu, Radoslavoff, care a fugit și el, la timp, în Germania, — în acea Germanie pe care a servit-o cu atâta credință, — și la oaltă cu toți sfetnicii săi de altă dată, împrăștiați în toate părțile, ori rămași pe loc în Bulgaria, — unii chiar în liniștea și răcoarea pușcăriilor, — au acum tot timpul și tot răgazul să reflecteze asupra rezultatelor politicei lor bătăioase din trecut. La rândul lor, cei cari i-au înlocuit în posturile lor de grea răspundere au și ei toată libertatea de a cugetă și de a hotărî în privința politicei viitoare a patriei lor și de a trage ori de a nu trage învățăminte din experiențele făcute. . . Ceeace am dori să se știe, este că *noi nu le facem nici măcar cinstea urei noastre*, oricât de îndreptățită ar fi, după mulțimea păcatelor și neomeniilor lor.

Noi plecăm din alt sentiment; și recrudescența unor răni ce încă sângerează, ca și înprospătarea unor accente sălbatice al căror ecou răsună încă, au pentru noi alt înțeles.

E bine să se știe că cunoaștem și noi sentimentele Bulgarilor față de noi, manifestate în toată libertatea și din toată inima, atunci când se credeau stăpâni pe soarta noastră și când mai credeau momentul sosit să învârtească iar paloșul lui Atila și al lui Tamerlan, ca să ne extermină; după cum e bine să se știe că cunoaștem și înțeleptul proverb bulgăresc, care spune că *«morile lui Dumnezeu macină încet, dar sigur»*, proverb pe care bunii noștri vecini ar trebui să și-l amintească ori de câte ori firea lor pornită și necumpătată îi ispitește a păcătui cu vorba ori cu fapta.

IOAN N. ROMAN

FOLKLOR DOBROGEAN

CÂNTEC

Frunză verde mărăeine	Te-am găsit numai tranșoi ;
Au trecut doi ani de zile	Te-am lăsat numai copile
Șaltă foaie matostat	Ș'am găsit lifte păgâne
Din sat de când am plecat.	De Unguri și de Germani
La Sălcișoara din vale	Și de spurcați de Bulgari ;
Vorbesc voinicii cu jale :	Te-am lăsat orașe mari
Săracă Dobrogea noastră	Ș'acum cătune mai rari ;
Cât erai tu de frumoasă !	De unde dai ca că vîi
Te-am lăsat împodobită	Numai ulițe pustii ;
Te-am găsit neagră părliță	Dai la deal și dai la vale,
Și-apoi foaie mărăcine	Te ia frica, frățioare ;
Când am plecat eu din tine,	Numai case dărâmate
Te-am lăsat numai flăcăi,	De obuze și granate.

Cules de T. Cergău, normalist, dela Enc Gheorghe din satul Cierăcei-
Co: stanța.

CÂNTEC DIN TURTUCAIA

Foaie verde matostat	Rușii luptă de doi ani
Mobilizarea s'a sunat,	Iar noi stăm între dușmani.
Ne-am despărțit de părinți,	Nu vedeți că sunt șireți
De părinți și de surori	Că le-a dat Germanul preț ?
Și de-ai noștri frățiori.	Și conserve și pesmeți ?
Săracele nevestele	Domnul Ion, general,
Când au rămas singurele	Basarabeanul tâlhar
Tot oftând și tot plângând,	In brigadă ne-a băgat
Copilașii mângâind :	Și 'ntre dușmani ne-a lăsat
Nu mai plânge, dragul meu,	De ne a bătut cu ghiulele
C'o dà bunul Dumnezeu	Arme și mitraliere
Să vie și tatăl tău.	Și-am ajuns, nevinovați,

Vânduți de-ai lor comandanți, Neamțul din țara nemțească
 Și 'n Dunăre aruncați. Bulgarul din Bulgaria
 Săracă Dobrogea noastră, Și Turcanul din Turcia.
 Cine fii s'o stăpîniască!

Cules de T. Ceigău, normalist, dela Paraschiya Tămaș din Cierăci-
 Constanța.

CÂNTEC DE DOR

Neamțule, dă-mi drumu-acasă	Să-i pui dreapta <u>căpătui</u>
La copii și la nevestă	Și cu stînga să-l mîngăi ;
Că mi-a venit dor de casă ;	Invelește-l, dragă, bine
S'a făcut orzul de coasă	Să nu-l ningă, să nu-l plouă
Și grâul de secerat	Să nu-l pice pic de rouă.
Și mîndra de s'rutat.	S'am zis verde mărăcine
Plecai, mândro, dela tine	Plecai satule din tine,
Dorul meu la tin' rămâne ;	La dușmani le pare bine ;
Rămâne, mândro, la tine	Numai mie-mi pare rău
Să-l îngrijești, dragă, bine	Că mă duc din satul meu ;
Cum îngrijeai și de mine ;	Căci pe unde mă duc eu
Să mi-l culci în pat cu tine	Nu-i nici iarbă, nici dudău,
Cum mă culcai și pe mine ;	Nici trup, mândro, ca al tău.

Cules de Vasile Popa, normalist, dela Sanda Mărgineanu din Cierăci-
 Constanța.

CÂNTEC DE RECRUT

Foaie verde și-o laleă	Dar măcelul nu-i de vaci,
Lungă-i, lată-i, Dunărea !,	Ci chiar de oameni săraci.
Să facem pod peste ea,	Foaie verde nucă seacă
Să trecem în Dobrogea,	La zi'ntâi răcuții pleacă ;
În Dobrogea cea bogată	Les părinții să-i petreacă.
De Bulgari înconjurată	Dar pe mine n'are cine,
Și de Nemți administrată.	Că sunt singurel pe lume ;
Căci la Turtucaia 'n vale	N'am nici frați, n'am nici surori,
S'a făcut un măcel mare ;	Par'că sunt făcut din flori ;
Dar măcelul nu-i de boi,	N'am nici mamă, n'am nici tată,
Ci de oameni ca și noi.	Par'că sunt făcut din piatră.

Cules de Gheșu I., normalist, dela Radu Cojocaru din Taș-punar, Con-
 stanța.

CĂNTEC

- Foaițe verde merișori,
Măi soldat din roșiori,
U'n' ți-a fost sortit să mori?
— Sus pe vârful munților,
In grindina gloanțelor,
La poalele brazilor.
— De scaldat, cin' te-a scaldat? — Norii când s'au scuturat,
— De jelit, cin' te-a jelit?
— Păsările ciripind.
— De 'ngropat cin' te-a 'ngropat?
— Ghiulelele când s'au spart.
— De'mbrăcat, cin' te-a 'mbrăcat?
— Țara când s'a concentrat.

Cules de C. I. Ghețu, normalist, de la răcăul Crețu R. din Chior-Cișmea Constanța.

CĂNTEC DE JALE

Foaițe verde sălcioară
Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră, cerneală,
Să te pui în călimară,
Să te scriu pe hârtioară,
Să trimit scrisoare 'n țară:
Scrisoare muiată 'n jale
Să iasă măicuți 'n cale
Să creadă că-i sărbătoare,
Și s'o puie în fereastră
Cine-o trece să citească
C'am fost una la părinți
Ca fecioara între sfinți

Și mândră în toate cele
Ca și luna între stele:
Și-au venit băeți din sat
Dar părinții nu m'au dat;
Și-a venit un crai din lume
Hai cu el să mă cunune.
Decât mă mai cununam,
Mai bine groapă-mi săpam;
Decât mă mai logodiam,
Mai bine mă 'nmormântam;
Zestrea mea de fată mare
O pusei în nouă care
Și-o dusei peste hotare....

Cules de Ghețu I, normalist, din satul Taș-punac, jud. Constanța.

CĂNTEC

Frunză verde rosmarin!
Râu e de voinic strein,
Numai luna mi-l iubește
Și soarele-l încălzește.
Trece 'n jos, se duce 'n sus,
Nimeni nu-i dă un răspuns,
Nu îi zice: bun ajuns!
Suie 'n deal, coboară 'n vale,
Nici o mândră-i stă în cale;

Trece sate 'n curmeziș
Și dumbrăvile 'n lungiș,
Vede-o mândră fetișoară
Ca un pui de căprioară;
El îi zice: dragă, stăi...
Ea în lături se tot dă;
El îi zice: vino 'ncoace!
Ea-i răspunde: n'am ce face.

Culeasă de Marin Anton, normalist, de la Ile Vălsan din satul Dorobanțul-Constanța

COLINDUL FLORILOR SFINTE

In mândre ogoare
 Spre soare răsare
 Crescu-mi trei flori sfiute
 Din rai răsădite:
 Floarea mirului,
 Floarea vinului
 Și cu-a grâu'ui.
 Ele se 'ntrecean
 Și mi se 'ntrebau:
 Care e mai mare
 Și mai de-a cătare?
 Floarea mirului
 Zise soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Gând făr' de păcate,
 Judecă-ne soare,
 Care e mai mare?
 Că de n'ași fi eu,
 Dela Dumnezeu,
 N'ar fi creștinare
 Și nici botezare“.
 Floarea vinului
 Zise Soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Gând făr' de păcate,
 Ba eu sunt mai mare
 Și mai de-a cătare
 Că de n'ași fi eu
 Dela Dumnezeu,
 Nici o bucurie,
 Nici o veselie
 N'ar mai fi să fie“.
 Floarea grâului
 Zise Soarelui:
 — „Soare, luminate,
 Oamne cu dreptate
 Ba eu sunt mai mare
 Și mai de-a cătare
 Că de n'ași fi eu
 Dela Dumnezeu,
 N'ar mai fi nici grâu,

Nici făină 'n casă,
 Nici colac pe masă.
 Nici ospete rari
 Pe la zile mari“.
 — „Voi florilor sfiute
 Ia-n' luați aminte
 Că voi fiecare
 Sunteți de-acătare
 Și la bucurie
 Și la sătulie
 Și la creștinare
 Și la botezare
 Nu-i una mai mare.
 Și de-ar lipsi una
 N'ar fi voie bună.
 Dar de-aș lipsi eu,
 Dela Dumnezeu,
 Să mai trimit raza
 Care luminează
 Și să dau căldura
 Care înviiază,
 N'ar mai fi 'n ogoare
 Niciun strop de floare:
 Și ce-ați face voi
 Făpturi din noroi?
 Ci-mi luați aminte
 L'a mele cuvinte
 Că altu-i mai mare
 Și mai de-a cătare:
 Este Dumnezeu
 Cui mă 'nchin și eu,
 Că el ne-a zidit
 Și ne-a rânduit
 Cu tot rostul nostru
 Și folosul nostru.
 Lui să ne 'nchinăm
 Lui să ne plecăm
 Și să-l lăudăm
 Cu trupul cu gândul
 Vremile de-arândul.

Acest colind e alcătuit din trei variante, culese ca fragmente. Partea întâi, până la răspunsul Soarelui, e culeasă de T. Cergău, normalist din satul Ciccrâcci, Constanța.

COLINDUL OSPĂȚULUI

(Variantă)

Iceam-mi ești domn bun,
 În ceastă domnie,
 Dalbă 'npărăție,
 Bun gând mi-a gândit:
 De-un bun prânz mi-a 'ntins
 Dar la prânz ce-a strâns?
 Doi, trei oameni buni,
 Megieși bătrâni,
 Cu bărbi albe 'n piept
 Cu sufletul drept:
 În rând s'așezară
 Și îmi ospătară,
 Mâncară, băură
 Și se 'nveseliră.
 Iară ești domn bun,
 Bun jupân cutare,
 Cam din cap de masă,
 Ca un domn de casă
 Cu față aleasă,
 Din gură grăește
 Și astfel le vorbește:
 — „Beți, boeri, mâncați
 Și vă ospătați,
 Dar îmi ascultați
 Și mă luminați:
 Chiar în astă noapte,
 Eu cu doamna mea
 Puțin somn somnaiu,
 De-un vis că visaiu:
 Par'că se făcea-ră
 Cam din curte-afară
 De-un lac iezerel;
 La mijloc de lac
 Par'că se făcea-ră
 De-o stană de piatră

La margini de lac
 Doi meri înplețiți,
 Jur prejur de meri
 Ați mai mărunței;
 La coadă de lac
 Trece, mi se petrec
 Două păsărele
 Chip de rândunele⁴. —
 Rupse de-mi grăi
 Dela cap de masă
 Bunul Dumnezeu:
 — „Cutare, fătul meu,
 Visul ce-ai visat
 Este-adevărat.
 Cel lac iezerel:
 Vinul ce ți-ai dat;
 Cea stană de piatră,
 Masa ce ți-ai dat;
 Cei meri înplețiți:
 Fini ce-ai cununat;
 Cei mai mărunței;
 Fini ce-ai botezat:
 Cele păsărele.
 Chip de rândunele,
 Nu mi-s păsărele,
 Ci mi-s părărele,
 Să bem noi cu ele,
 Rar, la zile mari:
 Sara de ajun
 Și 'n zi de Crăciun
 Și de Bobotează,
 Când preoți botează,
 Lumea 'ncreștinează,
 Lumea și norodul
 Și pre noi eu totul.

Culeș dela Mitrache I. Șerbu din com. Lunavita Tulcea, de Olleanu I. Cristea, normalist, Constanta.

COLIND DE BOIERI BĂTRÂNI

Doi boieri bătrâni
 O le roi, Doamne,
 Cu crucea în mâni,

De ce s'au rugat
 Dumnezeu le-a dat:
 Masă gălbioară

Turnată din ceară;
 In mijlocul ei
 Doi pomi rotunzei;
 Vântul trăgână,
 Poamele chica .

Ingeri le-aduna
 Și le trimetea
 Pe ușe de rai,
 La feciori de crai.

Cules de normalistul T. Cergău de la Ion Moise din satul Căerăci, jud. Constanța.

COLIND DE COLAC

Scoală, scoală, fată mare
 Și-mi aprinde-o lumânare
 Mi-o lipește 'ntre icoane
 'Ntre icoane 'ntre obloane
 C'au venit colindători
 Și ți-or cânta până 'n zori
 Ți-or cânta, ți-or colinda

Colac de grâu și-or lua
 Pe colac vatra de vin
 C'asa-i legea din bătrâni
 Din bătrâni, din oameni buni.
 Sănătate 'n ceastă casă!
 Cruce frumoasă pe masă!
 La toți inimă voioasă!

Cules de la Chirilă Ion din Seimenii-mici, Constanța, de Chirilă Dumitru, normalist.

SUS PE MALUL DUNĂRII

Sus pe malul Dunării,
 Trec soldații, sărmanii,
 Și se luptă cu dușmanii.
 Și se luptă blestemând,
 Cu dinți 'n pământ inușcând.
 Cade unul, cade doi,
 Cade-o mie de eroi.
 Căzu și unul calare
 Și mi-l vede-o fată mare.
 Ea la dânsul se ducea
 Că mare jale-l băcea:
 — „Sărmani ochișorii scoși
 Cum stau ei de cioare scoși!
 Sărmane buze subțirele

Cum bat muștile pe ele!
 Sărmană măicuța lui
 Cum plânge de jalea lui!“
 Căpitanul mi-o vedea
 Și din gură-i cuvânta:
 — „Fată mare, vezi de cale
 C'asa-i soarta lui să moară:
 Tot de armă inușcat,
 De baionetă înțepat,
 Fără lumină de seu,
 Să nu moară 'n satul său,
 Fără lumină de ceară,
 C'asa-i sortit ca să moară
 Soldatului pentru țară.

Cules de la Dumitru Bucur din Tortoman-Constanța, de Constantinescu N., normalist.

ILINCUȚA SANDULUI

La casele Sandului,
Sandului bogatului,
Sănduleasa ce-mi făcea?
Ilincuții poruncea:
„Ilincuță, fată mare,
Ia cofele la spinare
Și te du la Dunăre
Și-mi ia apă tulbure“.
Dar nici apă n'a licat,
Pe Dunăre s'a uitat:
Lin coboară d'un caic
Tot cu covoare învelit,
Înăuntru zugrăvit,
Pentru Ilinca gătit.
Ilincuța ce-mi făcea?
Cofele le arunca,
Acasă se repezia
Și mumă-si se răstia:
„Fire-ai a dracului, mamă,
Că nu țe-ai băgat de seamă!
Cu puțul în bătătură
M'ai trimis la apă bună..“
Sănduleasa când zăria,
Mâna pe sapă punea.
Ș'un mormânt îmi pregătia,
Oase de vită ngropa;
Cu Ilinca ce făcea?
Tocma 'n pod o ascundea:
Iacă și Turcii intrau:
— „Bună ziua, Sănduleasă,
Cu față de jupâneasă,
Cu ochii de puic'aleasă!
Ne-a trimis beșleaga Pașă
Să ne dai fata frumoasă“.
— „Turcilor, Agalelor,

Ilincuța mi-a murit.
Dacă nu-mi credeți cuvântul,
Veniți de-i vedeți mormântul“.
Cum ofta, cum suspina,
Turcii toți crezare-i da;
Numai unul mititel,
Tremură Giurgiul de el,
Sabia din gold prindea
Țățele de-i scrijila.
Sănduleasa ce-mi făcea?
Dacă vedea și vedea...
Mâna la brâu ea băga,
Cheile de le scotia,
Odăile descuia,
Dar nimica nu afla.
În pod unul se suia
Pe Ilinca mi-o afla.
Afară că mi-o scotea,
La Dunăre mi-o pornia,
Pe caic mi-o așeza
Și mânilor le lega.
Ilincuța se ruga:
— „Turcilor, Agalelor,
Dați-mi drumul mânilor
Să împlutesc codițele
Să-mi așez cosițele“.
Turcii milă își făceau
Mânilor îi deslegau.
Dar Ilinca ce-mi făcea?
Dar Ilinca ce-mi zicea?
— „Decât slagă Turcilor
Și doică cadânelor,
Mai bine prânz peștilor
Peștilor și racilor“.

Baladă culeasă dela C. Fulgeanu din satul Abduleah-Constanța, de Ștefan Andrei, normalist.

CÂNTECUL EMIGRATULUI

Foaie verde mărăcine
Plec, satule, dela tine.
La dușmani le pare bine;
Numai mie-mi pare rău

Că mă duc din satul meu,
Dintre prietenii mei
Cari-am petrecut cu ei
Când eram mai mititei.

Mândrii rău că i-o părea
Că mă duc de lângă ea.
Foaie verde salbă moale
Cine face-avere mare?
Misler cu-ale lui vapoare.
Foaie verde bob năut,
Doamne, de ce n'am murit
Pe vapor când m'am suit?
Câte oceane-am trecut!
Mi-era frică că nu scap.
Când m'a lăsat pe uscat
Par'că din cer am chicat.

De fumul vapoarelor
Și de-al fabricilor,
De focul copiilor,
De dorul părinților
Imi venia leșin să mor.
Plesniți-ar coșul, vapor,
Mult m'ai streinat cu dor:
Plesniți-ar coșul, mașină,
Mult m'ai streinat cu milă.

Foaie verde bob năut,
Tot am zis mă duc, mă duc..
Și nimeni nu m'a crezut.
Dar acuma știu c'o crede
Că m'am dus, că nu mă vede,
In America de nord
Să știu că nu mă mai văd
Nice viu, dar nice mort.
Și-am auzit o minciună
C'America-i țară bună,
Țară bună și bogată
Și de bani îndestulată,

Dar nu este cultivată.
Țara noastră e mai bună
E mai bună și săracă
Toți streinii 'n ea se bagă.
Cine vrea ca să doriască,
Meargă 'n țara englezească;
Cin' nu știe jalea rea,
Să meargă 'n America;
C'America-i țară bună,
Țară bună de parale
Dar este plină de jale

Foaie verde d'avrămeasă
M'ajunse un dor de-acasă
De copii și de nevastă..
Destulă inimă arsă...

Scrisoarea dela copii
Făcută-i numai fășii:
„Tăticule, nu mai vii?“

Foaie verde și-o lălea
Arză 'n foc inima mea!
Arză 'n foc America!
Să am aripi aș zbura
Tocmai în România,
Unde m'a născut maica.

Peline, frate peline,
Amară i frunza pe tine,
Amară inima 'n mine.
Amar e cotorul tău,
Mai amar sufletul meu.
Dorule, bucată rea
Ieși dela inima mea
Dorule, bucată mare,
Ieși din inimă afară.

* Cules dela Gh. I. Nedelcu, comerciant din Topraisar, Constanta, de Ștefan Andrei, normalist.

FOLKLOR BULGĂRESC DIN DOBROGEA

Cules din satul Caranasuf (Constanța) de d-ra Lucreția

Dumitreșcu, învățătoare

TUDORCIU ȘI SULTANCIU

Zălibel Tudorciu Ilencă,
Ilencă, beală cotlencă,
Ilencă, beală Târnoacă.
Scritum să libof libeli;
Scritum să mină minăli;
Scritum godă prăveli;
Svadbă scritum nimöjet.
Petăc călescă călesăt,
U Săbută ieli i pili,
Nidele bulcă duveli,
U Pundel nec dari dărili,
U Tor nec Sultanciu duftasă,
Sultanciu, fărđi hăiduten
I nă portătă pulöpăl
I nă Tudorce puvicăl:
Tudorceo, mlădujenecă,
Săs cotel nătuci
Dă mă, Tudorceo, pucerpiș;
I bulcătă săs tebe dă dodi,
Tea dă mī răcă țăluni
Guleam băcșiș dă mī dam
Tudorce mami si dumăși:
Ni ftodem, mamō, ni ftodem,
Dă si Sultance pucepe;
Sultance, fărđi hăiduten,
Toi și mă, mamō, iubii.
Tudorcevătă maicită
Tea nă Tudorce dumăși:
Ia si bulcătă izvidi

Tudorel s'a ndrăgit de Ileana,
Ileana, alba căldărăreasă,
Ileana cea albă din Târnova.
In taină iubitu-s'au;
In taină daruri au pregătit;
In taină logodna au făcut;
Nuntă in taină nu pot.
Vinerea făcut-au chemările,
Sâmbătă au băut și au mănecat,
Dumineci au adus mireasa,
Luni daruri au dăruit,
Marți Sultanciu a venit,
Sultanciu, haiducul cel mare
Și a bătut la poartă
Și lui Tudorel i-a strigat:
Tudorel, ginere,
Scoate vinul cu căldarea
Să mă cinstesti, Tudorel;
Și mireasa să vie cu tine,
Ca să-mi sărute mâna
Să-i dau un dar mare.
Tudorel îi zice mamei sale:
Nu mă due, mamă, nu mă due
Pe Sultanciu să-l cinstesc;
Sultanciu, haiducul cel mare,
El o să mă omoare, mamă.
Mama lui Tudorel
Ii spuse lui Tudorel:
Ia scoate-ți mireasa

Nă Sultanciu răcă dă țaluni,
Smuchini dă i pudări.
Nă Sultanciu răcă țalună;
Tudorciu răchie mu dadi.
Sultan dumă nă Tudorceo:
Tudorceo, mlădujenecă,
Ia si năzat irmăci,
Ci imăm pușcă nimerenă,
Nă tebe de e umere.
Ci gu u cilotu udari:
Ci si bulcăță udzè.

Să-i sărute mâna lui Sultanciu,
Smochine să-i dăruiască,
Lui Sultanciu mâna i-a sărutat;
Tudorel rachiu i-a dat.
Sultanciu spuse lui Tudorel:
Tudorel, ginere,
Ia fă-te mai înapoi,
Căci am pușcă ne'ncercată,
Pe tine să o încerc.
Și l'a lovit în frunte
Și i-a luat mireasa

CÂNTECUL LUI GHEORGHE

Răzbuleal mi să mlad Gheorgu
Nă Șumen nă bolnițăță,
Lijeal ne mlogo, ne malco
Dur tri mi țeli mesetă;
Mlogu pucerneal i pugruzneal.
Gheorguviti verni drugari
Tii să nă Gheorgo dumăli:
Nă piși Gheorgo ino pismo
Nă toie stară maicită,
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Șumnencă,
Nă snăgă tencă i visocă,
Nă liți beală i cervenă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorgu drugari puslușe
Ci nă pîșă ino pismo
Nă neguvăță stară maicită:
Ci să Gheorgu puzgudi
Ză ina muma Șumnencă,
Nă snăgă tencă i visocă,
Nă liți beală i cervenă,
Nă imi măhlum heruvă.
Gheorguvăță stară maicită
Cătu pismotu priemă,
Săbrală tenchi daruvi
Ci ză Șumen trăgănală.
Vărveală ștu se vărveală
Cătu du Șumen utidi,
Du Șumen du buzeatim,
Nă srestă idăt voiniți,
Voinițiti umrilo noseli.

Ni s'a'nbolnăvit tânărul Gheorghe
In Șumla în spital;
A zăcutnici mai mult nici mai puțin
Decât trei luni întregi;
Tare s'a negrit și s'a urățit.
Adevărații prieteni ai lui Gheorghe
Ii spuneau lui Gheorghe:
Să scrii, Gheorghe, o scrisoare
Măicuții tale bătrâne,
Că tu, Gheorghe, te-ai logodit
Cu o fată oin Șumla,
La trup subțire și înaltă,
La față albă și roșie.
La nume „măhlum heruvă”.¹⁾
Gheorghe și-a ascultat prietenii
Și scrise o scrisoare
Bătrânei sale măicuțe:
Că Gheorghe s'a logodit
Cu o fată din Șumla,
La trup subțire și înaltă,
La față albă și roșie,
La nume „măhlum heruvă”.
Bătrâna maică a lui Gheorghe
Când primi scrisoarea,
Adună daruri subțiri
Și plecă la Șumla.
Merse cât merse
Și când ajunse lângă Șumla
Lângă vile dela Șumla,
In față îi vin soldații.
Soldații duceau un mort.

1) Rugăm pe cei ce știu ce însemnează aceste cuvinte, să ne comunice.

Babicicătă dumă nă voiniți :
 Ia si umrilotu slujeti
 I dă gu babă uplacii,
 Ci imăm sineu iubitu
 U pustătă Turcătă vuină,
 U Odrin gradlen guleamu.
 Tii babicicătă puslușe
 Ci si umrilotu slojeli
 Ci gu babă uplacă.
 Cătu gu babă utvilă,
 To mi holăm mlad Gheorgu.

Baba spuse soldaților :
 Ia lăsați mortul jos
 Să-l plângă baba,
 Că am un fiu omorât
 In pustia de luptă cu Turcu,
 La marele oraș Adrianopole.
 Ei ascultară pe băbuță
 Și puseră mortul jos
 Să-l plângă baba.
 Când baba l'a descoperit
 Era chiar tânărul Gheorghe.

COLIND DE FATĂ MARE

Doină muma sāt sādilă
 Doine mome, culadele¹⁾;
 Dvea prăceț iabălcuivi,
 Iabălcuivi, chisălcuivi.
 Sādilăghi Doină muma
 Sādilăghi, vanălisă ;
 Lis pusnăli,
 Ţveat Ţăvnălu :
 Vras vărzăli :
 Dvea iabălchi
 Zlatniciuvi, chisălcuivi.
 Ut căsnălăghi Doină muma
 Ci ghi dadi cuimgie
 Utguvori Doină muma :
 Nă ti, băino, tezi iabălchi
 Zlatniciuvi, chisălcuivi,
 Dă mi isminiși pricuvăn cuvăneț

Istuluvan prăsten
 I titiriți ;
 Ci dă idă nă iurotu,
 Dă să uluie na ină bașo
 Pri dve momi,
 Dă mă vidi moito libi
 Ci dă caji moitu libi :
 Dă să zgudim Doină muma.
 Tui năzdravi ză mumata
 Doine mome, culadele.

Fata Doina a răsădit
 Doino fată, colindele¹⁾.
 Două rămurele de măr,
 De măr acrișor.
 Săditu-le a fata Doina
 Le-a răsădit și s'au prins ;
 Frunză au dat,
 Flori au înflorit,
 Poame au legat :
 Două mere
 De aur acrișoare
 Fata Doină le-a rupt
 Și le-a dat giuvaerghiului
 Și i-a spus fată Doina :
 Uite, nene, merele acestea
 De aur, acrișoare,
 Să mi le prefaci în colan cu cheu-
 [tori

Si 'n inel în formă de scaun
 Si 'n podoabă de cap ;
 Și să mă duc la horă,
 Să mă prind în loc de frunte
 Lângă două fete,
 Să mă vadă iubitul meu
 Și să spună iubitul meu :
 Să ne logodim, fată Doină,
 Să fie fetii cu noroc !
 Doină fată, colindele.

1) Neften ce se repetă după fiecare vers.

COLIND DE BELȘUG

Ranel mi Sveti Gheorghii, Rano miranel, po Ghiorghiuv den ¹	Hrănitu-mi-a Sfântul Gheorghe, De vreme mi-a hrănit, pe la Sfân- [tul Gheorghe ¹
Ranel mi rano cone Săș beal uriz năzubigu ; Văsennălgu Sveti Gheorghii Ci utidi tatăc dolo po deadovtisi [ceiri	Hrănitu-mi-a din vreme calul, Cu orez alb l'a hrănit ; L'a 'ncălecat Sfântul Gheorghe Și s'a pornit jos la câmpul bu- [nicului său
Tam nămeri tam zăvari Ina lămea săs tri glavi : Părvi glăva bealu mleaco, Ftoră glăva roino vino, Trete glăva jelto jito. Mleacoto po iusceri, Vinutu po luzeată, Jelto jito po ceiri Tui nă zdravi Sveti Gheorghii.	Acolo a întâlnit, acolo a aflat O rămă cu trei capete : Capul dintăiu cu lapte alb, Al doilea cap cu stropi de vin, Al treilea cap cu grâu galben. Laptele pe la cicbani, Vinurile prin vii, Grăul galben prin câmpii. Cu sănătate, Sfinte Gheorghe.

COLIND DE FATĂ MARE

când intră întâia oară în horă

Răz igrasă malcă muma Stanca r-ză cuprinenă Cuprinenă, ibrișinenă. Pupită-gă sfiti Ilie : Mari mome, malche mome, Coi ti dări tăzi riză Cuprinenă, ibrișinenă ? Iutgutare malcă muma : Ias căt sām bilă malcă, manână, Bavelă-sām Hrista bogă ; Uari-mi-gă Bujea Maică. Tui nă zdravi nă mumata !	A 'nceput să joace fetița Cu cămașe subțire de mătase, De mătase, de ibrișim. A 'ntrebat-o Sf. Ilie : Ei fetițo, fetișoară, Cin' ți-a dăruit cămașa asta De mătase, de ibrișim ? Răspunse fetița : Eu când am fost mică, mititică, Am îngrijit de Hristos Dumnezeu ; Mi-a dăruit-o Maica Domnului. Să fie cu noroc fetii !
--	---

1) Rețren, ce se repetă după fiecare vers.

COLIND DE FATĂ MARE

Sealăi muma ran busilec

To ni stană ran busilec,

la nai stană srebru i zlatu.
Srebru i zlatu crăstuvatu
Ci să-i ciulu ceac du țare;
Ut guvorel țari Constantin:
Hoi va vazi, devet slughi,
la ideti duvideti malcă muma,
Dă e storim baș țăriță,
Baș țăriță i viziriță.

Ut guvorele devet slughi:
Hoită tebe, țari Constantin,
Ni duode malcă muma
Dă e storis baș țăriță,
Baș țăriță, i viziriță.
Tui nă zdravi ză mumata.

Fata mi-a semănat de dimineață
[busuioc;
Dar n'a răsărit busuioc de dimi-
[neață.

Ci a ieșit aur și argint,
Aur și argint cruciș.
Și s'a auzit până la țar-;
Și a vorbit țarul Constantin:
Măi, voi, nouă slugi,
Ia duceți-vă și aduceți-mi fetița,
S'o punem țarină de frunte,
Țarină de frunte, vizireasă de
[frunte.

Răspunseră cele nouă slugi:
Să trăești, țar Constantin,
Dar fetița nu vine
S'o faci țarină de frunte,
Țarină de frunte și vizireasă.
Să fie cu noroc fetii!

INSEMNAȚI

DESPRE

TĂȚARII DIN SATUL PERVELIA (COM. TATLĂGEAC)

CONSTANȚA

Notele ce urmează le-am adunat din satul Pervelia, comuna Tatlăgeac, județul Constanța, unde întâmplarea m'a dus să fiu suplinitor și unde am deschis prima școală românească după războiu.

Cătunul are vreo 65 de familii tătărăști și 5 românești. Se află la 32 km. de Constanța și la 14 km. de Mangalia, nu departe de țărmul Mării Negre.

Priveliștea satului îți lasă o impresie tristă; însă în orice caz, mai bună față de alte sate tătărăști din împrejurimi. Parte din oameni stau bine; sunt și mulți săraci, mai ales acum după războiu, căci Bulgarii nu i-au cruțat nici pe dânșii.

Satul. Când îl privești, vezi o adunătură de case răzlețe și mici. Pomi nu sunt mai de loc. Doar ici, colo, câte un salcâm mai dă puțină umbră. Totul îți arată că ai de a face cu un popor de stepă.

Casa. La Tătari casa este construită din piatră sau chirpici (pământ frământat cu apă, paie și balegă). Cimentul dintre pietre și chirpici e de noroi. Acoperișul constă din două sau mai multe grinzi, care merg paralel dela un perete la cellalt. Peste grinzi și pereți ei pun căpriori oblici, care se încheie deasupra în unghiu. Tavani nu există.

Peste căpriori se pun niște lemne, iar deasupra lor stuf, scaeți, sau cucută. Vine apoi un strat de paie, unul de pleavă, unul de cenușe și, în fine, unul de pământ galben. Se pune pământ galben din două motive: întâi pentru că lutul galben, după

ploaie, devine mai compact de cât cel negru și apoi pentru că e mai frumos la culoare, zic ei, decât cel negru.

De obicei casa e împărțită în două camere: una, numită „ișcher-iui“, servește ca odaie de dormit, de primit etc., fiind cea mai curată și mai frumos înpodobită; cealaltă, numită „aiat-iui“, sau tinda casei, servește pentru trebuințe casnice.

Forma camerelor, în majoritatea cazurilor, e dreptunghiulară, având dimensiuni ce variază între 4 până la 5 metri lungime și între 3 până la 4 metri lățime. Înălțimea e de 2 până la 2 $\frac{1}{2}$ metri.

Casa e așezată în totdeauna cu fața spre miazăzi și faptul acesta are și un temel religios, de oarece mormântul profetului Mohamed se află spre sud, dar și un temel geografic, fiindcă punând casa cu spatele spre nord, se apără mai bine de crivăț.

Casele lor au o singură ieșire. Camerele au câte o singură ferestruică; în tindă e abia un ochiu de geam, sau lipsește cu totul.

Soba este oarbă. Se încălzește cu paie, întocmai ca la Români. În totalitatea cazurilor e construită din bucăți de cărămizi sparte, lipite cu noroi. E așezată chiar lângă ușe, în camera „ișcher-iui“.

Spațiul dintre perete și sobă servește ca loc de baie, de oarece baia este necesară după fiecare raport sexual pentru ambii soți. După prescripțiile Coranului, baia se face cu apă caldă. Această cămăruță de baie se numește „hamam“.

În casă, pe jos, sunt rogojini „casâr“, iar dacă Tătarul e mai bogat, așterne covoare „câlâm“, însă sub covoare se află tot rogojini. Pe lângă pereți se află saltele mici de paie „ot-mindâr“, iar deasupra lor altele de lână „giun-mindâr“, sau de fulgi de paseri „cuș-giun-mindâr“.

De-a lungul pereților, peste aceste salteluțe se înșirue niște perne de perete „duoar-iaștâc“, de care te razimi, sau pe care stai și sunt nelipsite din orice casă.

De obicei în cameră se găsește și un scăunaș „cursin“, întrebuițat numai pentru lampă, sau pentru tava cu mâncare.

Paturi n'au, căci dorm pe jos, pe rogojină.

Pereții sunt înpodobiți cu diferite țesături și mai ales cu batiste lucrate în culori vii și bătătoare la ochi, numite „cevrea“.

În mai toate casele tătarești în care am intrat, am găsit o

curăţenie exemplară. Prin faptul că ei nu intră încălţaţi în casă, pot mai uşor să păstreze această curăţenie.

Lumina în odăi e slabă, ea de crepuscul, din cauza ferestrelor mici.

Curtea. Locul dinprejurul casei mai rar e îngădit. Obiceiul de a înprejmui grădina l-au luat dela Români şi alte neamuri creştine. Adesea prin curţile lor trec cărări, pe cari circulă oamenii din sat.

Curtea, dacă există, nu are nicio împărţire. Toate lucrurile gospodăriei sunt aşezate, sau svârlite încoaşe şi încolo, la voia întâmplării.

Nu obişnuesc să pue zarzavaturi în jurul casei, nici să sâdească pomi. Nu le place umbra copacilor. Rar când găseşti câte un salcâm la ei.

Lucrurile le lasă risipite prin curte, fără grije şi teamă, de oarece cazurile de furturi sunt foarte rare între ei.

Le plac vitele foarte mult şi le îngrijesc cu drag. Predilecţia lor merge mai ales în spre cai.

Se vede în toate ale lor spiritul şi obiceiurile unui popor trăit în stepă şi în libertate.

După cum ciobanii noştri au o mulţime de porecle pentru oi, iar plugarii pentru vitele mar, tot asemenea şi Tătarii. Pe cai s. ex. îi numesc mai adesea după culoarea părului, sau alte semne particulare. Iată câteva porecle pe care le dau boilor: *sarâ-baş* = cap galben; *cara-bageac* = picioare negre; *portocal* = portocaliul; *geaiman* = bou cu coarnele lăsate în lături; *cabac* = ciutul, cu coarnele scurte; *tumalac* = un bou rotund şi plin la trup; *ac-cuiruc* = cudalbul; *alagea* = târcatul; *pândâc* = aluniul, de culoarea alunei; *pamâc* = bumbac, bou de culoarea bumbacului etc.

Iată şi câteva porecle pe care le dau cailor; *arap* = negrul; *mali* = murgul; *torî-baital* = iapă murgă; *cherî-baital* = iapă murg-închisă; *aigâr* = armăsarul; *cara-baital* = iapă neagră; *cherî-mali* = murg-închis; *tarî-mali* = cal murg; *şali-baital* = iapă bălană; *topal mali* = cal schiop; *şacal* = breazul; *ţocâr* = chiorul; *culă* = şargul; *giren-baital* = iapă roaibă; *giren-mali* = cal roib; *cara-mali* = cal negru; *borli* = surul; *sarî-cula* = şargul-galben, etc. După cum se vede, ei numesc caii lor după culoarea părului, sau după vre-un semn particular. Să se observe

însă că cuvintele specific tătărești pentru cal și iapă sunt tocmai acelea pe care ei le întrebuițează astăzi mai puțin : *mali* = cal și *baital* = iapă.

Am spus că Tătarii au o predilecție deosebită pentru cai. Este o fală pentru ei să aibă cai mulți, buni și frumoși. Intre- cerile cu caii — fie călare, fie cu căruța, joacă un mare rol la ei.

Când un tătar merge pe drum cu căruța și un altul îi trece înaintea, fiindcă are cai mai buni, el se simte foarte mâhnit și dă bice căilor, de necaz, ca să meargă mai repede.

Despre tăiatul vitelor. Când un Tătar are o vită bolnavă, oaie, vacă, etc., imediat o taie și o întrebuițează la mâncare. Mortăciuni ei nu mănâncă.

Cu prilejul marilor sărbători ale *Baeramului*, Tătarii obiș- nesc să taie câte o vită, de obicei o oaie. Atunci ei chiamă un hoge, care face rugăciunea astfel : stăpânul ține vita de ure- chia dreaptă cu mâna, iar hogea o ține de urechea stângă și-i citește o slujbă. După aceea vita este tăiată și hogea ia ca dar „bacșiș“ fie pielea, fie puțină carne, fie bani. Solemnitatea aceasta are ceva din sacrificiile antice.

În altă vreme a anului, în afară de sărbătorile *Baeramului*, sunt rari cazurile când un Tătar chiamă pe hoge ca să citească slujba vitei, înainte de a fi tăiată.

Trebue să facem o rezervă în ce privește pe *Nohai*. Acest neam de Tătari, dacă găsesc o vită moartă, fie și cal, căci ei mănâncă și cai, — o duc frumos acasă și o căsăpesc, gătind din ea mâncare așa cum le plac lor. Ba ceva mai mult : până acasă mai târăsc vita și prin țărâna drumului, dacă n'o pot duce pe sus. În unele părți însă e necesară o citire a hogii.

Bucătăria. Nutrimentul principal al Tătarilor este carnea și pâinea. În genere ei se nutresc mult mai bine ca Românii. Alua- turile joacă un mare rol în hrana lor.

Dintre mâncări, cea mai prețuită de dânșii este „*cașic-borec*“. Acest nume este cam „fără perdea“, cum zice Românul, de oarece „cașic“ însemnează lingură, iar „borec“ — organul sexual al femeii.

Mâncarea aceasta se prepară astfel : se întinde coca, fră- mântată cu ouă, pe o masă, întocmai ca foaia de plăcintă ; se taie apoi în bucățele de formă pătrată, având fiecare lature de 5 cm. Pe urmă pătrățelele se îndoaie în formă de pungă și se pune

în ele carne crudă, tocată foarte mărunț. Carnea poate fi de vacă, de oaie, etc. În urmă se pun aceste pungi într'o tîngire în care clocotește apa și se lasă să fiarbă bine. În fine, peste fierură se toarnă iaurt și mîncarea e gata.

Mîncarea „*tabac-borec*“ se prepară exact ca și „*cașic-borec*“ cu deosebire că la urmă pungile cu carne sunt scoase din apă, puse într'un alt vas și apoi amestecate cu iaurt, unt topit și usturoi. Cuvîntul „*tabac*“ însemnează farfurie; iar *borec* ca mai sus.

Mîncarea „*cobetë*“ se face astfel: se pune într'o tavă o foaie de cocă unsă cu unt, întocmai ca la plăcintă. De-asupra se întinde un morman de carne, fiartă de mai înainte, tocată și amestecată cu orez. Peste carne se așterne o foaie groasă de cocă, de asemenea unsă cu unt. Apoi se pune să se coacă sub țest.

Mîncarea „*Șer-borec*“ se prepară astfel: Se taie bucățile de cocă în formă rotundă, avînd diametrul cam de 15 cm. În ele se pune carne nefiartă și apoi se îndoaie foile de-alungul diametrului și se lipesc la extremități. Bucatele astfel pregătite se prăjesc bine în unt și mîncarea e gata.

La mîncarea numită „*Salma*“ trebuie făină bună. Foile de cocă sunt tăiate în bucățele mici, de formă pătrată, cu latura cam de 5 cm. Aceste bucăți se fierb în apă, apoi se scot și se pun în alt vas, unde sunt amestecate cu unt topit, iaurt și usturoi.

Toate aceste mîncări sunt din grupa aluaturilor. Ele servesc și ca pîne și ca „*udătură*“, în hrana lor zilnică.

Tătarii mai sunt specialști și în prepararea pilafurilor și a altor mîncări.

Mai e vrednic de notat că ei lasă ardeiul roșu — cel iute — să se usuce bine, apoi îl pisează mărunț ca făina. Acest praf de ardei îl pun în mîncare, mai ales în ciorbă, ca să-i dea un gust bun.

Despre băuturi. Tătarii nu obișnuiesc băuturi fermentate. Puțini dintre ei fac excepție. Nu beau vin, însă beau must (iuzum-su-zeamă de struguri). Imediat ce mustul începe să fermenteze pentru a se preface în vin, Tătarul este oprit de Coran să-l mai bea.

Uneori obișnuiesc să facă bragă (*bozà*), pe care o prepară din mălai (malai) din făină de grâu arnăut (*arnăut-un*), sau din meiu (*tari*).

Din lapte (siut), Tătarii prepară, ca și noi, lapte acru (catâc) brânză (penar), unt (sarî-mai) și lapte acru sărat (tuslu-catâc).

Acest lapte acru sărat se prepară astfel: laptele acru se strecoară printr'o cârpă curată, albă, și ceea ce rămâne, după ce s'a scurs zerul, se amestecă cu sare (tu?) și se pune într'un vas, borcan, sau butoi, după cantitarea ce o are omul. Apoi ei mănâncă acest lapte acru sărat, amestecându l în ciorbă, sau în diferite mâncări.

Despre procurarea apei. Din cauză că adâncimea fântânilor variază între 35—55 m., unele ajung pânăla 60 m.,—apa (su) se scoate cu burduful (cōpcă) din fântână (cuiū). Fântâna are scripete pe care umblă funia (șijâm); iar funia este trasă fie prin ajutorul unui cal, fie cu un aparat rudimentar, numit „Kelebè“, pe care l învârtesc doi, sau mai mulți oameni. Funia se înfășoară în jurul „Kelebè“-ului și astfel burduful e tras din fântână.

Despre agricultură. Dintre cereale Tătarii cultivă mai cu deosebire orzul (arpa), care la dânșii are o dublă întrebuințare: pentru facerea pâinei și pentru hrana cailor. Un alt motiv ar fi și faptul că în arie (harmân) se treeră mult mai ușor decât grâul și celelalte cereale.

Grâu nu cultivă decât pentru strictul necesar, ca să aibă în diferite ocaziuni făină mai bună decât cea de orz, și ca să nu-i piardă sâmânța.

Cultivă și porumb însă în cantitate neînsemnată. Mămăliga, pe care de obicei o consumă Românul, ei o numesc „caceamac“ și Secerișul orzului, sau grâului îl fac de obicei cu coasa (șalgî), însă în timpul din urmă s'au deprins cu mașinile de secerat, care-i scutesc de prea multă oboseală. După ce seceră, ei nu obișnuesc să facă suopi, sau clăi, ceéace înseamnă o cheltueală prea mare de energie; ei fac niște căpițe otova. Cu chipul acesta însă se risipesc multe spice și producția la hectar iese mai mică.

La tăiatul cocenilor de porumb se servesc de seceră (orac).

Când secerișul îl fac cu secera, ei pun în mâna stângă un fel de mânușe numită „parmăc“, Acest parmăc e de lemn, în forma a două degetare lungi, în care vâră degetul arătător și mijlociul, ca să nu le taie secera.

În acelaș timp au pe podul palmei stângi o placă de lemn

pe care o țin strâns cu cele două degete — arătător și mijlocăș, în care se află introdus parmacul de lemn.

È de notat că acest parmac e mai întrebuițat de Lipoveni decât de Tătari, cari l-au împrumutat dela ceilalți. Răspândirea parmacului e mai ales în țările din jurul Mediteranei.

În jurul casei Tătarul nu cultivă nimic. Zarzavaturile le cumpără dela grădinari. În toată munca sa Tătarul e stăpânit de gândul cum ar termina mai repede și mai cu ușurință. Atenția lor principală se îndreaptă spre creșterea vitelor: mai ales a cailor și oilor.

Tătarii din Pervelia se simt atrași către negoț.

Despre îmbrăcăminte. Tătăroaicele nu obișnuesc a țese stofe, sau pânză în casă. Tot ceea ce le trebuie pentru îmbrăcăminte, cumpără dela oraș: stambă, ațică, postav etc., iar hainele și le fac în casă cum se pricep.

La bărbați. Tătarii au trei feluri de cămăși și anume:

- 1) școlméc, un fel de cămașe, care se'nchee pe umărul stâng;
- 2) iléc, cămașe ce se închee în față, de-alungul pieptului ca la Români;
- 3) coléc, o cămașe mai lungă, încheiata într'un singur nasture.

Dintre aceste trei, școlmecul e purtat mai ales de flăcăi. El este brodat cu multe flori în față. Bătrânii poartă ilecul, care e mai simplu; iar femeile poartă colecul cel lung.

În cap bărbații pun fesul, (fes, sau pes), peste care leagă o fășie lungă și lată de diferite culori, turbanul, — căruia ei îi zic „Sarâc“, sau „Palilă“. Cu denumirea de palila ei mai indică și flaneaua de lână, sau de bumbac, pe care o îmbracă pe corp. Au și ismene, cărora le zic „ștan“. Peste „școlmec“, sau „ilec“ îmbracă o haină rumită „giachet“; iar peste ismene îmbracă pantaloni largi numiți „șalvari“. Iarna mai pun pe ei niște cojoace mari, cu lâna pe dinăuntru, pe cari le numesc „ton“. În picioare poartă ghete „condra“, sau ghete, ori galenți cu tălpile de lemn, „Tabaldrâc“.

La femei. Femeia se îmbracă cu cămașa „coléc“, care cade până la genunchi și se'nchee la gât cu un nasture. Pe cap se leagă cu o basma „câicșă“, iar când este frig, cu o broboadă de lână „șal“. Babele se leagă pe cap și fălci cu o basma nu-

mită „bașârtî“ sau „maramă“. Peste „colec“ ele îmbracă o haină subțire „giachet“; peste „giachet“ pun capot lung până la pământ „pașali“, iar peste „pașali“, când se duc în vizită, sau la plimbare, pun un al doilea capot, lung de asemenea până la pământ, și de culoare neagră, cu puține excepții, numit „șășap“.

De „șășap“ se leagă sus la cap, un vâl tot de culoare neagră, numit „iuspeșé“, cu care-și acopere în întregime obrazul, ca să nu fie văzute de străini.

Ca și bărbații, femeile poartă ismene largi, numite „ștan“. Ciorapii, „ciorap“, și-i leagă cu o bentiță frumos lucrată în culori „ciorap-ban“.

În picioare poartă ghete „condră“, iar acasă încălțăminte cu tălpile de lemn „tabaldrâc“.

Despre podoabele femeiești. Femeile, în special cele tinere, precum și fetele, se încing peste mijloc cu un fel de brâu de argint (colan), frumos lucrat și împodobit, numit în limba lor „Caucaz-cușac“. Acest Caucaz-cușac e lat cam de vre-o 68 cm.; iar de lung, cât poate cuprinde o femeie. El se încheie cu niște catrame în față.

La gât fetele mai ales poartă „gurdilă“: o salbă de bani de aur (altân).

La mâni poartă brățări: „blezâc“; în degete câte un inel: „iușuc“; iar în urechi cercei: „sârgă“. Mai toate aceste giuvaeruri sunt făcute din argint: „gumâș“.

Lucruri de casă care nu se văd la Români. Tătăroaicele lucrează foarte frumos unele lucruri pe care, de obicei fata, când se mărită, le dă în dar „baeșiș“ oaspeților.

Iată câteva din aceste lucruri:

„Çevrè“ e o batistă brodată în felurite culori, cu flori și desenuri.

„Csè“: e un covor de perete, lucrat numai în flori, cu culori foarte bătătoare la ochi.

„Maramă“: este un șervet lung de 1 m. 50 și lat cam de 40 cm. Și acesta e lucrat în flori. De notat că în unele părți românești, femeile noastre își acopere capul cu niște ștergare lungi, lucrate cu flori și fluturi, numite „marame“.

„Șerbentî“ e tot un ștergar, dar mai lat, mai lung și mai frumos decât „maramă“.

„Câbrâs“ este un covor de perete cu anumite înflorituri.

Cu ocazia nunții, mireasa trebuie să dea soacrei nouă bucăți, între care trebuie să intre „o cevrè“, o „csè“, o „maramà“ un „șerbentî“, precum și cămașa „colèc“ și covorul „câbràs“. Toate acestea, legate și cusute la un loc, sunt darul soacrei și poartă numele de „tocâz“.

„Macăt“ e un soi de scoarțe ordinare, care se pun pe jos în casă. E de notat că în românește, în unele părți, scoarțele se numesc „macat“.

Obiceiuri la naștere. Când naște o femeie, trei zile nu intră la ea decât femeile și moașa. A treia zi tatăl face o masă la care chiamă prietenii și vecinii, presum și doi hogi.

Un hoga, cel mai mare în grad, întreabă pe tatăl copilului ce nume voește să-i dea? Apoi scrie acest nume pe o hârtie. După aceea întreabă pe mamă și în urmă pe o rudă. Și aceste două nume din urmă sunt scrise pe câte o hârtie. Apoi hârtiile sunt indoite, și tatăl sau mama trage la sorți un bilețel. Numele ieșit la sorți rămâne definitiv numele copilului, în semn că acela îi este norocul. După aceea hoga ia copilul în brațe și-i strigă tare de trei ori numele la ureche.

Aceasta este toată ceremonia botezului, care, de fapt, nu se poate numi botez.

Hoga nu eliberează niciun certificat.

Despre purtarea numelui. Un tătar se numește după numele său de botez și după numele, nu pronumele, tatălui său. S. ex.

Bechir Abdulah (tatăl)

Enan Bechir (fiul)

Emurla Enan (nepotul)

Cadâr Emurla (sărănepotul) etc.

Adică niciodată nu se transmite din generație în generație un nume de familie; ci numele tatălui devine pronumele fiului. E că în vechile noastre obiceiuri, când se zice: Ion al Anicăi, Gheorghe al Ioanei, Vasile al lui Stroe, Badea lui Ghilău, etc. de unde se vede că la noi adesea pronumele este luat și după numele mamei.

Uneori se obișnuiește a se purta, pe lângă numele tatălui, și acela al bunicului. S. ex.: Emurla Enan Bechir, ceea ce înseamnă: Emurla fiul lui Enan fiul lui Bechir.

La primării notarii noștri obișnuiesc a păstra acelaș pro-

nume pentru toți Tătarii ce descind din aceeași familie. De aceea în acte vedem scriindu-se :

Bechir Abdulah (tatăl)

Enan Abdulah (fiul)

Emurla Abdulah (nepotul) etc.

ceace este împotriva obiceiului tătăresc.

Iată acum și un tablou de numele tătărești cele mai obișnuite, atât la bărbați, cât și la femei :

La bărbați : Abseileam, Apti, Abdulah, Ali, Agiomer, Acmanbet, Abdurahman, Abdulhai, Achif, Acî, Achic, Bari, Boraș, Bechir, Boracai, Burmanbet, Bauber, Becmanbet, Curt-amet, Curti-veli, Calivet, Culamet, Cheșpi, Cherim, Cadâr, Coduz, Curt-Emin, Cadri-Seit, Duagi, Esad, Enan, Emurla, Giumali, Gelmanbet, Gafar, Gêudet, Hagi-Ali, Hagi-Gheldi, Iusuf-Zedin, Iaiâ, Ibadula, Mosin, Mubin, Miuniuiup, Menagi, Molaș, Muterem, Negip, Nail, Nebi, Niat, Nasurla, Osman, Oroz-Ali, Oteghin, Petâ, Pevât, Rasim, Regep, Raslâ, Ramazan, Riza, Salî, Seitgean, Sâdiec, Septar, Semetulâ, Șabdin, Șerafetin, Șeuchi, Șefchet, Șerpi, Șaganbi, Șerpegean, Teufic, Tasin, Zechiriâ, Zevri, etc.

La femei. Aliumè, Aliè, Alipè, Atiè, Aișè, Caliufè, Cadriè, Curtuzè, Chianiè, Esmâ, Mâniirè, Muspiirè, Mediinè, Mensarè, Negiè, Omârzadè, Reficâ, Sabriè, Șucuriè, Teslimè, Tiipè, Uriè, Umjè, Zechiè, Zelcadè, Zeminè etc.

Circumcisiunea. Băieții sunt tăiați împrejur la vârsta de 6-15 ani. Cu această ocazie Tătarii fac serbare mare, la care au loc lupte „pelivanlâc” între flăcăi.

Femeia. Față de bărbat, femeia se găsește în stare de inferioritate. Ea n'are voie să participe la adunări în care sunt bărbați. Când vin oaspeți în casă, ea trebuie să treacă în altă cameră și să mănânce singură. De asemenea n'are voie să intre în gearnie, nici să ia parte la înmormântări. E de o ignoranță și de o lenevie ne mai pomenită. De altfel și bărbatul îi atribuie un rol inferior. El e convins că femeia „n'are altă menire decât să facă copii și să șadă sau să servească mâncare bărbatului”.

Pe Tătăroaică o găsești mai în totdeauna la vatră cu nasul în cenușe și în gură cu o lulea cât toate zilele. De curățenie nu se prea îngrijesc. De multe ori le vezi cu părul în neregulă, încâlcit, nepieptănat și căzând unsuros pe umeri.

Sunt printre ele și femei frumoase și curate la port; dar în majoritatea cazurilor ele lasă mult de dorit.

Mai în toate casele tătărăști sunt insecte, care se țin de Tătar ca scaiul de coada calului, cum zice Românul.

Un fapt care vorbește dela sine și care arată starea de inferioritate a femeii față de bărbat, este următorul: în noaptea nunții, când mirele și mireasa se văd pentru prima oară singuri într'o cameră, ca soț și soție, femeia se scoală în picioare înaintea bărbatului și-i sărută mâna, în semn de supunere.

În căsnicie femeia nu se opune voinței soțului ei, ci ascultă de orice hotărâre a lui. La Tătari divorțurile sunt foarte rari.

Despre nuntă. Când un flăcău (delican) vrea să se însoare, trimite la fata (câz) pe care dorește să și-o ia de soție, un bătrân, care să înștiințeze despre asta pe părinți.

Părinții fetei, dacă nu vor s'o dea, invoacă diferite pretexte: ba că fata este mică, ba că una, ba că alta; nu-i spune niciodată în față că nu i-o dă. În cazul când primesc, spun că... să mai vadă, să se mai gândiască. După ce bătrânul, trimisul flăcăului, pleacă, părinții fetei se sfătuiesc cu toate rudele lor ca să vadă ce este de făcut. Atunci ei cercetează foarte mult starea și firea părinților flăcăului, căci Tătarii în această privință se conduc după două proverbe:

Alma terecten irac diușmez.

adecă: Mărul nu cade departe de pom.

și: Atadan balà tousà igî

Atà iolun cusà igî.

adecă: Se nasc copii buni

Dacă tatăl este bun.

După ce părinții s'au sfătuit, s'au învoit și au hotărât împreună cu rudele, trimit știre fiăcăului că este primit ca ginere. Atunci flăcăul trimite din nou pe bătrân la viitorii socri. Aceștia laolaltă fixează suma cu care trebuie cumpărată fata și totodată fixează și ziua când trebuie înmănată. La termenul hotărât moșneagul aduce banii din care însă plătește numai o arvună.

Dacă s. ex. suma a fost fixată la 1000 lei, — 700 se dau sub numele de «mer». Mer este un cuvânt arab din Coran, al cărui înțeles Tătarii nu-l cunosc. Restul de 300 de lei se dă sub numele de „siut-acî”, adecă datoria laptelui.

Niciodată acest siut-acî nu poate întrece în sumă „mer“-ul,

ci totdeauna e mai mic. Din banii pentru siut-aci poate să ia și mama fetei. Restul, împreună cu „mer“, se preface în galbeni pentru salbă „gurdila“ și se pune la gâtul fetei ca zestre. Salba are o anumită destinație: ea va servi ca bani de cheltuială la înmormântarea fetei.

Deci, prin „siut-aci“ se plătește laptele supt de fată dela sânul mamei sale, iar prin „mer“ se plătesc cheltuelile de înmormântare ale fetei înainte de căsătorie.

În cazul când flăcăul plătește toată suma: și mer și siut-aci, iar părinții nu fac fetei salba datorită și, dacă peste câțiva ani moare femeia, bărbatul nu mai e obligat a plăti pentru înmormântare, ci chiamă pe părinții soției sale și, obiectându-le că au mâncat banii „mer“, li silește să suporte cheltuelile necesare. Dacă părinții femeii nu vor, Tătarul poate să-și arunce soția moartă în drum și să nu mai aibă nici o grije, căci și socrii săi n'au făcut salbă fetei.

Dacă flăcăul plătește banii „mer“ și „siut-aci“ și apoi strică vorba, nemai voind să ia fata, el nu are drept să ia înapoi nici un ban; iar dacă fata strică vorba, este obligată să restituie flăcăului toți banii dați.

În caz când ambii tineri se plac și se iau, în ziua când flăcăul trimite banii, fata trimite flăcăului o batistă (cevré), sau chiar un „tocâz“, sau și mai multe. Tocâzul se compune din nouă bucăți între care intră: ștan = ismene, ilec = cămașe, cevré = batistă etc. Apoi flăcăul dăruiește fetei și socrilor săi câte o pereche de ghetete „condrà“, fes, cămăși, etc. Totodată îi înștiințează printr'un om asupra zilei fixate pentru nuntă și plătește și restul din suma ce o datorează, dacă cumva a dat numai o arvună.

În tot timpul acesta flăcăul și cu fata nu se văd unul cu altul.

Nunta ține câteva zile. Incepe totdeauna Joia și se termină Sâmbăta.

În ziua nunții mirele trimite la mireasă un „vechil“ = reprezentant însoțit de doi inși, cari se numesc „șaid“ = martori. Aceștia, împreună cu martorii miresei merg la ea și o întrebă de trei ori dacă vrea să ia pe flăcăul cutare. După ce fata răspunde de trei ori că „da!“, cei trei martori ai mirelui împreună cu tatăl și martorii miresei merg la hoge, care consfințește căsătoria, fără ca mirii să fie de față. Aceasta se petrece Joi.

A doua zi, Vineri, fata vine la mire într'o căruță cu totul acoperită. Lângă ea șade o femeie, cea mai apropiată rudă, iar caii sunt mânați de un bărbat, ruda cea mai apropiată, s. ex. un frate, dacă are. În urmă vine și mama fetei în altă căruță.

Când ajung la casa ginerelui, scot oiștea dela căruță și bagă căruța puțin pe gura ușii. Pe urmă, un flăcău, care totdeauna e fratele fetei, sau ruda cea mai apropiată, ia mireasa în brațe pe sus și o vâra în casă fără să atingă pragul.

Camera în care o duc pe mireasă e despărțită în două printr'o perdea; de o parte a perdelei stă mireasa până seara, iar de altă parte șed numai femeii, rude de ale miresei, care au adus-o, împreună cu mama ei.

Ginerele își adună prietenii, între cari pot fi și oameni însurați, dar mai tineri, și face o masă în altă parte a casei, în altă cameră. Acolo se cântă cântece diferite, unele religioase.

În timpul zilei cântă „*daïta*“, adică toba cea mare, însoțită de un clarinet ce îți sparge urechile, iar flăcăii se iau la trântă: „*pelivania*“ sau „*pelivanlâc*“.

Seara are loc întâlnirea mirilor. Atunci o femeie dă din partea miresei fiecărui flăcău câte o batistă „*cevrè*“, pe care ei o leagă la cap, sau la mână. În urmă ginerele este bărbierit. După aceea flăcăii cântă cântece religioase. În acest timp mirele sărută mâna părinților săi și apoi a rudelor. Apoi pornesc spre mireasă.

Când s'aude venind mirele în cântecele religioase ale flăcăilor, femeile și mama fetei ies afară, iar în cameră rămâne numai mireasa cu două femei, care trebuie să ție de perdea.

Înainte ca mirele să intre în camera miresei, părinții și rudele îi pun bani prin toate buzunarele. Apoi hoga face o rugăciune.

Ginerele intră înăuntru ca om însurat, flăcăii stau în prag și în sa'ă. Acolo un om însurat face o rugăciune împreună cu acești flăcăi. Pe urmă ies toți afară, lăsându-l pe mire singur.

Atunci flăcăul pășește spre perdeaua care împarte camera în două și pe care o țin cele două femei. Acestea nu-i dau drumul până ce nu primesc „*bacșiș*“, iar mirele este nevoit să le dea bani mulți, până să scape de ele.

Cu acest prilej voiu povesti o anecdotă:

Odată un flăcău însurându-se și voind să ridice perdeaua, o femeie n'a voit să dea drumul perdelei cu tot bacșișul primit,

având intenția să-și bată joc de flăcău și să-l zăpăcească. Atunci flăcăul încuie ușa cu cheia, însă oamenii de afară începură să strige că ce face cu două femei de-odată? De rușine, Tătăroaica care se apucase de gume, dete drumul perdelei și ieși afară.

După ce flăcăul rămâne singur, el ridică perdeaua și trece la mîreasă. Aceasta se ridică în picioare înaintea lui, îi urează „*echium-seleam*” = bine ai venit și îi sărută mâna, în semn de supunere și inferioritate față de bărbat.

În cazul când fata nu e virgină, nunta se strică și părinții trebuie să restituie flăcăului banii plătiți pentru „mer” și „siut-acî” împreună cu toate celelalte cheltuieli prilejite de nuntă.

Dacă după câteva luni dela nuntă femeia moare, părinții au dreptul să ia înapoi dela bărbat toată zestrea ce au dat-o fetei lor.

În tot timpul nunții și câteva luni după aceea, camera mirilor stă împodobită frumos. Toți pereții sînt numai „cevre-le” înflorate.

Inmormântarea. Când moare o femeie, o scaldă o altă femeie; iar când moare un bărbat, îl scaldă hogîa.

La cîmîr femeile n'au dreptul să meargă, că să însoțească mortul spre locașul de veci, ci numai bărbații.

Groapa mortului se sapă astfel: mai întîi se sapă o groapă ca și la noi; apoi se scobește în laturea de est a ei un cotlon subteran, în care se vîră mortul cu capul înainte, înfășurat numai într'un giulgiu, — o pânză — și fără sicriu. Mortul însă nu e așezat cu fața în sus, ci într'o rînă, ca să privească spre Miazăzi spre Meca, unde se află mormântul profetului lor Mohamed.

După ce mortul este așezat în bolta aceea, gura bolții se astupă cu scînduri și paie, iar groapa se umple cu pămînt.

O vizită la un Tătar. Un Tătar consideră o cinste faptul că cineva se duce să-i viziteze casa. El nici odată nu spune că te-ai dus să mănânci, sau să dormi la el; oi spune că *te-ai dus să bei apă din vasul lui.*

Am intrat de multe ori în casele Tătarilor și în totdeauna am fost înștiințat și poftit mai dinainte.

Cînd intri în casa unui Tătar, pășești mai întîi în tindă, unde ești primit de bărbat. Nu mi s'a întîmplat niciodată să fiu primit de femeia gazdă. În tindă trebuie să te descalfi, căci Tătarii niciodată nu intră încălțați în casă. Poți însă foarte bine să rămîi

în ciorapi sau în picioarele goale. Dacă ești un personaj însemnat, ți se oferă locul din fund, așa încât să fii cu fața spre ușe.

Tătarii n'au paturi, nici scaune. De jur împrejurul odăii, jos pe lângă pereți, sunt așezate perine frumos lucrate, pe care stai turcește, cu picioarele încrucișate; iar în mijloc sunt așternute covoare frumoase.

Când intri în casă, bine înțeles că dai bunăziua, sau bunăseara, după cum este vremea, la care ei îți răspund urându-ți bun-venit. Obiceiul este însă ca, imediat ce te-ai așezat jos pe perină, turcește, ceremonia să se repete; însă de astădată ei îți dau bunăziua, sau bună seara, urându-ți bun venit, la care tu trebuie să răspunzi.

După aceea ți se aduce dinainte o farfurioară—drept scrumieră—și tabacherea cu tutun. Dacă, în timpul vizitei la un Tătar, faci țigare din tutunul tău, lăsând la o parte tutunul gazdei, aceasta este o notă rea din partea ta. Pe urmă vine cafeaua. Totdeauna, când ți se aduce cafeaua, sau apa de băut, omul vine cu ceașca sau cana în față, se înclină puțin, duce mâna dreaptă la inimă, cu palma lipită de piept, iar cu stânga îți întinde obiectul.

Casele lor în interior nu au tavanul orizontal, ci țuguiat în linie frântă. Acoperișurile, împreună cu partea lor inferioară, sunt la fel cu ale bordeelor săpate în pământ. Totuși camerele sunt curate și plăcute la vedere. După cum am spus, de jur împrejur au perine frumos lucrate, iar pe jos sunt covoare. Pereții sunt împodobii cu diferite țesături, cusături și alesături în stil oriental: batiste, șervete, covorașe; iar pe niște grinzi, ce merg paralel dela un perete la altul, sunt înșirate batiste frumos împodobite și brodate. Toate se caracterizează prin combinația culorilor foarte vii și bătătoare la ochi. Ele se numesc în genere „câlim“, de unde cred că vine și cuvântul nostru de „chilim“, prin care se indică „scoarțele“ și „alesăturile“.

De cele mai multe ori, când ești în „musafârlâc“ la un Tătar, ți se aduce să mănânci. Mâncarea e pusă pe o tavă de aramă, sau de tinichea, așezată pe un scăunaș. Cei cari mănâncă se așează turcește jos, în jurul tăvii. Ei nu obișnuiesc furculițele și trebuie să mănânci cu mâna, sau, cum zice Românul, cu „ghe-rulița“. Mâncările lor înnoată în unsoare, unt, ulei, ori seu.

Se spune în general: Tătarii mănâncă carne de cal. Nu toți

Tătarii mănâncă carne de cal, ci numai aceia cărora ei le zic *Nohai*.

După cum noi Românii ne împărțim în Olteni, Munteni, Moldoveni, Ardeleni, etc., tot așa și Tătarii se împart în: Tați, Chirghizi, Bașchiri, Nohai, iar dintre toți aceștia numai Nohaii mănâncă carne de cal.

Bucătăria Tătarilor este destul de bogată și ei gătesc mai ales bucate de acelea, la care n'ai nevoie de pâine, ci care se mănâncă goale, de oarece sunt făcute în așa fel — din făină și carne -- încât nu simți nevoia pâinii. Despre numele bucatelor și felul cum se prepară am vorbit pe larg în altă parte. De altfel Tătarii știu să pregătească pilafuri gustoase, scaldate în unt. Când este o masă mare, sau când gazda are, îți dă rachiu; vin însă nu, pentru că nici ea nu bea, fiind oprită de Coran. Cunosce însă mulți Tătari, dintre cei tineri mai ales, cari beau și vin și mănâncă și carne de porc.

Dar, să mă întorc la „musafârlâcul” meu din casa Tătarului.

E de notat că femeia nu se arată mosafirilor niciodată, ne cum să stea laolaltă cu bărbații; trăește în stare de inferioritate față de soțul ei. De altfel, când umblă prin sat, femeile și fetele umblă descoperite la față, adică își dă la o parte vălul de pe obraz.

Înainte și după masă și se dă să te speli pe mâini.

După ce ai mâncat, imediat și se dă cafea și tutun. Cafeaua este sau „*șecherlè*”, sau „*sadè*”. *Șecherlè* este cafeaua fiartă cu zahărul ei; *sadè* este cafeaua amară, la care și se dă o bucată de zahăr, pe care o mesteci în gură în timp ce bei cafeaua.

După câțva timp, în care se vorbește de toate, între altele și de ceva „*politică*”, pleci luându-ți rămas bun și ducând cu tine ceva din parfumul orientului.

Despre Tătarii numiți Tați. După informațiile pe care le am, se zice că în Crimeea, între alte triburi tătărești, precum sunt Nohaii, Bașchirii etc., mai sunt și cei din neamul „*Tat*” pe seama cărora ceilalți Tătari spun o mulțime de anecdote, ca să ironizeze inteligența lor. Totuși între Tați și ceilalți Tătari se fac căsătorii, nu-și poartă dușmănie și nu se consideră unii superiori altora. În satul Pervelia sunt câțiva Tați, cari stau bine. Dintre

anecdotele puse pe seama lor, voi reda câteva, pe care le-am auzit dela ceilalți Tătari.

Iepurele Un Tătar din neamul Tat, numit Curt-Veli, a prins într'o seară un iepure, viu-neatins. El avea o curte fără poartă. Doar într'un loc al gardului se afla un spațiu mic, pe unde intrau și ieșiau oamenii.

Curt-Veli dete drumul iepurelui în curte și în deschizătura gardului puse un jug de boi, gândindu-se că astupă bine locul și că iepurele n'o să poată ieși.

A doua zi de dimineața, Curt-Veli își căută iepurele, dar iepurele nicăeri. Se duse la gard: jugul la locul lui. Atunci cu degetul la cap, chibzui el:

— Prin golurile jugului ca să iasă... n'a putut ieși. Atunci.. n'a putut ieși decât prin găurile resteele!

Măgarul. Intr'o zi un Tătar din neamul Tat prinse un măgar. Neștiind ce este acela, strânse tot satul la sfat. Toți se întrebau: ce să fie? Ce să fie?

Atunci unul mai bătrân dintre ei își dete cu părerea:

— „Nu poate fi decât un strămoș de al iepurelui, căci are urechile mari ca și acesta!”

Și toți au crezut.

Cămila. Intr'nn sat de Tați, un om bogat avea o bostănărie. In acelaș sat trăia și moș Rifat, un bătrân care trecea drept cel mai deștept om din împrejurimi și la care alergau cu toții să-i ceară sfatul, ori de câte ori se aflau într'o încurcătură.

Intr'o zi intră în bostănărie o cămilă. Păzitorii îngrozți, nu știau cum s'o dea afară. Se gândeau ei: dacă ar goni-o dinapoi, are să calce și alți pepeni și alte vrejuri pe lângă cele pe care le-a stricat când a intrat. Ce-i de făcut?

Alergară la stăpân și-i povestiră pățania; iar acesta îi mână la moș Rifat, deșteptul satului, ca să-i ceară un sfat. Acesta, după multă chibzuială vorbi:

— „Duceți vă, legați cămila de câte patru picioare, trântiți-o jos, înhămați la ea patru cai și scoateți-o târâș din bostan afară!”

Mai adaog aci încă câteva note și observații asupra Tătarilor din Pervelia.

Sânge nebun. Tătarii zic la flăcău, „*delican*“, cuvânt care înseamnă sânge nebun, fiind compus din două vorbe: deli = nebun și can sau carâ — în dialect — sânge. În locul cuvântului nostru de flăcău, care sună cam rece, ei zic prin urinare delican și astfel, în mod poetic, își redă toată vigoarea și năvălnicia tinereții.

Despre frumusețe, sulimanuri etc. La Tătari bărbații nu întrebuințează niciun mijloc artificial de înfrumusețare; femeile însă, chiar din frageda copilărie. Ele își văpsesc părul și sprincenele: părul de obicei în roșu, iar sprincenele în roșu și negru. Unghiile și podul palmelor de asemenea și le colorează în roșu.

Flăcăilor le p'ac fetele bălane, cu părul roșu și sprincenele negre. Fetelor le plac flăcăii bruneți, cu sprincenele negre-îmbinate. În privința aceasta am făcut odată mult haz.

Mă împrietenisem cu un flăcău tatar, care devenise un „alter-ego“ al meu. Odată el îmi spuse șiret:

— „Domnu Dascăl, ala pete (fete) mult place la tine. La tine este „cara“ (= negru, brunet) și sprincena mult este, hre. Pacat nu este Tatar“.

Vrea să-mi spue că m'au plăcut tătăroaicele fiindcă sunt brunet și am sprincene groase și că... păcat că nu sunt Tatar.

Vendetta. Am în școală un băiat sărac de Tatar, al cărui tată a fost împușcat de un om din sat la retragerea din 1916. Odată cu el au fost împușcați și alți Tătari, cari sunt îngropați în marginea satului.

Am întrebat odată, întâmplător, pe un Tatar din sat, care știa bine românește, dacă n'a încercat cineva să răzbune pe cei morți. El mi-a răspuns că nu; dar copiii celor morți, când vor crește mari, au datoria să răzbune moartea părinților lor.

Rugăciunea. În a doua jumătate a lunii Noiembrie 1919... eram așa de bo'nav, încât zăceam în nesimțire. Multora dintre Tătari le părea rău, fiindcă știusem să le câștig simpatia. Mai ales învățătorul turc, care e în acelaș timp și hoga la geamie, muiezin, fiind absolvent al seminarului musulman din Medgidia, mă vizita în fiecare zi.

Odată, când deschid ochii, yăd la capul meu pe hōgea I. C. îngănând ceva și alți câțiva tătari ascultând tăcuți. Il întreb pe hōge ce spune? Și mi a răspuns că zice o rugăciune de însănătoșire din Coran, pentru ca Alah să-mi ajute să mă fac sănătos.

Ascultând o melodie tătărească. Mă aflu în „musafârlâc” la un Tătar. După toate cele obișnuite, precum: tratații, convorbiri lungi despre multe de toate, se așternu o tăcere între noi, un fel de visare, o lene...

Unul începu să cânte o melodie molcomă, trăgănată, plângătoare. Ascultând o, și se strecura în suflet o pace, o visătorie, nu știu ce nelămurit. La glasul celui ce începuse cântecul se uniră apoi și alte glasuri, care crescură ca un torent. Sufletul îmi eră cuprins de un fel de durere; îmi reamintiam de trecutul sbuciumat și nu știu cum, fără să vreau, și de o iubire trecută. În cântecul lor par'că se revărsase toată durerea, toată speranța, toată iubirea unor suflete sbuciumate.

Și melodia orientală suia, coboră, o ținea pe o notă, o notă dulce, dulce... O ascultam, o simțiam, o pricepeam chiar. Și când cântăreții au tăcut, mă cuprinse o părere de rău ca după ceva iubit și pierdut pe multă vreme. Par'că mi se înmormânta și sufletul meu în tăcerea aceea.

Școala. În satele tătărești eu cred că în totdeauna a existat școală în limba lor. Deduc aceasta din faptul că cea mai mare parte din locuitori știu să scrie și să citească, chiar și bătrânii.

Invățătorii lor au fost hogii, tocmiți și plătiți cu anul de locuitorii satului. Astăzi parte din ei sunt plăiți de Statul român, însă cred că mai mult de jumătate din ei sunt plătiți tot de sate.

Prin câte sate tătărești am umblat, eu n'am găsit să lipsească școala și hōgea. Invățătura lor constă din scris și citit, mai ales din cititul Coranului, pe care însă nu-l înțeleg, fiind scris în limba arabă pe care ei n'o cunosc.

Judecata bătrânească. Când se ivește o ceartă, sau neînțelegere între Tătari, ei nu aleargă numai decât la judecătorie, ci chiamă câțiva bătrâni, sau oameni de vază ai satului, cărora li se povestește cum stă pricina; iar aceștia fac dreptate și-i impacă.

Acesta e un vechiu obicei al lor, cum erà și la Români odinioară obiceiul pământului. Rare ori se întâmplă ca o neînțelegere dintre Tătari să ajungă în fața instanțelor judecătorești; ci judecata și-o fac ei singuri, în sat.

Am avut prilejul să cunosc un caz de acest fel. Un oarecare Tătar, X., bețiv de felul său, a mărturisit în gura mare în fața altora cum că el a necinstit pe nora lui Y., bărbatul acesteia aflându-se în serviciul militar. Să se noteze că o rușine sau o insultă ce apasă asupra unui Tătar, apasă asupra întregului sat și toată lumea se socoate rușinată sau insultată. Pe urmă, bineînțeles, s'a stârnit scandal între X și Y și au ajuns, într'o seară, în fața câtorva bătrâni din sat, la judecată. Cu toții au luat partea lui Y și toți s'au simțit insultați. Rezultatul a fost că X a luat o bătaie bună dela toți. În urmă X și-a cerut iertare, și-a retras cuvântul, a sărutat mâna tuturor și astfel lucrurile s'au liniștit.

Cuvinte străine în limba tătărească din Dobrogea. În limba Tătarilor din Pervelia. cuvântul „capustă“ însemnează „varză“; iar „harù“ însemnează „frumos“, sau „bine“. Ele sunt împrumutate din rusește, căci în această limbă „capùsta“ și „haroși“ sau „harașò“ însemnează acelaș lucru. De unde se poate deduce că Tătarii din Pervelia sunt veniți din spre părțile rusești. În afară de „capustă“ și „harù“, Tătarii nu mai au alte cuvinte pentru „varză“ și „bine“.

Cuvântul „ii“ = bine, pe care-l foloseșc, nu e tătăresc, ci turcesc.

Atât în tătărește, cât și în turcește, cuvântul „bogdai“ însemnează grâu. Faptul mi-l explic astfel: a fost o vreme când Moldova erà numită de Turci și Tătari „Bogda-ili“, adică Bogdania, țara lui Bogdan Voevod, fiul lui Ștefan cel Mare, care și-a închinat cel dintâiu țara Turcilor. Se poate ca abia atunci să fi văzut ei grâu în cantitate mai mare și anume după ce au cunoscut Moldova și de aceia au numit grâul după țară.

ELEGIE TĂTĂREASCĂ

Chetegecmâs bierden
Daulî toid, ai!
Calageac-ia eolimâz
Geailgan coid, ai!

Teogherec şictî camâştan
Teobesî daldan!
Câmâsî geandan airlgan
Câmâsî maldan!

Ciorbaga catsan tati
Mai, Dobrogea tuzî!
Câmânâm calgan anasî
Câmânâm câzî!

Başângdan calsân
Teregân iapâragî!
Altân echen şo Cârâmnân
Topâragî!

Deuvlet verdî ecââ ogâz
Bâr şip tain;
Arcama taiac urdular
Tugî sain!

Noi vom pleca de aici
Cu „daulul“¹⁾, ca nunta, vai!
Şi ne-or rămâne morţii
Ca oile împrăştiate, vai!

Căsuţele noastre cu pereţii de stuf
Si acoperişul de ramuri!
Unii se despart de fiinţe dragi
Şi alţii de averea lor!

Dac'o pui în ciorbă, nu-i dă
Gust sarea din Dobrogea
Unora le-au rămas mamele
Altora copilele!

Să-ţi fie de cap
Şi pomii şi frunzele!
De aur eră al Crimeei
Pământ!

Statul ne-a dat doi boi
Şi câte două pâini;
Ne-a dat pe spate şi beţe
Câte fire de păr (în cap)!

Elegia aceasta se referă la emigrarea Tătarilor din Crimeea în Dobrogea. Cerând oarecare lămuriri asupra ei, mi s'a spus că e un cântec vechiu de tot, de vre-o trei sute de ani, şi că îl ştiu din bătrâni. Cerând explicaţii şi asupra strofei a cincea, în care se spune că Statul le-a dat câte doi boi şi două pâini şi apoi beţe câte fire de păr în cap, mi-au povestit că la venirea lor în Dobrogea, autorităţile *turceşti* le-au dat vite şi pământ. Parte din ei, nu se ştie din ce motive, şi-ar fi vândut şi vitele şi pământul, iar banii i-au cheltuit; pentru care faptă autorităţile *turceşti* i-au tras la răspundere şi i-au bătut cumplit.

1) daul = toba cea mare.

ELEGIE

Ai variraș, variraș¹⁾
Caltraiman cōinun aș
Cârdan șictî cârc atli

Cârcauda șal atli.
Men acamnî tanâiman:
Cerchez beorâclî șal atli.

Arpa, talcan²⁾ caurdâm.
Eigân gelghè saurdâm.
Men acamnî artândan
Gealangaiac geurdâm.
Deort teghersâc magearî:
Ailanâ cheghâi desène?
Acam chetmi câm chetsân?

Anașî oghâi desène?³⁾

Hai, tra la la, tra la la.¹⁾
Tremur, deschide-ți sânul:
Din câmp au răsărit 40 de călă-
[reți

Și toți patruzeci sunt cu caii suri.
Eu îl cunosc pe nenea (printre ei):
Are căciulă cerchezească și calul
[sur.

Orz și talcan²⁾ am prăjit,
Zoana la vâut am vânturat o
Eu după nenea al meu
Am fugit cu picioarele goale.
Patru roate sunt la căruță:
Se 'nvârtește spița zici tu?
Nenea dacă nu se duce, cine să
[se ducă?

Mama lui e vitregă, zici tu?³⁾

1) Acest «variraș» nu se poate traduce; i s'ar potrivi, ca valoare, refrenul «tra la la», de oarece acest «variraș» se repetă după fiecare vers al poeziei.

2) *Talcan*. Orzul se prăjește, se pisează și se cerne, aruncându-se zoana, sau sămășța. Din făina de orz, astfel preparată și amestecată cu zahăr, se face un fel de mâncare ca terciul nostru, numită «talcan», mâncare pe care Tătarii o fac mai ales în timpul Ramazanului și pe care o prețuesc foarte mult.

3) *Desene?* Acest cuvânt întărește afirmația în propoziție. Deci «zici tu?» ar fi: «nu-i așa?»

Când zice fata «Mama lui e vitregă, zici tu?», însemnează că mama lui într'adevăr e vitregă. Părerea mea e că prin *mamă* trebuie să înțelegem aici *soartă*.

În această poezie se vorbește de o fată care și-a recunoscut fratele printre soldații ce merg în luptă. Ea îi pregătește mâncare bună «talcan», și aleargă după dâosul în picioarele goale. Și fata îi deplânge soarta, fiindcă amândoi au o mamă rea, adică o soartă vitregă.

CANTEC PATRIOTIC

Ei, Dobrogea, şanli vetan,
Geanlar sena olsun feda;

Dobrogea evladies!
Milet şan vireris
Vetanî gean vireris.

Milet bughiun curban sena!
Şanli vetan, bin ler iasa!

Ei, Dobroge, patrie vestită,
Sufletele noastre pentru tine se
[jertfesc;

Suntem copiii Dobrogei!
Să se trâmbițe în toată națiunea
Că noi ne dăm sufletul pentru
[patrie.

Națiunea astăzi și se sacrifică ție!
Patrie vestită, mii de ani să tră-
[iești!

Acest cântec l'am auzit la copiii Tătari din școala mea. Am observat că oamenii în vârstă nu-l cunosc. L-am urmărit originea și am aflat diferite versiuni. Unii pretind că a rămas din războiul dela 1877, ceea ce nu cred. Un hoga mi-a spus că poezia e făcută de un oarecare *Halim Isa Celebi*, de fel din comuna Eodoc-Cara-chioi, județul Constanța, fost elev al Seminarului musulman din Medgidia și actualmente hoga-hatip și învățător turc la Balce. Nu cred nici această versiune.

Alții spun că poezia aceasta ar fi un marș eroic cântat de Junii Turci în timpul ultimelor prefaceri din Turcia și că în acel marș cuvântul «Dobrogea» e înlocuit cu «osmanli», nume pe care-l dau turcii țării lor. Părerea această mi se pare mai plausibilă. Probabil că Halim Isa Celebi o fi copiat cântecul, înlocuind cuvântul «osmanli» prin «Dobrogea», ca să-l adapteze provinciei.

Cântecul este, de fapt, destul de răspândit.

Poveste lătărească. Era odată un munte minunat. La poalele lui creșteau bălării, mărăcini și cucută. Mai sus, pe coastă, creștea orz. Dacă te sui ai mai sus, găseai păduri frumoase, cu izvoare, codri nesfârșiți și întunecoși, și tot mai sus creșteau livezi cu poame; iar în vârf muntele era cu totul și cu totul de aur și acolo locuia Fericirea.

Acest munte al Fericirii era așa blestemat ca nimeni să nu se poată sui până în vârful lui. Cel mult oamenii mai îndrăzneți puteau să ajungă până la jumătatea coastei, în codrii cei mari, în care trebuiau să se rătăcească, apucând o cale greșită, care-i aducea înapoi în bălăriile și mărăcinii dela poale.

Și s'au pornit să urce acest munte al Fericirii fel de fel de oameni: padișahi, pași, bei, soldați, negustori, până la cei de pe urmă oameni dela țară. Mergea fiecare pe drumul lui, cu do-

rința în suflet ca să ajungă la vârful cel de aur. Treceau prin păduri, prin pustii, peste râuri și toți călcau înainte, mânați de speranță.

Și iacă, în drumul lor întâlniră un moșneag; iar acesta le vorbi astfel:

— Intoarceți-vă înapoi, nebunilor, că umblați zadarnic. Eu am plecat de mic copil să caut muntele Fericirii și de-abia târziu, târziu l'am găsit. Iar când am vrut să mă sui în vârful lui, am ajuns până în codrii cei întunecoși. Acolo a început să sufle o furtună așa de groaznică, încât se desrădăcinau și copacii și mi-am pierdut cărarea. M'am rătăcit și m'am pomenit în bălăriile și mărăcinii dela vale. Ascultați cuvântul meu, întoarceți-vă înapoi!

Dar nimeni n'a vrut să-l asculte și au pornit cu toții mai departe, mai aprigi în gând și cu dorul și mai fierbinte de a găsi muntele fermecat al Fericirii.

I. DUMITRESCU

Invățător, Pervelia

EXTRASE DIN DIMITRIE CANTEMIR

(Prima jumătate a secol. XVIII).

I. *Dobrogea*. Este o provincie situată dincoace de muntele Hemus (Balcani) și se întinde de-alungul Dunării dela Dristor; în România (sic), până la gurile acestui fluviu. Toată țara e numai un șes, o câmpie vastă, fără râuri, fără păduri¹⁾; numai la extremitatea ei, aproape de Dristor, este o pădure pe care turcii o numesc Deli-Orman, sau pădurea nebunilor. Locuitorii ei sunt de origine turci și au venit aici din Asia, dar astăzi se numesc *Citaki* și sunt vestiți pentru marea lor ospitalitate. Dacă trece vre-un călător prin satul lor, fie el de orice neam sau religie ar fi, toți capii de familie ies în fața porții și în modul cel mai prietenos îl poftesc a intra în casa lor și a primi să șează la masă și să mănânce din cele ce le-a dat Dumnezeu. Acestea sunt însuși cuvintele lor de invitație. Acela apoi, a cărui invitație a primit-o călătorul, îl ține la el trei zile cu cai cu tot, dacă nu sunt mai mulți de trei, și îl ospătează fără nici o plată și cu atâta curtenie și afabilitate, încât abia li se mai poate găsi pereche în lume. Ei îi pun dinainte ouă, miere — de care țara e îmbelșugată — și turtă coaptă în spuză, dar care e foarte fină și gustoasă. E de notat, că ei pregătesc câte o cameră anume pentru primirea oaspeților, având în mijloc un cămin înconjurat din toate părțile de paturi, unde călătorii se pot întinde comod, după a lor plăcere. Fiindcă nu au păduri cu lemne, ei încălzesc casele cu bălegar uscat la soare. Casele le fac din piatră, dar fără var și nisip, încât pereții par a fi mai mult o grămădire de pietre,

1) De bună seamă, D. Cantemir se referă numai la stapa Dobrogei, nu și la regiunea cu dealuri și păduri dela Nord.

decât un zid solid. Dar, pentru a se apăra de frig, ei murușcă pereții din afară cu balebă. ¹⁾ Apa și-o iau din fântâni; însă, din cauza uscăciunii solului, trebuie să le sape adânc, până la o sută de orgnii ²⁾. Țara aceasta produce și cai foarte iuți la fugă, pe cari turcii îi socot de cei mai buni după caii moldovenești.

Eu am trecut adesea prin aceste părți, fiindcă pe aci îmi era calea din Moldova spre Constantinopole, și voesc dar ca să povestesc, cu acest prilej, ceea ce mi s'a întâmplat odată în drumul meu. Trăgeam totdeauna la un locuitor în satul Alibeg ³⁾, la un om cu mare vază și bogat. Am ajuns odată la el chiar în ziua de 22 Iulie, de Sântul Foca și am văzut că toți muncitorii lui—și avea peste o sută de creștini la lucru—stau fără treabă, ca în zi de sărbătoare. Atunci l'am întrebat:

— Cum de nu se gădesc oamenii aceștia la lucru?

El îmi răspunse: „Sunt mohamedan adevărat, dar niciodată nu voi îngădui ca oamenii mei să lucreze în ziua aceasta”.

M'a prins mirarea de aceste cuvinte ale lui și l'am întrebat mai departe:

— Ce? Poate că astăzi e sărbătoare la voi?

El a surâs și apoi mi-a zis: „Mă mir că voi, creștinii, nu știți că astăzi e ziua Sântului Foca”.

— Și ce aveți voi, îi zisei, cu ziua Sântului Foca?

— O! amicul meu, îmi replică el, cum de vorbiți voi așa? Acest sfânt, prin minunile sale, a dat dovezi destule printre noi de puterea sa. Ascultă: încă dela strămoșii noștri ne-a rămas amintirea că oamenii noștri, cari nu știau nimic despre sărbătoarea Sfântului Foca, au trimis în ziua aceasta, pe lucrătorii creștini la recoltarea bucatelor de pe câmp și, cu toate că aceștia le-au obiectat că este ziua Sfântului Foca, ei totuși i-au silit cu bătaia să îndeplinească porunca. Bieții creștini n'au avut ce face și s'au supus; și au mers de au încărcat carele cu grânele stăpânilor. Dar ce s'a întâmplat pe când se întorceau spre casă? Un bătrân, venerabil prin etate a sa, le ieși înainte cu o făclie în mână și, înfruntând pe lucrătorii creștini, că i-au profanat sărbătoarea, puse foc carelor cu grâu. Flacăra se întinse ca fulgerul peste tot ținutul și prefăcu în cenuse nu numai bucatele

1) O unitate de măsură; grecește; orgnia.

2) Probabil Ali-bei-chioi din jud. Tulcea.

ce se mai aflau pe câmp, dar și pe cele adunate în scârte acasă. Astfel, părinții noștri prinzând minte din această nenorocire, s'au hotărât să respecte această sărbătoare cu aceeași religiozitate, cu care o țin creștinii și să se abțin de la orice lucru. De când ținem și noi acest obicei al strămoșilor noștri, nu ne amintim să se mai fi întâmplat un asemenea foc¹⁾. (Din D. Cantemir: Istoria imper. otoman. Vol. I, p. 309-311. Ed. Hodoș, 1876, Buc.).

II. *Catârlez, Casimcea*. Semnificația numelor acestor două localități dobrogene—Catârlez e mai cunoscut sub denumirea de St. George,—se lămurește din următorul pasaj din *D. Cantemir* (Istor. imp. otoman, vol. I, pag. 372, nota (10), ed. rom., București, 1876):

„*Cassim Giuni*. Cu numele acesta numesc turcii pe Sântul Dumitru, despre care, ca și despre St. George — numit la ei Chisrelles²⁾ — zic legendele lor fabuloase, că a fost musulman. Ei țin sărbătorile acestor doi sfinți chiar în zilele în cari le țin și creștinii orientali, adică la 23 Aprilie și 26 Octombrie. După aceste două zile, ca după doi poli universali, își regulează turcii expedițiunile lor războinice. După 23 Aprilie ei pornesc în campanie, iar după 26 Octombrie se reîntorc acasă. Soldatul care după St. George nu se prezintă pe câmpul de exercițiu, își pierde solda și recompensa, sau trebuie să sufere alte pedepse; și ce pedeapsă poate să fie mai amară pentru un soldat, decât a fi scos cu rușine din armată? Iar, după ce și-a făcut serviciul în lunile dela St. George până la St. Dumitru, din această zi înainte nici un soldat nu poate fi constrâns a se supune generalilor, ba chiar nici Sultanului, afară de cazul când el, pentru binele public, se leagă de buna sa voie a servi și mai departe. Căci soldatul care după St. Dumitru vine la Ordi-cadisi, sau la judele armatei și-i cere Cassim-sigili, adică certificat, că în acest an și-a împlinit cu credință serviciul, ceea ce nu i se poate refuza, unul ca acela poate merge sigur și liber din armată, fără teamă de înfruntare sau pedeapsă. Căci nici un soldat turc, deși cu toții

1) Tradiția aceasta se mai păstrează și astăzi în Dobrogea. Am auzit-o povestită de Români în jud. Tulcea.

2) Traducătorul german al acestei istorii, adaugă: «de comun se numește Chidrelles, dar mai corect e Chissir-Elles, adică «nemuritorul Ilie», despre al cărui suflet, zic ei, că a trecut în St. George, care zboară prin lume și ajută pe cămenii buni».

primească solda pe tot anul, nu e obligat a servi mai mult de șase luni într'un an".

III. *Isaccea*: „*Sactce*. Mai înainte se numea *Oblucița*, cetate așezată pe malul sudic al Dunărei, nu departe de Galații Moldovei. Edificiile vechi ce se văd întrânsa, sunt probe evidente de anticitatea ei. Dar nici în ziduri, nici în temelii nu se vede cine ar fi fost fondatorul ei. Se pare totuși că ea este opera coloniilor romane în Dacia, sau poate chiar a Dacilor, chiar așa precum sunt *Tulcea*, *Babadag*, *Carassu* (Megi Jia azi) și alte foarte vechi cetăți în Dobrogea". (D. Cantemir: Ist. imp. otom, vol. I, p. 406, nota 14, ed. rom, Buc. 1876).

IV. *Chilia*: „Moldovenii îi zic Chilia, iar în vechime se numia Lycostom. E așezată la gura cea mai lată a Dunării, singura pe care pot intra năvile din M. Neagră. Nu e departe de cetatea Akkerman. Ambele aceste cetăți s'au ținut mai înainte de Moldavia; astăzi se țin de țara Bugeacului, pe care Moldovenii o numesc Bassarabia". (D. Cantemir. Ist. imp. otom, vol. I, p. 297, nota 89, ed. rom. 1876).

V. *Silistra*: „Seraskierul de Silistra. Toți Pașii cărora le este încredințată apărarea provinciilor nordice ale imperiului otoman contra Poloniei, se numesc Pașa de Silistra. Reședința lor însă este la Babadag. Silistra e o cetate așezată în partea meridională a Dunării, în fața României și e cunoscută de toate hărțile noastre moderne. Ea mai poartă și azi numele grec de Drisa și are un mitropolit grec. Locuitorii turci sunt foarte puțini în Silistra; mai mulți sunt creștini, în special Slavi, Bulgari și Români. Babadag, din contra, e mai aproape de M. Neagră, cale cam de 20 ore dela Dunăre, drept în jos de Saccia, numită la antici Oblucisa. Murii acestor două cetăți: Silistra și Babadag, atestă vechimea lor, căci structura lor pare a fi mai mult romană decât turcească; de unde se poate deduce cu toată probabilitatea, că ele sunt fondate de Romani, spre a împiedica irupțiunile barbarilor și mai ales ale Sciților.

Dincolo de muntele Cenghe, pe calea care duce din Moldavia la Adrianopole, se văd ruinele unei alte asemenea cetăți vechi, care poate avea un perimetru de vre-o patru mile italiene.

Turcii o numesc *Rosokiesre*, care se vede a fi o corupere din cuvântul grec *Rossocastron* etc." (D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. II, p. 444-445, nota 17, ed. rom., 1876, Buc.).

VI. *Pazargic*: „Tatar-Pazargic. O cetate mărișoară în Tracia, situată la piciorul muntelui Cenghe, în partea din spre miază-noapte de acesta. A fost clădită de acele colonii turcești din Asia, cari la ordinul Curții otomane s'au așezat în jurul muntelui Hemus și care astăzi se numesc *Citaci*“ (D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. II, p. 448, nota 32. Trad. rom., Buc. 1876).

VII. *Babadag*: „Reședința Pașei de Silistra, care e însărcinat cu apărarea provinciilor septentrionale ale imperiului. Sub jurisdicțiunea lui stau toate țările dintre muntele Hemus (Balcani), Marea Neagră, Dunăre și Nistru. — Cuvântul *Babadaghi*, după origina sa, însemnează tatăl munților și această localitate se numește așa, din cauza că în partea opusă a cetății e un munte mai înalt decât toți ceilalți. În vecinătatea acestei cetăți se află o specie de corbi cari, prin mărimea lor, întrec pe toate celelalte păsări sburătoare. Turcii și Tătarii îi numesc *Ghiudgighin*. Sunt așa de numeroși, încât meșterii de arcuri pot împodobi cu penele lor toate săgețile din Turcia și Tataria, deși, pentru acest scop, nu se pot întrebuița decât 12 pene și acestea încă numai din coadă și care, de obicei, se vând numai cu un leu. Acestea sunt recunoscute de cele mai bune pentru arcuri și întrec pe toate celelalte, așa încât un meșter iscusit nici nu folosește alte pene în meseria sa. Dacă cineva are în tolbă mai multe săgeți prevăzute cu alte pene și una e ornată cu o singură pană dela acești corbi și o lasă a se atinge de celelalte, ea le mănâncă și le despoaie până la lemn. Pentru această putere singulară pare că s'a dat acestor corbi numele tătăresc de *Ghiudgighin*“.

(*Ghiudgi* în turcește însemnează putere; *ghin* în l. persană înseamnă posesor; deci: posesor de putere. Nota trad. germ.)

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol. II, p. 506, nota 72, ed. rom., Buc. 1876).

VIII. *Coloniști poloni transplantați de turci la Kırkilisse prin Dobrogea*.

„Sultanul vedea bine că nu se poate asigura de posesiunea cetății Camenița, câtă vreme este locuită de creștini; căci aceștia nu numai că informează pe inamici despre tot ce se petrece acolo, dar încă le arată și calea cum să poată recăștiga cetatea. Drept aceea dăte ordin ca toți locuitorii teritoriului Cameniței să treacă peste Dunăre și peste muntele Hemuş în provincia Kirk Ecclesia¹⁾ și să li se dea pământ acolo. Iar locurile părăsite de aceștia le-a împărțit la două mii de Spahii, locuitori din ținuturile Benderului, Akkermanului și Chiliei“.

(D. Cantemir. Ist. imp. otom. Vol II, p. 125, ed. rom., Buc. 1876).

IX. *Frâncii*. „Italienii, turcește Ifrenghi, nume ce în general îl dau ei popoarelor din oricare parte a Italiei“.

(Idem, vol. I, p. 285 nota 57).

„*Franchii*. Este în uz la turci de a numi mai toate națiunile creștine — cu excepția Polonilor, Ungurilor și altora cari poartă vestminte lungi — și în special pe Italieni cu numele de Efrengi, care de comun se pronunță Firenki. Dar au și pentru fiecare popor un nume deosebit: așa, pe Germani îi numesc Nemce; pe Francezi, Firansiz; pe Spanioli, Espaniol; pe Englezi, Ingiliz; pe Olandezi, Nidirlânda sau Filimendi; pe Saxoni, Sax; pe Suedezi, Isveci; pe Poloni, Leh sau Lih; pe Unguri, Madgiar; pe Ruși, Moscovli; pe Cazaci, Kassak etc.“

(Idem, vol. I, p. 173, nota 19).

X. *Porecle turcești ale popoarelor*. „Turci au obiceiul de

¹⁾ Nota 12): „Numele unei provincii și cetăți, care înainte de aceasta s'a numit *Tessaraconta ecclésiai* sau Patruzeci de biserici, fiindcă atâtea biserici erau mai de mult acolo. Cetatea se află la 38 ore de Constantinople și la 12 ore de Adrianople. Astăzi nu mai are nici ziduri și locuitorii creștini sunt foarte puțini, căci în cea mai mare parte este locuită de evrei, pe cari Sultanul Mohamed i-a adus din Podolia și vorbesc și astăzi dialectul lor german corupt, chiar ca și în Polonia. Ocupația lor principală e a produce unt și caș, pe care l trimit evreilor din Constantinople, după ce mai întâi l'au marcat hahamul sau capul Sinagogei, cu sigiliul său, în semn că este cușer, adică curat și preparat de mână evrească“.

a da asemenea porece nu numai generalilor inamici, ei și poarelor, porecle cari nu prea onorează pe cei cărora li se aplică, dar care, în unele privințe, au un fond de adevăr. Așa d. ex. pe August, regele de acum al Poloniei, pe când era principe elector al Saxoniei și general al imperialiștilor în Ungaria, turcii îl numiau Nal-Kiran, adecă Frânge-potcoave. Pe Evrei îi numesc Cifud, adecă câni; pe Persani, Kisilbași=capete roșii; pe Armeni, Bocci=mănâncă că...; pe Georgieni, Bit-ieigi=mănâncă păduchi; pe Tătari, Liaș-ielgi=mănâncă hoit; pe Indieni, Dilenzi=cerșetori; pe Arabi, Akilsis=nebuni; pe Greci, Boinus sis koium=oi fără coarne; pe țărani, arabagi=cărăuși; pe insulari, Giemigi=marinari; pe Albanzi, Gighergi=vânzători de plămâni; pe Moldoveni, Bogdani nadan=boi bogdănești¹⁾; pe Munteni, Cinghianc=lăutari; pe Bulgari și Sârbi, Haidud=tălhari; pe Turcii dobrogeni, Citak²⁾=?; pe Țigani, Firauni=Faraoani; pe Raguzani, Ciausus=spioni, trădători; pe Bosniaci, Potur=prădători, distrugători, corsari; pe Ruși, Rusi-menkius=perverși; pe Poloni, Fodul ghiaur=ingâmfai, aroganți; pe Germani, Gurur kiasfir=verușinați calomniatori; pe Venețieni, Baliegi=pescari; pe Italieni, Firenki hesar renki=Frânci de o mie de culori, înșelători; pe Francezi, Ainagi=astuțioși; pe Olandezi, Peinirgi=brânzari; pe Englezi, Ciocagi=postăvari; pe Spanioli, Tembelenesi și așa mai departe; de îndată ce vin în contact cu un popor, îndată îi dau un nume de batjocură.

(D. Cantemir, Ist. imp. otom Vol. I, p. 340-341, ed. rom. Buc. 1876).

C. B.

1) Fiindcă marca țării e un zimbriu.

2) Traducătorul german al acestei istorii explică astfel porecla de Citak: cit=gard citak ar fi căsat sub gard.

RECENZII

*The Romanians and their Lands—
Românii și țările lor.*

Sub acest titlu a apărut în editura «George H. Doran Company» din New-York, o serie de broșuri sem-nate de d-l prof. Vasile Stoica.

Broșura IV se ocupă exclusiv de Dobrogea. Ea cuprinde patru capitole: 1) *Schițe istorice*; 2) *Repartiția populațiunii*; 3) *Opera civilizatorie a României în Dobrogea*; 4) *Importanța Dobrogei pentru România*.

Este o lucrare de compilație a ceea ce s'a scris în timpul războiului în țară și în apusul Europei, cu scopul de a lămuri publicul american asupra problemelor românești.

I. Autorul începe expunerea sa încă de pe timpul înfloriri Greciei vechi, când Elenii, atrași de bogățiile care se aflau pe coastele Mării Negre și pe malurile Dunării, au înființat colonii ca Odessos, Dionisos, Callatis, Tomis, Istria etc.

Se înțelege deci, că înainte de sosirea legiunilor romane, aceste ținuturi au fost dominate de cultura mediteraneeană.

Legiunile romane aduse în Moesia inferioară și mai în urmă în Dacia, au avut menirea de a popula țara și a romaniza în special populația de la sate. În cât, dacă influența grecească era de seamă în orașe, cea romană a fost hotărâtoare la țară.

Cercetările recente au probat că populația neo-romană, derivată din sângele raselor de subdominația romană, nu a dispărut niciodată din Dobrogea și că ea este aceea care formează elementul preponderant al populației din provincia noastră.

De la vechii Eleni autorul trece apoi la cucerirea și colonizarea Romană; ajunge la Bizanț; îmbrățișează invaziunea barbarilor, printre cari, Bulgarii, puțin la număr, apar ca un incident în acele timpuri, când cultura romană și influența grecească erau stabilite de secole. Sub raportul numărului și al valorii sale culturale, elementul bulgar din Dobrogea nu prezintă cel mai mic coeficient de însemnătate.

Prima apariție a cător-va Bulgari în Dobrogea, s'a făcut după pacea de la Chiuciuc-Gainargi (1774) și în urma păcii de la București (1812), când Basarabia ne-a fost răpită de către Imperiul Țarilor. Pe acele timpuri, familii de Bulgari, nemulțumite de stăpânirea turcească, au emigrat în sudul Basarabiei și Rusiei. Puțin timp în urmă, aceeași Bulgari, nemulțumiți și acolo din cauza recrutărilor rusești, trec Dunărea în teritoriul turcesc și se stabilesc în nordul Dobrogei. Aceasta este vechimea populațiunii bulgare din regiunea lacului Razim populațiune care datează abia de 15—20 ani înainte de războiul Crimeii.

Continuitatea elementului românesc în Dobrogea, este probată și prin folklor, în care se găsesc multe și falurite referințe cu privire la existența de secole a Românilor în această provincie. Autorul ne mai arată că, după căderea Imperiului Bizantin, populația ortodoxă din Dobrogea depindea, sub raportul Culturii, de episcopatul românesc din Brăila.

Pe timpul războiului din Crimeea, un ofițer-medicină francez, *Camille Allard* ne dă în notele sale de campanie câte-va informațiuni foarte interesante. Astfel el ne spune că dealungul Dunării, în Dobrogea, el a văzut sate de Români și Tătari și că «Bulgarii nu sânt numeroși». Mai departe el scrie «Bulgarii se găsesc numai în jurul Mangaliului și în câteva sate în interior, între Tulcea și Kustenge»; și mai apoi el adaugă o observație sugestivă, care este chemată să explice multe lucruri. «Cum Turcii privesc cu ochi răi pe Români, aceștia pretind a fi Bulgarii și vorbesc turcește cu străinii».

Lejan, care trece ca unul din cei mai autorizați cunoscători ai Turciei în vremea sa, scrie: «Bulgarii sânt în mică minoritate în Dobrogea» (*Lejan* în *Peterman's Mittheilungen* la 1861).

Chiar geografil bulgari, ei înșiși — când nu sunt orbiți de prejudecăți —

confirmă cercetările celorlalți învățați și d-l *Miletitsch* însuși în *Bulletin de l'Institut pour l'étude de l'Europe sud-orientale*, III, p. 234), scrie destul de recent, în 1913 «Incepând din valea Provadia și de la Marea Neagră aproape de Inrichoe, până la Dunăre (în spre nord), eu nu am fost capabil să descoper o singură localitate, unde elementul bulgăresc să (se autohton). Aceeași idee o exprimă în diferite lucrări și profesorul *Ischirkoff* de la Universitatea din Sofia.

În definitiv, pretențiunile unei țări asupra unui ținut trebuie să fie fondate pe asemănarea de rasă, pe o cultură comună, pe un trecut istoric comun, ori printr-o posesiune continuă dealungul secolelor. Nici una din aceste rațiuni nu stau în picioare pentru Bulgarii.

Măjoritatea locuitorilor nu sunt și nu au fost niciodată Bulgarii. În Dobrogea a înflorit civilizația greacă, romană sau bizantină, iar prosperitatea modernă a Dobrogei este datorită în întregime României.

El. În cap. II autorul dă două statistici ale populației din județele Constanța și Tulcea. Ele vorbesc destul de clar și evidența cifrelor este un fapt concret care nu lasă nici umbră de îndoială.

a) Statistica făcută de guvernul Român la 1880, ne arată:

Județul Tulcea

Români	32	la	sută
Bulgari	25	la	sută
Celelalte naționalități împreună	43	la	sută

Județul Constanța

Români	23	la	sută
Bulgari	13	la	sută
Celelalte naționalități împreună	64	la	sută

b. — Statisticile făcute de Guvernul Român de la 1890 până la 1911 ne arată pentru Dobrogea.

	1890	1900	1911	La sută la
Români	72.422	120.691	186.334	57.7
Bulgari	33.747	39.282	48.963	14.3
Tătari-Turci	42.538	39.490	35.922	10.8
Ruși-Lipoveni	22.046	26.953	34.254	10.0
Greci	7.493	9.105	8.459	2.6
Germani	3.993	8.751	8.490	2.6
Armeni	1.227	2.347	3.528	1.1
Evrei	3.907	3.415	4.405	1.4
Diferiți	2.527	4.807	7.921	2.5
Total	189.959	261.490	333.275	100

Repezițiunea cu care s'a înmulțit populația românească nu-i de loc surprinzătoare, căci trebuie știut că Românii au avut sarcina de a transforma această provincie — ruinată de Turci — într'un pământ prosper, bogat și modern.

III. — Când României i s'a luat Basarabia de sud (1878), dându-i-se în schimb Dobrogea, Românii au găsit noua provincie în cea mai profundă mizerie și decadentă: câmpii sterpe, sate mizerabile; orașe sărace; nu erau drumuri, nu existau școli, nu se găseau spitale... ci peste tot domnia sărăcia, iar bolile bântuiau populația.

De n'ar fi să considerăm decât: construcția podului de fier de peste Dunăre, la Fetesti-Cerna-voda (care poate fi considerată ca una din cele mai gigantice din lume); — apoi căile ferate, refăcute în întregime între Cerna-Voda-Constanța; cele dintre Megidia-Ester și Megidia-Bazargic; șoselele moderne, macadamizate în toată provincia; — prefacerea orașului Constanța după modelul celor din occident; Construcția portului Constanța cu diguri, bazine (care pot primi 15 vapoare mari în acelaș timp), cu silozuri, depozite de petrol, gară, uzină, ateliere, magazii etc., încă ar fi o probă îndestulătoare, că spiritul de civilizație al României s'a implantat în

Dobrogea, și țara nu a șovăit în fața sacrificiilor pe care le cereau lucrările de modernizare ale provinciei.

Inginerul francez *D-l Muzet*, vorbind de portul Constanța, scrie: «Instalațiile portului Constanța sânt dintre cele mai moderne: cât de departe ni se par ele față de concepțiile turcești» (*Le Monde Balkanique*). Un alt francez *D-l Paul Labbé* scrie «Lucrările înfăptuite de Români sânt uimitoare și rezultatele activității lor sunt în adevăr magnifice» («*La vivante Roumanie*»).

Guvernul român a dus opera civilizatoare până la capăt. A introdus în Dobrogea, o administrație după concepțiile țării, călăuzit fiind de cel mai larg spirit de echitate față de toate populațiunile; a înființat servicii sanitare, cu instituțiuni ramificate în toată provincia; a clădit spitale în principalele orașe; a instalat medici de districte și agenți sanitari pe la sate. Poliția și siguranța generală au curățit provincia de numeroase bande de tâlhari, cari jefuiau și terorizau populația.

Numărul școalelor primare a sporit de la câteva în 1879, la 309 în 1910 și, pe lângă acestea, s'au întemeiat școli normale de învățători, școli profesionale; și s'a menținut și seminarul musulman din Megidia, pe care guvernul român îl întreține.

Sub auspiciile instituțiilor româ-

nești de civilizație, Dobrogea s'a ridicat cu pași repezi și pe terenul economic: producția agricolă a înflorit; creșterea de vite este dintre cele mai însemnate; mori, industrii variate prin orașe; fabrici de ciment și buzoane la Cerna-voda; fabrici de țiglă, ceramică și cărămidă la Constanța, Medgidia și Cerna-voda; cariere de var și pietriș; exploatarea de minereuri ca cea de aramă de la Altân-Tepe; mina de ocră de la Devcea; pescuitul din bălți a fost reglementat etc. etc., și, ca consecință, activitatea comercială a crescut în proporții vaste față de trecut.

În 1908, erau în Dobrogea 139 de bănci, pe lângă care se mai adaugă o serie întreagă de societăți cooperative pentru vânzarea produselor.

IV. — Dobrogea este cu adevărat importantă pentru România, nu numai pentru acontul de sacrificii făcute de țară în vederea modernizării acestei provincii, dar ea revine cu o importanță vitală față de dezvoltarea ulterioară a țării.

Bulgaria posedă la Marea Neagră porturi foarte avantajoase pentru acostare, cum sânt Burgas și Varna; iar dela 1913 a mai căpătat ieșire la Marea Egee, pe unde este legată direct cu Mediterana și restul oceanelor¹⁾.

România cu marea ei bogăție agricolă, cu petrolul, sarea, lemnele sale etc., nu poate trăi fără a avea în a sa stăpânire un port, o ieșire la Mare; căci, dacă i-ar rămânea Dunărea, ca singura cale pentru navlu, comerțul ei ar fi blocat complet în timpul iernii, iar orașele Brăila și Galați ar trăi sub teama unei permanente amenințări, dacă Dobrogea ar fi a Bulgariei. România ar fi încetușată; comerțul și viața ei economică ar fi strâmtorate. Cum adevărul și dreptul la viață nu pot fi înăbușite, ar rezulta, natural, războiu și turburări perpetue în Balcani. România stăpână pe drepturile ei istorice, conștientă de menirea ei civilizatoare, nu va șovăi în fața oricărui nou sacrificiu pentru a-și menține drepturile sale integrate.

Jean Stoenescu-Dunăre

¹⁾ N. R. A fost!

ERATA

La pag. 11, rândul 19 de jos în sus, în loc de mai întâi, să se citească mai apoi.

La pag. 112, rândul 11 de jos în sus, să se citească: și luna și Apollo.

La pag. 113, în loc de 1907 să se citească 1917.

Aducem viile noastre mulțumiri următoarelor instituții și persoane, care au binevoit a sprijini bănește tipărirea revistei „Analele Dobrogei” :

Banca Românească	2000 Lei
Clubul Tinerimei	1000 „
I. N. Roman	2355 „
G. Georgescu	2000 „
Căpitan de marină Vasiliu	600 „
N. Răiculeanu	250 „
I. Simionescu	250 „
Aurel Butu	200 „
Șt. Nistor-Casimcea	200 „
O. Mironescu	100 „
Dr. Frangopol	100 „
St. Sandu, avocat	100 „
N. Chirescu	60 „
D-na A. Chirescu	60 „
Ing. I. Stoenescu	50 „

COMITÉTUL
Societății Culturale Dobrogene

PUBLICAȚIILE SOCIETĂȚII CULTURALE DOBROGENE

I. N. Roman : *Proecte, cuvinte și gesturi bulgărești.*

C. Brătescu : *Dobrogea în sec. XII : Bergean, Paristrion*

Ing. E. B. Lazarovici : *Construcția și exploatarea portului
Constanța.*

*Abonamentul la „Analele Dobrogei“ este de 40 lei
pe an și se trimite d-lui N. Răiculeanu, Banca Româ-
nească-Constanța.*

Abonamentul la ediția de lux 80 lei.